

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Domácí násilí

Tereza Bocková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Studijní program: M6805 Právo a právní věda
Studijní obor: Právo

Diplomová práce

Domácí násilí

Tereza Bocková

Vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D.
Katedra trestního práva

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Domácí násilí“ vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne 25. 3. 2013

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce, JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., za její pomoc a užitečné rady při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojmové vymezení.....	4
1.1. Domácí násilí.....	4
1.1.1. Pojem.....	4
1.1.2. Znaky domácího násilí.....	7
1.1.3. Formy domácího násilí.....	8
1.1.4. Fáze domácího násilí.....	11
1.1.5. Příčiny domácího násilí.....	13
1.2. Násilná osoba.....	15
1.3. Ohrožená osoba.....	16
1.4. Intervenční centrum.....	16
1.5. Interdisciplinární spolupráce.....	17
2. Právní úprava v ČR a ve vybrané zahraniční úpravě.....	19
2.1. Stručný vývoj právní úpravy v ČR.....	19
2.1.1. Novela trestního zákona.....	19
2.1.2. Zákon na ochranu před domácím násilím.....	20
2.1.3. Novela zákona o sociálních službách.....	23
2.1.4. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.....	23
2.1.5. Novela občanského soudního řádu.....	23
2.1.6. Závazné pokyny policejního prezidenta a nový zákon o Policii České republiky.....	23
2.1.7. Trestní zákoník.....	24
2.2. Soukromoprávní ochrana před domácím násilím.....	24
2.2.1. Společné jmění manželů.....	25
2.2.2. Bydlení manželů.....	26
2.3. Ochrana poskytovaná civilním právem procesním.....	28
2.3.1. Předběžná opatření.....	28
2.3.1.1. Předběžné opatření podle § 76a OSŘ.....	29
2.3.1.2. Předběžné opatření podle § 76b OSŘ.....	30
2.3.2. Výkon rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným.....	32
2.3.2.1. Výkon rozhodnutí o nařízení předběžného opatření podle § 76b odst. 1 písm. a)	

OSŘ.....	33
2.3.2.2. Výkon rozhodnutí, jimiž byla nařízena předběžná opatření podle § 76b odst. 1 písm. b), c) a d) OSŘ.....	34
2.4. Správněprávní ochrana před domácím násilím.....	35
2.4.1. Ochrana před domácím násilím poskytovaná zákonem o přestupcích.....	35
2.4.2. Úloha policie v případech domácího násilí.....	37
2.4.2.1. Institut vykázaní.....	37
2.5. Trestněprávní ochrana před domácím násilím.....	40
2.6. Právní úprava domácího násilí v Rakousku.....	41
3. Trestněprávní aspekty domácího násilí.....	45
3.1. Rozbor vybraných skutkových podstat upravených v trestním zákoníku.....	46
3.1.1. Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí - § 199 TZ.....	46
3.1.2. Trestný čin týrání svěřené osoby - § 198 TZ.....	49
3.1.3. Trestný čin omezování osobní svobody - § 171 TZ.....	51
3.1.4. Trestný čin nebezpečné pronásledování - § 354 TZ.....	53
3.2. Úloha orgánů činných v trestním řízení.....	55
3.3. Účast ohrožené osoby v trestním procesu.....	58
3.3.1. Postavení poškozeného v trestním řízení.....	58
3.3.2. Peněžitá pomoc obětem trestných činů.....	59
3.3.3. Zákon o obětech trestných činů.....	60
3.4. Možnosti omezení násilného jednání pachatele podle trestního řádu.....	62
4. Kriminologické aspekty.....	64
4.1. Pachatel domácího násilí.....	64
4.1.2. Definování pachatele.....	64
4.1.3. Muži a ženy v rolích násilníků.....	65
4.1.4. Typologie pachatelů domácího násilí.....	66
4.2. Oběť domácího násilí.....	68
4.2.1. Viktimologie, viktimnost a viktimizace.....	68
4.2.2. Typologie oběti.....	70
4.2.3. Ženy jako oběti domácího násilí.....	72
4.2.3.1. Výzkum násilí na ženách.....	72
4.2.4. Děti jako oběti domácího násilí.....	73
4.2.5. Muži jako oběti domácího násilí.....	74
4.2.5.1. Výzkum násilí na mužích prováděný pod vedením Jiřího Buriánka.....	75

4.2.6. Senioři jako oběti domácího násilí.....	77
4.3. Nežádoucí následky domácího násilí.....	78
4.3.1. Syndrom týrané ženy (osoby).....	78
4.3.2. Stockholmský syndrom.....	80
4.3.3. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte - CAN.....	81
Závěr.....	83
Seznam použité literatury a pramenů.....	87
Resumé.....	92

Úvod

Diplomovou práci na téma „Domácí násilí“ jsem si zvolila proto, neboť se domnívám, že se jedná o problematiku aktuální, nicméně stále ještě ne zcela dostatečně upravenou právem. Domácí násilí je jev vyskytující se ve společnosti již od nepaměti, avšak teprve v posledních letech se o něm vedou veřejné debaty.

Právě v posledních letech můžeme sledovat nejen rostoucí zájem o tuto problematiku, nýbrž i legislativní pokroky, a to nejen v zahraničí, ale i v České republice. I přes nově přijaté pozitivní změny se domnívám, že má právní úprava domácího násilí stále mezery. Doposud například chybí provázanost hmotněprávních a procesněprávních předpisů. Je zapotřebí, aby právní úprava v této oblasti byla maximálně efektivní a z toho důvodu tudíž komplexní. Ačkoliv bylo tedy již provedeno mnoho kladných kroků směrem k účinné ochraně obětí, stále je třeba danému tématu věnovat pozornost, a to je také jeden z důvodů, proč bych se chtěla ve své diplomové práci zabývat touto problematikou. Dalším z důvodů volby tohoto tématu je prostý fakt, že mě daná problematika zajímá.

Obětí domácího násilí se může stát každý z nás. Veřejnost se stále ještě mnohdy mylně domnívá, že obětí tohoto trestného činu se stávají pouze zakřiknuté, submisivní ženy, které nemají vlastní názor. Je pravda, že častým případem je týrání žen jejich manžely, respektive partnery, avšak tyto ženy nemusí být zakřiknuté či submisivní, naopak se mnohdy jedná o ženy inteligentní, vzdělané, svébytné a sebevědomé. Nejde však pouze o ženy, jak by se na první pohled mohlo třeba zdát, nýbrž obětí se může stát, jak jsem již zmiňovala, prakticky kdokoliv. Bohužel na rozdíl od jiné trestné činnosti zůstává domácí násilí stále ještě často nepotrestáno, neboť se jedná o vysoce latentní trestný čin. Jeho oběti mnohdy své rány, ať již na duši či na těle, schovávají tak, že někdy ani jejich nejbližší okolí netuší, jakému příkoří tyto osoby čelí...

Co se týče odborné literatury zabývající se problematikou domácího násilí, ještě v devadesátých letech minulého století jí bylo v České republice asi jako šafránu. Teprve po přelomu tisíciletí začalo publikací věnujících se tomuto tématu přibývat. Nicméně musím konstatovat, že v právnické literatuře publikované v České republice není bohužel doposud problematice domácího násilí věnována taková pozornost, jaké se jí dostává např. v sociologických, psychologických či lékařských odborných studiích. To ovšem nekorresponduje se stavem ve vyspělých zemích, kde se o dané problematice

mezi právníky nejen hovoří, nýbrž i píše. Za významný počín považuji publikaci Zdeňky Králíčkové a kol. (Právo proti domácímu násilí), Jiřiny Voňkové a Ivany Spoustové (Domácí násilí v českém právu z pohledu žen), Drahomíra Ševčíka a kol. (Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence) či Branislavy Marvánové-Vargové a kol. (Partnerské násilí). Uvedené knihy jsou jen malou, ale zato velmi podstatnou částí mnou použitých monografií. Za mou další důležitou oporu při psaní této práce považuji právní předpisy, judikáty a některé časopisecké články.

Ve své práci se pokusím odpovědět na otázky, proč k domácímu násilí dochází, v jakých formách a podobách se vyskytuje, jak se s tímto sociálně-patologickým jevem vypořádává stávající legislativa České republiky, zejména pak oblast trestněprávní, a na některé kriminologické otázky týkající se např. profilu pachatele či oběti apod.

Kromě úvodu a závěru je tato práce rozdělena na čtyři větší kapitoly, které jsou dále členěny na podkapitoly. V první kapitole se budu věnovat vymezení základních pojmů. Považuji za důležité vysvětlit samotný pojem domácí násilí, dále jeho znaky, formy a samozřejmě také příčiny a fáze, v nichž probíhá. Dále vymezím, kdo se rozumí násilnou osobou a kdo osobou domácím násilím ohroženou. Za užitečné považuji také vysvětlení pojmů intervenční centrum a interdisciplinární spolupráce.

V následující kapitole se budu zabývat právní úpravou v České republice a v Rakousku. Co se týče České republiky, nejprve stručně pojednám o vývoji právní úpravy a dále se budu věnovat soukromoprávní ochraně, ochraně poskytované pomocí civilního práva procesního a správněprávní ochraně před domácím násilím. Těmto právním odvětvím se nebudu věnovat úplně do hloubky, neboť jsem si vědoma skutečnosti, že má práce je převážně trestněprávní, nicméně považuji za důležité je zmínit, jelikož představují nedílnou součást boje proti domácímu násilí. Trestní právo působí jako ultima ratio, což znamená, že trestněprávní postih se uplatní teprve tehdy, když ostatní právní prostředky nepostačují, je tedy žádoucí poznat i tyto ostatní právní prostředky. Do této kapitoly patří samozřejmě také trestněprávní úprava, avšak tu zde zmíním pouze okrajově, neboť jí následně věnuji celou samostatnou kapitolu. Po seznámení se s právní úpravou v České republice bude následovat exkurz do právní úpravy v Rakousku. Záměrně jsem zvolila rakouskou právní úpravu, jelikož se stala vzorem pro mnohé státy a kromě jiných právě i pro Českou republiku.

Třetí kapitola bude věnována trestněprávním aspektům domácího násilí. Nejdříve

se budu zabývat analýzou několika stěžejních trestných činů, které s domácím násilím bezprostředně souvisí, dále se zaměřím na úlohu orgánů činných v trestním řízení a účast ohrožené osoby v trestním procesu, přičemž zmíním i přínos v letošním roce přijatého zákona o obětech trestných činů. Na závěr této kapitoly uvedu možnosti omezení násilného jednání pachatele vyplývající z trestního řádu.

V poslední kapitole se budu zabývat kriminologickými aspekty domácího násilí. Nejprve se budu věnovat profilu pachatele, jeho definování a typologii a následně se zaměřím na oběti domácího násilí. V souvislosti s obětí zmíním viktimologii, jakožto vědu zabývající se obětí trestného činu, a pojmy s touto vědou související, tedy viktimnost a viktimizaci. Dále se zaměřím na typologii obětí a jednotlivé skupiny obětí, konkrétně ženy, děti, muže a seniory, přičemž sem také zahrnu výzkum násilí na ženách i na mužích. Nakonec zmíním nežádoucí následky domácího násilí jakožto syndrom týrané ženy a Stockholmský syndrom. Samozřejmě nesmí chybět ani syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

1. Pojmové vymezení

Na začátku mé práce, považuji za důležité, nastínit si základní pojmy související s problematikou domácího násilí. V první kapitole se proto budu zabývat pojmem samotného domácího násilí jako takového, dále pojmem násilné osoby jakožto pachatele domácího násilí a osoby ohrožené domácím násilím, tedy obětí. Dále stručně vysvětlím, co rozumíme pod pojmy intervenční centrum a interdisciplinární spolupráce.

1.1. Domácí násilí

Nejprve je podstatné, vymezit si, co rozumíme pojmem domácí násilí, co se za těmito dvěma slovy skrývá, jaké jsou jeho znaky a formy. Neméně důležité je také nastínit příčiny tohoto sociálně-patologického jevu a fáze, v nichž probíhá.

1.1.1. Pojem

Co se skrývá za slovy domov a násilí? Když se řekne domov, obvykle si představíme místo, kam se vracíme, kde můžeme být sami sebou. Je to naše útočiště, naše ochrana. Rádi zde trávíme svůj čas. Doma se obklopujeme věcmi, které máme rádi, a doufáme, že jej budou s námi sdílet naši nejbližší. Realita ale bohužel taková vždy není. „*Domov bývá sice často idealizován jako oáza jistoty a štěstí, ale přitom se stal nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti.*“¹ Domov tedy není vždy tím nejbezpečnějším místem, neboť právě zde bývá pácháno domácí násilí. „*Násilím obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.*“² Spurný popisuje agresi jako destruktivní chování, které směřuje k fyzickému, slovnímu nebo symbolickému (tj. pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci či předmětu.³

Po dlouhá léta bylo nepředstavitelné, aby stát jakýmkoliv způsobem zasahoval do vztahů ohrožených domácím násilím. Ve společnosti totiž převládal názor, že co se odehrává za zavřenými dveřmi domu, je čistě soukromou záležitostí daných osob.

¹ Giddens, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999, s. 177.

² Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 13.

³ Spurný, J. Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu. Praha: Eurounion, 1996, s. 17.

V posledním desetiletí došlo u nás k významným změnám a troufám si říci, že tato teze byla již překonána.

Definování domácího násilí je značně obtížné, a proto legální definici tohoto pojmu v naší právní úpravě zatím nenalezneme. Problémy vytvoření ideální definice spočívají na jedné straně v obtížnosti vymezení vztahů, jichž se domácí násilí týká, neboť k násilí může docházet mezi rodiči a dětmi, muži a ženami, mladými a starými. Domácího násilí se mohou dopouštět jak muži na ženách, tak ženy na mužích, rodiče na dětech, děti na rodičích, mladí na seniorech či senioři na mladých. Na druhé straně je problémem také vymezení pojmu samotného násilí, který je mnohdy chápán pouze zúženě ve smyslu fyzického násilí, což je ale chyba, neboť „*domácí násilí obecně zahrnuje všechny druhy fyzického, sexuálního, psychického a ekonomického násilí*“.⁴

Přesto ale existují pokusy o vymezení této problematiky, se kterými se můžeme setkat mimo jiné v odborné literatuře, důvodových zprávách, mezinárodních dokumentech, doporučeních či rozhodnutích. Podle Králíčkové et al. se jedná o sociálně-patologický jev sui generis, o nejnebezpečnější z forem agrese, která je mnohdy tolerována, tabuizována a bagatelizována, neboť se děje právě za zavřenými dveřmi. Domácí násilí bývá latentní, těžko diagnostikovatelné, mnohdy nepředvídatelné, nepochopitelné a nepostižitelné.⁵

Z naší legislativy je pro definování domácího násilí významná důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, která charakterizuje domácí násilí jako „*opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází, nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují*“.⁶

Definicí domácího násilí se zabýval také Nejvyšší správní soud, a to ve svém rozsudku č. j. 5 As 84/2008-81 ze dne 31. 3. 2009. Nejvyšší správní soud zde stanovil, že „*domácím násilím se zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se*

⁴ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, s. 9.

⁵ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 5.

⁶ Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401> [27.11.2012]

*mezi osobami blízkými, žijícími spolu ve společné domácnosti, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu“.*⁷ Nejvyšší správní soud přirovnal domácí násilí k šikaně, která zahrnuje širokou škálu útoků proti důstojnosti a zdraví člověka – verbálními útoky počínaje, fyzickými konče. U domácího násilí je tato šikana znásobena tím, že probíhá u osob, které jsou si blízké. Jednání pachatele je vždy volní a úmyslné. Pachatel může ovlivnit své jednání a rozhodnout se, zda se bude násilně chovat, či nikoliv.⁸

Co se týče mezinárodních počinů, je nutno zmínit doporučení výboru ministrů Rady Evropy z roku 1985, které říká, že *„násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti“.*⁹ V roce 2002 Rada Evropy ve svém doporučení formulovala také násilí vůči ženám, jímž se rozumí *„jakýkoli akt násilí založený na pohlaví oběti, který vede či pravděpodobně povede k fyzické, sexuální či psychologické újmě či utrpení žen, včetně hrozby takových aktů, donucování či svévolného omezování svobody, ať už se projevuje ve veřejném či soukromém životě“.*¹⁰

Také na půdě OSN se zabývají touto problematikou. V roce 1993 byla schválena Deklarace o odstranění násilí páchaného na ženách, podle níž je za násilí páchané na ženách považován *„každý projev rodově podmíněného násilí, který má nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální, nebo duševní újmu, nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrasování a úmyslné omezování osobní svobody, a to jak ve veřejném, tak soukromém životě“.*¹¹

Je zřejmé, že ačkoliv postrádáme všeobecně uznávanou definici domácího násilí, pokusů o vymezení tohoto pojmu je spousta. Je nutné si uvědomit, že se jedná o závažný problém, zasahující do mnoha vědních disciplín, který není jednoduché řešit. Domácí násilí tedy nelze zkoumat pouze v rámci práva, nýbrž důležitou roli zde hraje interdisciplinární přístup.

⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2009, č. j. 5 As 84/2008-81.
Dostupné také z:
http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2008/0084_5As__0800081A_prevedeno.pdf
[24.11.2012]

⁸ Tamtéž.

⁹ Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26. 3. 1985.

¹⁰ Doporučení Rady Evropy R (2002) 5 o ochraně žen vůči násilí ze dne 30. 4. 2002.

¹¹ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 18-19.

1.1.2. Znaky domácího násilí

Aliance proti domácímu násilí v roce 2006 uvedla následující znaky, které charakterizují domácí násilí a zároveň jej odlišují od jiných typů násilí¹²:

- **Opakování a dlouhodobost** – ojedinělé a jednorázové incidenty nelze považovat za domácí násilí, ačkoliv mohou mít závažné následky. Domácí násilí tedy není ojedinělým násilným aktem, nýbrž se jedná o dlouhodobou, opakující se násilnou situaci, která se cyklicky vyvíjí.
- **Eskalace** – u jednotlivých útoků domácího násilí můžeme pozorovat vzrůstající intenzitu. Domácí násilí se tedy postupně stupňuje, a to především od verbálních útoků v podobě nadávek, ponižování, zastrašování či výhrůžek až k atakům fyzickým, které se postupně zhoršují a nabírají na intenzitě. Šedivá et al. uvádí, že v případě eskalace domácího násilí se nejdříve jedná o útoky na lidskou důstojnost, jejichž cílem je sociálně izolovat ohroženou osobu a snížit její sebeúctu. Po nich následují útoky na zdraví, které mají za cíl danou osobu sankcionovat, a posléze může celá situace přerůst až v život ohrožující ataky, jejichž cílem může být dokonce likvidace oběti.¹³
- **Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné** – ve vztahu mezi osobou ohroženou a násilnou existuje asymetrie. V případě domácího násilí tedy zásadně nedochází ke střídání rolí, nýbrž role aktérů jsou neměnné a je zcela zřejmé, kdo je osobou násilnou a kdo ohroženou. Nejedná se o vzájemné útoky, hádky, spory ani rvačky.
- **Neveřejnost** – domácí násilí bývá zpravidla páčáno v soukromí, a to nejčastěji ve společném obydlí, avšak k jednotlivým dílčím útokům zapadajícím do schématu domácího násilí může dojít i na veřejnosti (např. na rodinné sešlosti, na ulici před domem). Právě tento znak ztěžuje odhalení, řešení a následné potrestání tohoto trestného činu.

Králíčková et al. považuje za charakteristické znaky domácího násilí také¹⁴:

- **Společné bydlení** – k domácímu násilí dochází mezi osobami žijícími společně pod jednou střechou, respektive mezi osobami sdílejícími společnou domácnost.

¹² Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/> [11.11.2012]

¹³ Šedivá, M. a kol. Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007, s. 34-35.

¹⁴ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 6.

„Paradoxně se tento jev může vyskytovat rovněž u osob bez domova („bezdomovců“), pokud společně žijí jako partneři ve squatu, pod mostem apod. a pokud projevy násilí mezi nimi naplňují ostatní charakteristické znaky domácího násilí.“¹⁵

- **Blízké vztahy** – zpravidla se jedná o vztahy intimního charakteru. Agresor i osoba ohrožená jsou, či v minulosti byli, blízkými osobami. Domácí násilí se odehrává uvnitř reálného partnerského vztahu dvou osob nebo mezigeneračního vztahu mezi rodiči a dětmi či prarodiči a jejich vnoučaty.
- **Společná propojenost či závislost** – agresor a oběť domácího násilí jsou zpravidla vzájemně citově, sociálně a ekonomicky propojeni.
- **„Dvě tváře“ násilníka** – u násilné osoby se střídají výbuchy agrese a projevy lítosti.
- **Ambivalentnost oběti** – oběť ztratila schopnost včas zastavit útoky a efektivně řešit domácí násilí. U obětí domácího násilí se setkáváme s jiným chováním než u obětí poškozených cizím pachatelem, neboť ochota k potrestání pachatele v případech domácího násilí kolísá. Oběť nejprve hledá pomoc, ale následně svůj postoj mnohdy změní, neboť na ni může být vyvíjen psychický nátlak či z důvodu oprávněného strachu vzhledem ke skutečnosti, že oběť nadále žije ve společném obydlí s agresorem. Dalšími důvody mohou být například zastrašování ze strany pachatele a jeho rodiny, obava z osamocení, finanční nejistoty, ztráty bydlení či víra v polepšení, což vede k tomu, že pachateli odpustí.

1.1.3. Formy domácího násilí

Co se týče klasifikace forem domácího násilí, je nutné říci, že různí autoři zastávají různé názory, tudíž se v současné době zatím neseťkáme se sjednoceným pojetím. Avšak lze vymezit několik forem domácího násilí, na nichž se autoři vesměs shodují. Ševčík et al. rozeznává tyto základní formy¹⁶:

- **Fyzické násilí** – jedná se pravděpodobně o nejzjevnější a zároveň nejhrubší formu domácího násilí, neboť agresor v tomto případě používá fyzickou sílu,

¹⁵ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 41.

¹⁶ Tamtéž, s. 47-51.

případně její hrozbu k zastrašování, přivodění bolesti, poškození, ublížení či zranění oběti. Fyzické násilí zahrnuje zejména „*fackování, bití rukama nebo předměty, kopání, škracení, svazování, ohrožování bodnou nebo palnou zbraní nebo jinými předměty, odpírání spánku a jídla až po útoky proti životu*“.¹⁷ Králíčková et al. uvádí, že fyzické násilí může mít jak podobu aktivní (např. bití), tak podobu pasivní (např. neposkytnutí pomoci).¹⁸

- **Psychické násilí** – bývá označováno také jako psychologické, citové či emocionální násilí. Je těžko odhalitelné a diagnostikovatelné, neboť oproti fyzickému násilí nejsou jeho následky viditelné pouhým okem. Oběť nemá tělesná zranění, ale šrámy na duši. Tato forma se obtížně prokazuje a ve svém důsledku může mít mnohem horší dopad, a to zejména na sebeúctu, sebedůvěru, sebevědomí či sebepojetí oběti. Psychické násilí zahrnuje obzvláště „*slovní týrání, ponižování, zesměšňování na veřejnosti i v soukromí, permanentní kontrolu chodu dne, výslechy, vyhrožování zmrzačením, zabitím nebo zveřejněním difamujících údajů o oběti*“.¹⁹ Dle Králíčkové et al. opět i psychické násilí může být aktivní, tedy záměrné, či pasivní, které vede k psychické deprivaci.²⁰ U této formy násilí rozlišujeme dále podobu neverbální (např. záměrné poškozování oblíbených věcí), či verbální (např. ponižování, nadávky, vyhrožování). Kacafírková zdůrazňuje, že psychické násilí přivádí oběť mnohdy až k nervovému zhroucení, popř. k následné psychiatrické léčbě. Toho se ovšem oběti bojí, protože pokud jsou matkami nezletilých dětí, mají strach, že jim je v případě rozvodu soud nesvěří do péče právě z důvodu prodělávané psychiatrické léčby. Proto tedy raději celou situaci v rodině tají a obávají se, že v případě odhalení to budou ony, kdo na to doplatí.²¹
- **Ekonomické násilí** – v tomto případě si násilník snaží uzurpovat moc a kontrolu nad příjmy a výdaji oběti. Jedná se o „*omezování přístupu k penězům, neposkytování peněz na provoz domácnosti, ale i zákazy chodit do práce nebo se*

¹⁷ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 15.

¹⁸ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 12.

¹⁹ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 23.

²⁰ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 12.

²¹ Kacafírková, M. Domácí násilí. Trestní právo. 2002, roč. 7, č. 5, s. 13.

dále vzdělávat, nucení do práce...“²² Nebo se naopak může jednat o situaci, kdy agresor nutí oběť, aby jej finančně zajišťovala. Patří sem také každodenní kontrola nákupů, rozprodávání zařízení domácnosti či zneužívání věcí oběti jakožto např. neoprávněné nakládání s majetkem oběti.

- **Sociální násilí** – tato forma zahrnuje zejména „*zákazy kontaktu s přáteli a s rodinou s cílem oběť sociálně izolovat; jednostranné uplatňování privilegií pachatele rozhodovat ve všech oblastech společného života, využívání dětí nebo jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť, znemožňování oběti v sociálním prostředí*“.²³ Agresor získává nad obětí postupně absolutní moc, sleduje každý pohyb oběti, kontroluje její telefonáty. Zajímá jej, kam oběť jde, s kým a co tam bude dělat. „*Psychické a zejména ekonomické a sociální násilí je typickým rysem zejména mezigeneračního a transgeneračního násilí, tj. násilí dětí či vnuků vůči svým rodičům a prarodičům.*“²⁴
- **Sexuální násilí** – jeho nejčastější výskyt je v partnerských vztazích. Lze jej vymezit jako „*nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoli druhu, resp. jako jakoukoli situaci, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách.*“²⁵ Bývá účinným nástrojem ponižení, pokoření a podrobení si druhé osoby. Dle Marvánové-Vargové et al. bývá projevem sexuálního násilí znásilnění nebo také snaha donutit násilím či jeho hrozbami k sexu nebo k sexuálním praktikám, které ohrožená osoba odmítá. Může se také projevit odpíráním sexu v souvislosti s ponižujícími komentáři týkajícími se vzhledu oběti.²⁶

Střílková et al. rozlišuje ještě tzv. „*zneužívání práv muže*“, kdy agresor jedná s ohroženou osobou, jako by byla jeho služka. Násilník se tedy chová povýšeně a nadřazeně a přisvojuje si právo o všem rozhodovat.²⁷

Co se týče forem domácího násilí, je nutné zmínit, že se tyto formy vyskytují izolovaně jen zřídka. Naopak bývá pravidlem, že dochází ke kombinaci více forem

²² Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, s. 13.

²³ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 15.

²⁴ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 51.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, s. 13.

²⁷ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 15.

domácího násilí. Často je pácháno například fyzické násilí spolu s psychickým.

1.1.4. Fáze domácích násilí

„Násilí nevzniká náhle. Zpravidla se jedná o pomalý proces, který bývalou harmonickou lásku promění v chaos.“²⁸ Ačkoli může domácí násilí působit nepředvídatelně, není jednorázovým aktem, nýbrž má svou historii a cyklicky se opakující etapy, díky nimž lze do jisté míry vyvodit, jak se bude dále vyvíjet.

Dle Úlehlkové et al. bývají počáteční projevy násilí nenápadné a většina obětí nedokáže přesně říci, co bylo tím prvním spouštěcím mechanismem a kdy přesně přestal být vztah harmonickým a objevilo se v něm násilí. Zpočátku může partner projevovat přílišnou pozornost, čímž může druhé osobě imponovat, avšak posléze tato pozornost přerůstá v nadměrnou kontrolu.²⁹ Agresor již nechce ohroženou osobu nikam pouštět bez dohledu, kontroluje její telefonáty, nezřídka ji donutí vzdát se práce, aby se mohla lépe věnovat jemu a domácnosti. Časem si oběť uvědomuje, že již nemá žádné funkční sociální vazby a že neudrzuje kontakt s rodinou ani s přáteli. A právě tady se vytváří vhodné podmínky pro vznik domácích násilí.

„Průběh každého vztahu i násilných projevů v něm se liší, přesto existují společné rysy násilí, fáze, které se opakují a popisuje je shodně většina ohrožených osob. Tato období jsou – díky své cyklické podobě – označována jako „kruh domácích násilí“ nebo také „spirála násilí“, kde je zohledněna dynamika, tedy vzrůstající agresivita a brutalita útoku.“³⁰ Ševčík et al. hovoří o tzv. cyklu domácích násilí, jenž má čtyři fáze³¹:

- **Fáze napětí** – tato fáze bezprostředně předchází fázi násilí. V tomto období postupně vzrůstá napětí ve vztahu, agresor bývá podrážděný, stává se neustálým kritikem, neboť není s ničím spokojen. Ve vztahu je špatná komunikace. Agrese bývá v této fázi spíše pasivní, ale mohou se objevit i slovní nadávky či křičení. Ohrožená osoba se bojí, a proto se snaží předejít, případně odvrátit agresi násilníka, a to tím, že se mu snaží ve všem vyhovět, aby se ještě více nerozzlobil. Zcela se podřizuje násilníkovi. Ze vzniku napjaté atmosféry

²⁸ Gödtel, R. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 120.

²⁹ Úlehlková, D. a kol. *Problematika domácích násilí pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, s. 19.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 54-55.

obviňuje samu sebe, neboť se domnívá, že agresora vyprovokovala a že se dostatečně nesnažila zamezit vzniku napětí.

- **Fáze násilí** – v tomto období agresor ztrácí kontrolu nad svým jednáním a násilí propuká v plné míře. Už se nejedná pouze o psychický teror, ale dochází také k násilí fyzickému. Agresor ničí věci, vyhrožuje, snaží se uzurpovat moc a kontrolu. Touží oběť zcela ovládat, tyranizuje ji mlácením, kopáním, škrcením, pálením, svazováním či dokonce znásilněním. „*Ohrožená osoba je v této fázi bezmocná, má strach a často se nedokáže násilí bránit a vzepřít.*“³² Může se stát, že je ke konfliktu přivolána policie. Následkem této etapy bývají modřiny, zlomeniny, oběť může být dokonce podrobena lékařskému ošetření. Není neobvyklé, že se postupem času celá situace zhoršuje, neboť si násilník uvědomí, že jeho chování má pouze minimální či dokonce žádné sociální důsledky, a proto si osvojuje násilné chování jakožto přijatelný prostředek kontroly a donucení.
- **Fáze usmíření, líbánek** – násilník se omlouvá, cítí se provinile, lituje svých činů a slibuje, že se jeho agresivní výbuchy již nebudou opakovat, že se změní, neboť si uvědomuje, že by jej oběť mohla chtít opustit, a on o ni nechce přijít, protože pak by nad ní ztratil kontrolu a moc. V této fázi může být oběť zahrnována dary a květinami, jimž obvykle podlehne a uvěří agresorovým slibům, neboť má naději, že se vše urovná. Jestliže se tento způsob neosvědčí, není neobvyklé, že se násilník uchýlí ke svalování odpovědnosti za agresivní chování na oběť, k sebepoškození či dokonce k výhrůžkám sebevraždou. „*Při opakovaném cyklu násilí může být ohrožená osoba značně unavená a vyčerpaná z dlouhodobého násilí, může být z celé situace zmatená. Někdy si tyto osoby uchovávají určitou naději, že se situace přece jen zlepší, a snaží se proto udělat všechno, včetně toho, že se pokoušejí násilné osobě vyjít vstříc, naplnit její očekávání a ve vztahu setrvávají.*“³³ Časem bohužel zjistí, že jejich rozhodnutí nebylo správné.
- **Fáze klidu** – jedná se o relativně klidné období, v němž by nemělo docházet k žádným výrazným incidentům. Agresor se chová tak, jak slíbil, což u oběti

³² Úlehlová, D. a kol. Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, s. 19.

³³ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 54.

vyvolává naději, že se již násilné chování nebude opakovat. Avšak problémy stále přetrvávají, postupně se na sebe nabalují a později opět přerůstají ve fázi napětí. Toto období bývá někdy považováno za součást usmiřovací fáze.

„Tyto jednotlivé fáze se pak vzájemně opakují. Jediné, co se mění, je intenzita týrání, které se zvětšuje, a poměr délky trvání jednotlivých fází. Většinou se zkracuje fáze „libánek“ a prodlužuje fáze týrání a vytváření napětí.“³⁴ Podle Ševčíka et al. může mít cyklus domácího násilí nespočet opakování. Může tedy trvat hodiny, týdny, měsíce, roky či dokonce desítky let.³⁵

1.1.5. Příčiny domácího násilí

K domácímu násilí může docházet z různých příčin. Samotný vznik je podmíněn mnoha faktory, tudíž nelze jednoznačně stanovit konkrétní příčinu, nýbrž se vždy jedná o souhrn více vlivů. *„K domácímu násilí dochází podle odborníků obvykle z důvodu přílišné intenzity emocí mezi blízkými členy rodiny, u nichž se mísí často láska a nenávisť. Averze, animozity a konflikty, které propuknou v domácnosti, mohou vést k daleko větším problémům než v kterémkoli jiném společenství. Svoji roli nepochybně hraje také přžívání různých stereotypů v rodinách, tabu, mýty o nedotknutelnosti soukromí atd.“³⁶*

Agresivní chování bývá dle Vitoušové et al. částečně naučené v dětství a dospívání. Jedná se tedy o přejímání vzorů z původní rodiny. K tomu se přidávají další negativní vlivy jakožto například postoj společnosti, kdy okolí zaujímá tolerantní postoj vůči domácímu násilí nebo kdy přžívá patriarchální názor na rodinu, dále nedostupnost a nedostatek služeb pomoci, nezaměstnanost, ekonomická situace rodiny, prožívání náročné životní situace, zátěž spojená s péčí o rodinného příslušníka, nezralost jednoho či dokonce obou z partnerů, neschopnost se ovládat, jednání pod vlivem alkoholu nebo návykových látek a jiné.³⁷

Voňková et al. hovoří o příčinách, které byly postupně shrnuty v tyto teorie³⁸:

³⁴ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 16.

³⁵ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 55.

³⁶ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 7.

³⁷ Vitoušová, P., Vedra, V. Domácí násilí (Informace a praktické rady pro ohrožené osoby). 3. vydání. Pardubice: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2009, s. 2.

³⁸ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o.

- **Teorie individuálních faktorů** – jedná se o faktory spočívající ve vnitřní psychice obou partnerů, specifických rysech osobnosti, případně v psychopatologii osobnosti. Tato teorie se zaměřuje na psychiku a individualitu osobnosti a psychopatologii obou partnerů. Avšak nebyly nalezeny žádné faktory, které by objasnily týrání partnerek či partnerů.
- **Teorie sociálně-psychologických faktorů** – těmito faktory mohou být zážitky z dětství vyúsťující v mezigenerační přenos intimního násilí. Tyto teorie se zabývají výzkumem psychologické charakteristiky osobnosti spolu se sociálními proměnnými. K opakovanému soužití s násilnou osobou inklinují spíše muži. Naproti tomu ženy, pokud se jim podaří odpoutat se od agresivního partnera, se dalšímu násilnému vztahu vyhýbají.
- **Teorie sociálně kulturních faktorů** – tyto teorie spatřují příčinu vzniku domácího násilí v sociálně strukturované nerovnoprávnosti, kulturních postojích a normách korigujících rodinné vztahy.
- **Feministické teorie** – „v domácím násilí zdůrazňují takové faktory, jako je nadřazenost mužů (nadvláda mužů) a nedostatek kontroly nad reprodukčním procesem. Tyto okolnosti posilují ženskou submisivitu – násilí je ženami trpně přijímáno jako sociální a biologické dědictví a vede u nich k takovému chování, jež umožňuje, aby násilí ze strany mužů přetrvávalo.“³⁹ Agresor má potřebu kontrolovat, s kým se oběť stýká, k čemu může mít přístup či co může dělat.

Jak Voňková et al. dále uvádí, první teorie, které se zabývaly příčinami domácího násilí, byly jednofaktorové. Tyto teorie vysvětlovaly vznik domácího násilí pouze z jednoho hlediska. Patří mezi ně psychologická teorie, biologicko-genetická teorie či sociologická teorie.⁴⁰

Naproti tomu podle Ševčíka et al. se v současné době pro objasňování příčin vzniku domácího násilí užívají spíše multifaktorové teorie. Mezi nejznámější se řadí kauzální model D. G. Duttona, jenž pracuje se čtyřmi rovinami zdrojů a příčin domácího násilí⁴¹:

p.s., 2008, s. 46.

³⁹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 35.

⁴⁰ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 47.

⁴¹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 36-37.

- **Makrosystémová rovina** – příčinou domácího násilí ve společnosti je převládající patriarchální hierarchie hodnot založená na nadvládě a dominantním postavení mužů. Společnost je přesvědčena, že v jejím hierarchickém uspořádání zaujímají vůdčí roli muži.
- **Exosystémová rovina** – exosystémem rozumíme životní a sociální okolí jedince, které ovlivňuje jeho chování. Příčinu domácího násilí tedy spatřujeme v tomto okolí, může jí být například nezaměstnanost, nedostatek financí, nižší úroveň vzdělání či nedostupnost sociální sítě.
- **Mikrosystémová rovina** – mikrosystémem rozumíme samotnou rodinu jako takovou a rizika plynoucí z rodinného soužití. K těmto rizikům patří privátnost ztěžující uplatnění mechanismů sociální kontroly, dále pak jasné vymezení rolí v rámci rodiny, existence neformálního práva rodiny či znalost jednotlivých členů navzájem vedoucí k tomu, že sice vědí, jak druhého utěšit, ale zároveň také tuší, jak zranit.
- **Ontogenetická rovina** – příčiny domácího násilí spatřuje v individuálních charakteristikách agresora i osoby ohrožené. Zkoumá vzájemné interakce obou aktérů. „*Předpokladem je, že pachatel domácího násilí prošel specifickým ontogenetickým vývojem, pravděpodobně se naučil díky mechanismům sociálního učení řešit stresující a omezující situace agresivním chováním.*“⁴²

Voňková et al. míní, že k domácímu násilí dochází z důvodu nespokojenosti ve vztahu, kritiky partnerova chování, nevyrovnaného mocenského rozložení sil či konfliktního životního stylu plného rozepří a útoků snižujících sebeúctu.⁴³

1.2. Násilná osoba

Násilnou osobou rozumíme osobu, která ohrožuje ohroženou osobu na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, obývá společně s ohroženou osobou byt nebo dům, případně je či byla spolu s ohroženou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu, a vzhledem k aktuální zadokumentované situaci, předešlým incidentům a riziku reálného ohrožení lze důvodně předpokládat, že se tato osoba bude

⁴² Úlehlková, D. a kol. Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, s. 18.

⁴³ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 48.

dopouštět násilného jednání vůči ohrožené osobě i nadále.⁴⁴

1.3. Ohrožená osoba

Jedná se o osobu, proti níž domácí násilí ze strany násilné osoby směřuje. Tato osoba většinou žije s násilnou osobou ve společném obydlí, popřípadě je či byla spolu s násilnou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu.⁴⁵

1.4. Intervenční centrum

Intervenční centra jsou „specializovanými zařízeními sociálních služeb, poskytujícími odbornou sociálně právní pomoc ohroženým osobám a koordinující spolupráci mezi dalšími navazujícími službami sociální i zdravotnické záchranné sítě v daném regionu včetně neziskových organizací.“⁴⁶

Intervenční centra byla v České republice zřízena zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. V současné době nalezneme jejich úpravu v § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Podle zmiňovaného § 60a zákona o sociálních službách je ohroženým osobám poskytována pomoc převážně na základě podnětu (kopie úředního záznamu o vykázaní) doručeného intervenčnímu centru Policií České republiky. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta i na základě žádosti ohrožené osoby nebo i bez takového podnětu. Intervenční centrum je povinno kontaktovat osobu, která byla v rozhodnutí o vykázaní ze společného obydlí označena za ohroženou, ve lhůtě 48 hodin od doručení podnětu, jinak vždy bezodkladně poté, co se o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Intervenční centra poskytují ambulantní, terénní nebo pobytové služby. Tyto služby zahrnují sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Pobytové služby navíc ještě zahrnují poskytnutí ubytování a stravy nebo pomoc při zajištění stravy. Součástí těchto služeb je i zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi orgány intervenčních center, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.

⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401> [27.11.2012]

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 163.

Dle Voňkové et al. jsou intervenční centra charakterizována kvalitou služeb, dostupností (informační, místní, finanční aj.), efektivitou, individuálním přístupem a provázaností s jinými sociálními službami v regionu napříč obory.⁴⁷

„Intervenční centra se zaměřují na oběti domácího násilí a jejich děti, a to zpravidla tzv. pod jednou střechou. Bohužel, jde-li o práci s pachateli, resp. rodinou jako celkem ohroženým domácím násilím, zákonodárce je tomuto problému mnoho dlužen.“⁴⁸

1.5. Interdisciplinární spolupráce

Interdisciplinární spolupráci předpokládá zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který vychází ze zásady, že je nezbytná výměna informací mezi subjekty zúčastněnými na pomoci osobám ohroženým domácím násilím. Interdisciplinární spolupráce je vymezena jako „mezioborová spolupráce subjektů na místní i celostátní úrovni, v tomto případě ve prospěch včasné detekce a systémového řešení případů domácího násilí.“⁴⁹

Spolupráci můžeme chápat ve dvou rovinách, jako spolupráci v souvislosti s vykázaním násilné osoby a jako spolupráci při řešení případů domácího násilí obecně. V případě spolupráce v souvislosti s vykázaním směřují veškeré informace od Policie České republiky, která vykázaní násilné osoby provedla, k dalším institucím. Dle § 47 odst. 3 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky je o vykázaní informováno intervenční centrum, stejně tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, jestliže v daném prostředí žije nezletilá osoba. Dle § 46 písm. a) téhož zákona je dále ohrožená osoba povinně policistou informována o možnosti podat civilnímu soudu návrh na vydání předběžného opatření. V tomto případě se tedy spolupráce týká Policie ČR, intervenčních center, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a justice.

Co se týče spolupráce v souvislosti s řešením případů domácího násilí obecně, nalezneme její právní základ v již zmiňovaném § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, konkrétně v odst. 4, který předpokládá spolupráci a vzájemnou informovanost mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb,

⁴⁷ Voňková, J. a kol. Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007, s. 37.

⁴⁸ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 17.

⁴⁹ Šedivá, M. a kol. Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007, s. 9.

orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie ČR a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.

2. Právní úprava v ČR a ve vybrané zahraniční úpravě

Právní řády různých zemí přistupují k tomuto sociálně-patologickému jevu rozdílně. Na jedné straně stále ještě existují státy, které domácí násilí bagatelizují, a na druhé nalezneme státy, které se pyšní komplexní právní úpravou. Právní úpravy ostatních zemí, k nimž patří i Česká republika, se pohybují někde mezi těmito dvěma typy. U nás se zákonodárství proti domácímu násilí vyvíjí poměrně pozvolna. Naše zákonodárství není sice vůči domácímu násilí lhostejné, avšak komplexní právní úpravu v České republice zatím nenalezneme.

„Obrazně se dá říci, že české právo se s tímto sociálně-patologickým jevem potýká na několika frontách. Za prvé jde o oblast trestně právní, za druhé správně právní a za třetí civilně právní.“⁵⁰ V této kapitole se budu tedy zabývat nejprve stručně vývojem právní úpravy, dále civilněprávní, správněprávní a okrajově trestněprávní úpravou domácího násilí v České republice a na závěr se budu věnovat právní úpravě v Rakousku.

2.1. Stručný vývoj právní úpravy v ČR

2.1.1. Novela trestního zákona

Za první významný počín českého zákonodárce v oblasti ochrany před domácím násilím lze považovat přijetí zákona č. 91/2004 Sb., kterým byl novelizován zákon 140/1961 Sb., trestní zákon. Do nabytí účinnosti této novely nebyla situace v oblasti domácího násilí v České republice nijak legislativně řešena. Od toho se odvíjelo i nízké povědomí veřejnosti o tomto sociálně-patologickém jevu a množství zažitých mýtů. Jednání pachatelů byla mnohdy odhalena až v krajních případech a o trestný čin šlo pouze, pokud byla oběť v pracovní neschopnosti po dobu delší než sedm dní, což se stávalo zřídka. Do účinnosti zmiňované novely trestního zákona bylo možné postihnout pachatele domácího násilí podle různých ustanovení trestního zákona, avšak jejich aplikace na domácí násilí byla často velmi těžkopádná, zdlouhavá a na vyřešení dané situace nedostačovala. Jednalo se například o trestné činy uvedené v ustanoveních § 197a (nebezpečné vyhrožování), § 215 (týrání svěřené osoby), § 235 (vydírání), § 236 (omezování osobní svobody), § 237 (útisk), § 241 (znásilnění) trestního zákona. Avšak

⁵⁰ Aulický, P. Domácí násilí z pohledu trestního práva. In: Dny práva 2010 (on-line). Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 2. Dostupné z: [http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasili/Aulicky_Petr_\(4610\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasili/Aulicky_Petr_(4610).pdf) [23.10.2012]

z aplikační praxe je patrné, že incidenty vykazující znaky domácího násilí, byly zpravidla posuzovány podle § 49 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích jako přestupek proti občanskému soužití.⁵¹

Zmiňovanou novelou provedenou zákonem č. 91/2004 Sb., který nabyl účinnosti 1. 6. 2004, byl trestní zákon vložení § 215a doplněn o novou skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Jednání naplňující znaky domácího násilí bylo tedy nově postihováno podle této skutkové podstaty a nemuselo již být postihováno podle různých skutkových podstat v závislosti na způsobené újmě. „*Již samotný název nové skutkové podstaty napovídá, že zákonodárce se vyhnul výstižnému pojmu domácí násilí, který právní řády celé řady zemí užívají a který plně postihuje podstatu věci.*“⁵²

2.1.2. Zákon na ochranu před domácím násilím

Velkým průlomem v oblasti ochrany obětí domácího násilí bylo přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen zákon na ochranu před domácím násilím). Nabytím účinnosti tohoto zákona, k čemuž došlo 1. 1. 2007, se Česká republika připojila k těm zemím Evropské unie, které mají zákonodárství vytvářející ucelený právní rámec pro prevenci domácího násilí a kvalifikovanou pomoc obětem. Návrh zákona na ochranu před domácím násilím vypracovala expertní skupina vytvořená při Alianci proti domácímu násilí, v níž byli zastoupeni právníci a členové představenstva Bílého kruhu bezpečí, o. s. Tento zákon je koncipován na následujících principech⁵³:

- **priority práv** – tento princip nám říká, že zásah do soukromé sféry je přípustný pouze, je-li nezbytný pro ochranu života, zdraví, práv a svobod jiných ohrožených osob;
- **subsidiarity** – bezpečnost osoby ohrožené domácím násilím je zajišťována prostřednictvím opatření netrestní povahy a role trestního práva plní až podpůrnou úlohu (subsidiární);
- **odvrácení hrozby nebezpečí** – zákonná opatření představují preventivní reakci

⁵¹ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 28.

⁵² Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 23.

⁵³ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 83-84.

na nebezpečné chování agresora a zároveň jsou prevencí rizika opakování násilného jednání;

- **přiměřenosti a minimalizace zásahů** – z tohoto principu vyplývá, že druh, trvání a intenzita policejního zásahu jsou určovány účinnou ochranou a minimálním zásahem do ústavně zaručených práv a svobod;
- **výměny informací zejména mezi policisty, intervenčními centry a orgány sociálně-právní ochrany** – tento princip zakládá interdisciplinární spolupráci.

Zákon na ochranu před domácím násilím neobsahuje vlastní úpravu, nýbrž jeho prostřednictvím byly novelizovány další zákony, přičemž některé z nich již byly zrušeny a nahrazeny novými. Jednalo se o novelizaci těchto zákonů:

- zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky,
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon,
- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení,
- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Zákon na ochranu před domácím násilím vnesl do našeho právního řádu zejména institut policejního a soudního předběžného vykázání, pravidla pro všestrannou psychologickou a sociální pomoc a pro intenzivní a efektivní spolupráci mezi policií a intervenčními centry. Lze tedy hovořit o třech klíčových aspektech, jimiž jsou ingerence moci, psychologická a sociální pomoc a fakultativní soudní ochrana. Tento výčet je doplněn trestním zákonodárstvím, avšak jako ultima ratio.⁵⁴

Zákon na ochranu před domácím násilím se opírá o tyto tři vzájemně provázané pilíře⁵⁵:

- **policejní intervence** – uvedený pilíř spočívá na policejním zásahu, který bývá uskutečňován na žádost ohrožené osoby, jejích rodinných příslušníků, případně jiných osob či institucí, a jehož cílem je v první řadě zastavení aktuálního násilí v rodině či společném obydlí, a to formou vykázání nebo zákazu vstupu násilné osoby do společného obydlí na určenou dobu;
- **sociální pomoc** – jedná se o ochranu a pomoc ohrožené osobě v intervenčním

⁵⁴ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 24.

⁵⁵ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 85.

centru;

- **soudní ochrana** – zahrnuje možnost vydání zvláštního předběžného opatření o personální i teritoriální ochraně ohrožené osoby a eventuální občanskoprávní řízení v meritu věci.

Co se týče změn provedených v zákoně č. 140/1961 Sb., trestním zákoně, „došlo ke změně ustanovení § 171 trestního zákona upravujícího trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Tato změna souvisí s celkovou koncepcí řešení domácího násilí, přičemž nesplnění povinností uložených jednak policejním orgánem při vykazání násilné osoby, tak i soudem v rámci předběžného opatření, má za následek naplnění znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu. Tato úprava si klade za cíl generálně preventivně působit na potencionální pachatele. V rámci nového trestního zákoníku se tento trestný čin jmenuje maření výkonu úředního rozhodnutí a vykazání a je upraven v jeho § 337.“⁵⁶

K zákonu na ochranu před domácím násilím bych chtěla ještě dodat, že jeho poslanecký návrh č. 828 ze čtvrtého volebního období (2004)⁵⁷ obsahoval některé velmi zajímavé, a dovoluji si tvrdit, že i potřebné instituty, které ale bohužel v rámci zákonodárského procesu nebyly přijaty. Mám na mysli zejména změny, které měly být vtěleny do zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. V návaznosti na domácí násilí a rodinné obydlí měl být novelizován institut podílového spoluvlastnictví, společného jmění manželů a společného nájmu bytu. Bylo navrhováno, aby soud při zrušení spoluvlastnictví, přikázání věci za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům nebo při prodeji věci a následném rozdělení výtěžku vždy přihlížel mimo jiné i k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému. Tedy aby přihlížel k tomu, zda se některý ze spoluvlastníků nedopouštěl vůči jinému domácího násilí. Dále bylo navrhováno, aby soud k této skutečnosti přihlížel i při rozhodování o vypořádání společného jmění manželů a při rozhodování o zrušení společného nájmu bytu mezi manžely. Jak jsem již uvedla, zmiňované návrhy nebyly v rámci zákonodárského procesu akceptovány. „Základními prameny soukromého práva jsou tak stále zákony z šedesátých let, které pojem domácí násilí neznají. V soukromoprávní oblasti, zejména majetkové a bytové, je tak situace obětí domácího násilí více než

⁵⁶ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 39.

⁵⁷ Dostupný z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>

svízelná, nicméně nikoli neřešitelná. ⁵⁸

2.1.3. Novela zákona o sociálních službách

Dalším krokem v oblasti ochrany obětí domácího násilí bylo přijetí zákona č. 29/2007 Sb., jímž byl novelizován mimo jiné zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Touto novelou byly zřízeny azylové domy⁵⁹, které na přechodnou dobu poskytují pobytové služby osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Dále byl do zákona o sociálních službách vložen § 60a upravující intervenční centra, o nichž se blíže zmiňuji v podkapitole 1.4.

2.1.4. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Zákonem č. 134/2006 Sb. byla provedena novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která zaměření sociálně-právní ochrany dětí rozšířila mimo jiné i na děti, jež jsou ohrožovány násilím mezi rodiči případně jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu či násilím mezi dalšími fyzickými osobami (§ 6 odst. 1 písm. g) téhož zákona). Významným dokumentem v oblasti ochrany dětí je také Metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí. Poslední větší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí byla provedena v loňském roce zákonem č. 401/2012 Sb.

2.1.5. Novela občanského soudního řádu

K další výraznější novelizaci zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, došlo zákonem č. 218/2009 Sb. Tato novela mimo jiné zakotvila možnost opětovného výkonu rozhodnutí a zakázala nežádoucí sledování a obtěžování, tedy tzv. stalking.

2.1.6. Závazné pokyny policejního prezidenta a nový zákon o Policii České republiky

V boji proti domácímu násilí sehrál důležitou roli také Závazný pokyn policejního prezidenta č. 176/2006 ze dne 27. 11. 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí. Tento pokyn byl později nahrazen novým

⁵⁸ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 24-25.

⁵⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 57.

pokynem č. 200/2008 ze dne 22. 12. 2008, o provádění vykazání.

Od 1. 1. 2009 je účinný nový zákon o Policii České republiky (zákon č. 273/2008 Sb.), kterým byl nahrazen zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. V novém zákoně navázal zákonodárce na úpravu policejního vykazání zakotveného ve starém zákoně o Policii ČR, avšak vykazání nově pojal jako faktický úkon.

2.1.7. Trestní zákoník

Pro oblast trestního práva je významným počinem přijetí nového zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, kterým byl nahrazen trestní zákon z roku 1961. Trestní zákoník nabyt účinnosti dnem 1. 1. 2010. Pro oblast ochrany před domácím násilím je významný zejména nově pojatý trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199) a nebezpečné pronásledování (§ 354).

2.2. Soukromoprávní ochrana před domácím násilím

Již z výše uvedeného stručného právního vývoje je patrné, že právní problematice domácího násilí v oblasti občanského a rodinného práva není u nás dosud věnována patřičná pozornost. V zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku (dále jen ObčZ), ani v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen ZOR) není domácí násilí vůbec zmíněno. *„Proto s tímto fenoménem nejsou výslovně spojeny žádné následky, ať už jde o manželské soužití a jeho ukončení, partnerské či vícegenerační soužití a jeho rozpad anebo o svízelné postavení nezletilých dětí jako obětí domácího násilí ve vazbě na krizi v soužití jejich rodičů.“*⁶⁰

Co se týče ochrany poskytované občanským zákoníkem, na případy domácího násilí můžeme vztáhnout § 3 odst. 1 ObčZ, v němž je zakotven soulad jednání s dobrými mravy. Ve smyslu tohoto ustanovení musí být výkon práv a povinností uplatněn v zákonném rámci, v souladu s dobrými mravy a nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiné osoby. *„Výkonem práva v rozporu s dobrými mravy je například „šikanózní“ výkon práva, činěný nikoliv za účelem nějakého hospodářského cíle, nýbrž záměrně, hlavně za účelem poškození či znevýhodnění jiného. Se šikanózním výkonem práva v souvislosti s domácím násilím se setkáváme velmi často, avšak takové návrhy nejsou soudy jako šikanózní*

⁶⁰ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 29.

vyhodnocovány.⁶¹ Dále je třeba zmínit § 5 ObčZ, zaručující právo na ochranu pokojného stavu. Významným ustanovením, avšak v praxi ne moc často využívaným, je § 11 ObčZ, který zakotvuje právo fyzické osoby na ochranu osobnosti, obzvláště života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, dále ochranu soukromí, jména a projevu osobní povahy. § 13 odst. 1 ObčZ zaručuje právo fyzické osoby chránit se prostřednictvím žaloby na upuštění od neoprávněných zásahů, na odstranění následků těchto zásahů, na přiměřené zadostiučinění, případně dle § 13 odst. 2 ObčZ prostřednictvím žaloby na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

V rodinných vztazích jsou důležitá morální pravidla. Řada ustanovení zákona o rodině má vysloveně morální charakter. Jedná se o tzv. imperfektní normy. Prostřednictvím těchto norem zákon sice stanoví konkrétní práva a povinnosti, avšak plnění těchto povinností nelze zákonem ani soudně vynutit. Imperfektní normou je například ustanovení § 18 ZOR, které říká, že „muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.“ Jiná ustanovení zákona o rodině jsou tzv. kogentními normami. Kogentní charakter má například § 25 ZOR, z něhož vyplývá nemožnost rozvodu manželství do právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydává soud v řízení dle § 176 občanského soudního řádu. Vzájemná práva a povinnosti lze upravit odchylně pouze, umožňuje-li to výslovně tento zákon. Problematiku manželství, rodiny či práv dětí upravuje zásadně zákon o rodině, nicméně otázky majetkového charakteru jakožto společné jmění manželů a otázky bytové upravuje občanský zákoník.⁶²

Problém bývá spatřován obzvláště v úpravě manželského majetkového práva a manželského bydlení. Proto se těmito dvěma institutům budu věnovat podrobněji.

2.2.1. Společné jmění manželů

Jedná se o klíčový institut manželského práva. Jeho rozsah je stanoven v § 143 ObčZ a dle § 143a téhož zákona je možné jej rozšířit či naopak zúžit, případně jeho vznik smlouvou sepsanou notářským zápisem oddálit ke dni zániku manželství,

⁶¹ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 144.

⁶² Tamtéž, s. 116.

s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti. Občanský zákoník dále v § 148 připouští zúžení společného jmění manželů, s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti, soudem z důvodů podnikání jednoho z manželů či ze závažných důvodů. Právě podání žaloby na zúžení společného jmění manželů ze závažných důvodů (např. při rozporu s dobrými mravy či z důvodu domácího násilí) může být prvním krokem na zdoluhavé cestě k ucelenému řešení problémů způsobených domácím násilím.⁶³

Dle § 149 ObčZ zaniká společné jmění manželů současně se zánikem manželství a je třeba jej vypořádat. Zákon preferuje dohodu manželů, v jejímž rámci musí být uplatněna svobodná vůle a smluvní svoboda, což je v případech domácího násilí mnohdy nereálné. Jestliže není dohoda manželů možná, je zapotřebí obrátit se na soud. *„Ve sporném soudním řízení vyvstává do popředí možnost uplatnit při vypořádání společného jmění manželů realitu domácího násilí. Je tak možné vzít v úvahu agresivní chování jednoho z manželů v rámci (ne)zohlednění péče o rodinu, resp. o její jednotlivé členy apod.“*⁶⁴ Pokud není společné jmění manželů vypořádáno do tří let od jeho zániku nebo není-li v této lhůtě alespoň podán návrh u soudu, uplatní se nevyvratitelná domněnka stanovená v § 150 odst. 4 ObčZ.

2.2.2. Bydlení manželů

Stěžejním problémem osoby ohrožené domácím násilím bývá z hlediska občanskoprávního zejména okamžitě řešení bytové otázky. Tento problém byl částečně vyřešen díky zavedení předběžného opatření upraveného v § 76b občanského soudního řádu, jímž lze násilné osobě uložit mimo jiné, aby opustila společné obydlí či aby do něj nevstupovala. Nicméně stále je mnoho žen, které jsou donuceny, mnohdy i se svými dětmi, utéct do azylových zařízení či ke svým rodičům, kde poté žijí ve stísněných podmínkách, zatímco jejich bývalý partner užívá jejich společný byt.

V této podkapitole je důležité zmínit se o tzv. odvozených právních důvodech bydlení, podílovém spoluvlastnictví domu nebo bytu, společném nájmu a společném nájmu bytu manžely. Patří sem i situace, kdy je byt či dům ve společném jmění manželů.

⁶³ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 32.

⁶⁴ Tamtéž, s. 33.

Co se týče odvozených právních důvodů bydlení, v zásadě platí, že zanikají, jestliže je souhlas k bydlení udělený násilné osobě odvolán výlučným vlastníkem, nájemcem, oprávněným z věcného břemene aj. Pokud by manžel, který odvozuje své právo na bydlení od výlučného vlastnictví, výlučného nájmu, práva odpovídajícího věcnému břemeni apod. druhého manžela, páchal na svém protějšku domácí násilí, výkon a dovolávání se odvozeného právního důvodu bydlení by byl v rozporu s dobrými mravy. „*Pokud se manžel chová vůči manželce, dětem či dalším příslušníkům domácnosti agresivně, je možno rozhodnout předběžným opatřením o tom, že je povinen zdržet se vstupu do rodinného domku, a to až do doby pravomocného rozhodnutí soudu ve věci samé. Žalovaný má sice po dobu trvání manželství právo spoluužívat nemovitost žalobkyně z titulu rodinného stavu, ztrácí však toto oprávnění okamžikem, kdy jeho chování je v hrubém rozporu s dobrými mravy.*“⁶⁵

V případě podílového spoluvlastnictví domu nebo bytu je třeba postupovat podle obecných ustanovení upravujících podílové spoluvlastnictví (viz § 137-142 ObčZ). Výhodou podílového spoluvlastnictví k domu nebo bytu je skutečnost, že může být zrušeno i za trvání manželství. Osoba ohrožená domácím násilím tedy nemusí čekat s podáním žaloby na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, až rozsudek o rozvodu nabude právní moci, ale může tak učinit okamžitě.

Jestliže je dům či byt ve společném jmění manželů, lze provést vypořádání až po zániku manželství. Pokud násilný manžel rozvod komplikuje, může ohrožená osoba postupovat podle § 148 odst. 1 občanského zákoníku, viz podkapitola 2.2.1.

Společný nájem bytu je upraven v § 700-702 ObčZ. Klíčovým ustanovením je zde pro nás § 702 odst. 2 ObčZ, který říká, že „*soud může v případech zvláštního zřetele hodných na návrh společného nájemce zrušit právo společného nájmu bytu, vznikne-li jím nezáviněný stav, který brání společnému užívání bytu společnými nájemci. Zároveň určí, který ze společných nájemců nebo kteří z nich budou byt dále užívat.*“ Pokud by tedy v případě domácího násilí ohrožená osoba prokázala, že nezavinila stav bránící společnému užívání bytu, mohla by se stát výlučným nájemcem. Tento právní důvod bydlení je pro osobu ohroženou domácím násilím nejpříznivější, avšak v praxi se nevyskytuje příliš často.

Společný nájem bytu manžely je upraven v § 703-705 ObčZ. Výslovnou úpravu

⁶⁵ Usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 30. 6. 2003, č. j. 20 C 220/2003, publikované v Bulletinu advokacie, 2004, č. 2, s. 81-82.

zrušení tohoto nájmu za trvání manželství v zákoně nenalezneme. Z toho je tedy patrné, že jej lze zrušit až po zániku manželství.

V souvislosti s tím bych chtěla zmínit ustanovení § 708 ObčZ, z něhož vyplývá, že pokud jeden z nájemců opustí trvale společnou domácnost (nikoliv v případě družstevního bytu), má toto opuštění stejné důsledky jako smrt, tedy manžel, který v bytě zůstal, se stane jediným nájemcem. Avšak opuštění společné domácnosti musí být projevem svobodné vůle manžela opouštějícího společnou domácnost. Nesmí se jednat o útěk před konflikty, tedy před domácím násilím.⁶⁶

2.3. Ochrana poskytovaná civilním právem procesním

Občanské právo procesní poskytuje ochranu před domácím násilím poměrně krátce. Jedná se zejména o ochranu zajišťovanou předběžnými opatřeními. Přijetím zákona na ochranu před domácím násilím bylo do zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen OSŘ) vloženo nové ustanovení (§ 76b), které zavedlo speciální typ předběžného opatření, a dále potom ustanovení § 273b upravující zajištění výkonu rozhodnutí, jímž bylo toto předběžné opatření nařízeno. Pro oblast ochrany před domácím násilím byla dalším významným krokem novela provedená zákonem č. 218/2009 Sb., jímž byl dále doplněn demonstrativní výčet možných ukládaných povinností, viz výše.

2.3.1. Předběžná opatření

Předběžné opatření je institut, který může nařídít předseda senátu před zahájením řízení (§ 74 odst. 1 OSŘ) nebo po jeho zahájení (§ 102 odst. 1 OSŘ), je-li třeba, aby byly zatímně upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by byl ohrožen výkon soudního rozhodnutí.

Účelem tohoto institutu je zabránit prozatímní úpravou nepříznivým následkům, jež by před zahájením a v průběhu soudního řízení ve věci samé mohly nastat do doby, než soud vydá konečné rozhodnutí. Je nezbytné, aby soud o návrhu na vydání předběžného opatření rozhodl bezodkladně, s výjimkou případů, kdy zde není nebezpečí z prodlení. Pro tyto případy zákon stanoví maximální lhůty, v nichž je třeba rozhodnout (§ 75c odst. 2 OSŘ). Je důležité vzít na zřetel, že předběžné opatření neprejudikuje

⁶⁶ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 35.

rozhodnutí ve věci samé a s jeho zánikem nebo zrušením může být spojena odpovědnost navrhovatele za újmu tím vzniklou jiným osobám.⁶⁷

§ 76 odst. 1 OSŘ uvádí, které povinnosti mohou být účastníku uloženy. Jedná se o demonstrativní výčet. Zákon říká, že „*může být účastníku uloženo zejména, aby:*

- a) *platil výživné v nezbytné míře,*
- b) *odevzdal dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud,*
- c) *poskytl alespoň část pracovní odměny, jde-li o trvání pracovního poměru a navrhovatel ze závažných důvodů nepracuje,*
- d) *složil peněžitou částku nebo věc do úschovy u soudu,*
- e) *nenakládal s určitými věcmi nebo právy,*
- f) *něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel.“*

Zákon připouští možnost uložení předběžného opatření i někomu jinému než účastníku řízení, avšak pouze tehdy, jestliže to na něm lze spravedlivě žádat (§ 76 odst. 2 OSŘ).

Z uvedeného výčtu povinností je patrné, že problematiky domácího násilí se dotýká pouze okruh požadavků uvedených pod písmenem f). Před zavedením § 76b bylo tedy možno v případě domácího násilí uložit násilníkovi povinnost pouze pomocí interpretace ustanovení § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ.

Kromě obecného předběžného opatření vymezeného v § 76 OSŘ, rozlišuje právní úprava dvě speciální předběžná opatření upravená v ustanoveních § 76a a v již zmiňovaném § 76b OSŘ.

2.3.1.1. Předběžné opatření podle § 76a OSŘ

Co se týče předběžného opatření podle § 76a OSŘ, soud jej nařídí v situaci, kdy se nezletilé dítě ocitne bez jakékoliv péče nebo je-li jeho život či příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen. Tímto opatřením se nařídí, aby bylo dítě na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí, které je označeno v usnesení. Soud může tímto opatřením nařídit rovněž svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (§ 76a odst. 1 OSŘ).

Předběžné opatření je možné nařídit pouze na návrh obce s rozšířenou působností (§ 75 odst. 1 OSŘ), o němž musí být rozhodnuto bezodkladně, nejpozději do 24 hodin

⁶⁷ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 138.

poté, co byl podán (§ 75c odst. 2 OSŘ).

Trvání předběžného opatření zákon v § 76a odst. 4 OSŘ omezuje na jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Jestliže před uplynutím této doby dojde k zahájení řízení ve věci samé, může soud trvání předběžného opatření prodloužit o jeden měsíc, a to opakovaně, avšak celková doba trvání nesmí přesáhnout šest měsíců. Poté může soud trvání předběžného opatření prodloužit pouze, pokud z vážných důvodů a objektivních příčin nebylo možné v této době ukončit důkazní řízení ve věci samé. Výjimku tvoří předběžné opatření o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, u něhož po uplynutí tří měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření může být jeho trvání prodlouženo, nemá-li soud podklady pro rozhodnutí ve věci.

Rodiče nezletilého, orgán sociálně-právní ochrany dětí či opatrovník ustanovený dítěti soudem mohou kdykoliv navrhnout soudu, aby předběžné opatření zrušil, a soud je povinen, o takovém návrhu rozhodnout bezodkladně, nejpozději do sedmi dnů (§ 76a odst. 6 OSŘ).

„V případech domácího násilí, jehož je dítě svědkem a je tedy psychicky týráno, by jeho umístění do péče vhodných prarodičů poskytlo úlevu jak dítěti, tak matce, která by se nebála následků ústavní výchovy pro dítě a sama by získala prostor pro další právní kroky.“⁶⁸

2.3.1.2 Předběžné opatření podle § 76b OSŘ

Jak jsem již zmiňovala, speciální předběžné opatření dle § 76b OSŘ, bylo zavedeno zákonem na ochranu před domácím násilím, a to s účinností od 1. 1. 2007. *„Jeho cílem je zajistit ochranu ohrožené osoby (personální ochrana) a ochranu společného obydlí, kde docházelo k incidentům domácího násilí (teritoriální ochrana).“⁶⁹*

Předběžné opatření nařídí soud dle § 76b odst. 1 OSŘ, jestliže je jednáním účastníka, proti němuž návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost navrhovatele. V návrhu se lze domáhat zejména, aby žalovaný (agresor):

- a) opustil společné obydlí i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném

⁶⁸ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 140.

⁶⁹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 136.

- obydlí nebo do něj nevstupoval,
- b) nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí či obydlí navrhovatele a nezdržoval se tam,
 - c) se zdržel stýkání se s navrhovatelem,
 - d) se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoli způsobem.

V případě ustanovení ad d) se může jednat o tzv. stalking, což je jev vyskytující se obzvláště u bývalých aktérů domácího násilí, kteří již nesdílejí společnou domácnost, avšak agresor se stále snaží ovlivňovat ohroženou osobu, dostat ji pod svůj vliv, zasahovat do jejího soukromí a znemožnit jí vést další život bez něj. *„Běžně se lidé domnívají, že upuštění od násilí, nebo možná přesněji skončení násilí, se dosáhne přerušením daného násilného vztahu. I když to může být pro většinu lidí pravda, problém je složitější, než by se mohlo zdát. Pro některé lidi totiž ukončení daného vztahu znamená jen změnu formy násilí, kdy začne pronásledování a jiné formy obtěžování oběti.“*⁷⁰

Předběžné opatření dle § 76b OSŘ lze nařídit na základě předchozího podání návrhu, což lze dovodit dle § 74 odst. 2 OSŘ. Z toho tedy vyplývá, že jej nelze nařídit ex offo. Nicméně dle § 47 odst. 3 zákona o Policii České republiky je policista povinen do 24 hodin od vstupu do společného obydlí zaslat kopii úředního záznamu o vykázání soudu, který je příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření dle OSŘ. Soud se tedy může o výskytu domácího násilí dozvědět i jinak než jen od oběti.

Dle § 75c odst. 1 písm. b) OSŘ nařídí soud usnesením předběžné opatření, jsou-li splněny podmínky uvedené v § 76b OSŘ. Tedy jak jsem již zmiňovala, jednáním osoby, proti níž návrh směřuje, musí být ohrožen život, zdraví, svoboda či lidská důstojnost navrhovatele. O návrhu musí soud rozhodnout bezodkladně, není-li zde nebezpečí z prodlení nejpozději do 48 hodin od jeho podání. Proti usnesení o nařízení předběžného opatření se lze odvolat. Odvolací soud je povinen o tomto odvolání rozhodnout do 7 dnů ode dne, kdy mu byla věc předložena (§ 218b OSŘ).

Podle § 76b odst. 3 OSŘ trvá předběžné opatření jeden měsíc, přičemž tato lhůta počíná od okamžiku jeho vykonatelnosti. Avšak předcházelo-li rozhodnutí o předběžném opatření policejní vykázání, počíná tato měsíční lhůta až dnem

⁷⁰ Walby, S., Allen, J. Domácí násilí, sexuální napadení a pronásledování. Výsledky britského průzkumu o kriminalitě. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 60.

následujícím po dni, v němž uplynula desetidenní doba trvání vykázání. V případě, že by soud v uvedené desetidenní lhůtě nestihl o předběžném opatření rozhodnout, pak by se dle § 44 odst. 2 zákona o Policii České republiky doba vykázání prodloužila do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o návrhu na nařízení předběžného opatření. Rovněž § 76b odst. 4 OSŘ umožňuje soudu prodloužit dobu trvání předběžného opatření, a to v případě, kdy před uplynutím základní jednoměsíční doby bylo zahájeno řízení ve věci samé. Soud tak může učinit na návrh, který musí obsahovat vyličení rozhodných skutečností odůvodňujících prodloužení doby trvání předběžného opatření, údaj o majetkových nebo jiných poměrech, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí. Pokud navrhovatel své majetkové nebo jiné poměry, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí neprokáže, může soud dobu trvání předběžného opatření prodloužit pouze z důvodů zvláštního zřetele hodných. Je-li podán návrh na prodloužení předběžného opatření, neskončí jednoměsíční lhůta dříve, než soud o tomto prodloužení rozhodne. Je důležité vědět, že celková doba trvání předběžného opatření nesmí překročit hranici jednoho roku od okamžiku jeho nařízení.

OSŘ ještě dodává, že rozhodnutí o návrhu předběžného opatření není podmíněno předchozím vykázáním dle zákona o Policii České republiky (§ 76b odst. 5). Z toho je tedy zřejmé, že návrh na nařízení předběžného opatření může podat kdokoliv, nikoli pouze ten, kdo situaci řešil nejprve prostřednictvím policie.

2.3.2. Výkon rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným

Výkon těchto rozhodnutí je upraven v § 273b OSŘ. Obecně je exekuční řízení ovládáno zásadou dispoziční. Exekuční řízení bývá tedy zahajováno zásadně na návrh, avšak z tohoto pravidla existují dvě výjimky, kdy je exekuční řízení ovládáno zásadou oficiality. Jedná se o výkon rozhodnutí o předání nezletilého dítěte do vhodného prostředí (§ 273a OSŘ) a dále o výkon rozhodnutí, kterým bylo nařízeno předběžné opatření dle § 76b OSŘ. Skutečnost, že jsou tato dvě exekuční řízení ovládána zásadou oficiality, vyplývá z ustanovení § 273a odst. 1 a § 273b odst. 1 OSŘ. Dle § 273b odst. 1 OSŘ platí, že *„nařídil-li soud předběžné opatření podle § 76b odst. 1, výkon tohoto rozhodnutí zajistí bezodkladně vždy soud prvního stupně.“* Toto ovšem platí pouze v situacích, kdy je usnesením o nařízení předběžného opatření povinný vykázán ze

společného obydlí, neboť pouze tehdy je možné provést faktický výkon rozhodnutí. V ostatních situacích, kdy soud uloží povinnost nevstupovat do bezprostředního okolí oprávněného, zdržet se setkávání s oprávněným či jeho sledování a obtěžování, faktický výkon provést nelze. V těchto případech tedy platí zásada dispoziční, což plyne i z ustanovení § 273b odst. 6 OSŘ, dle kterého soud v těchto případech nařídí výkon rozhodnutí na návrh oprávněného. V rámci ustanovení § 273b OSŘ je tedy, co se týče zahajování exekučního řízení, patrný rozpor.

2.3.2.1. Výkon rozhodnutí o nařízení předběžného opatření podle § 76b odst. 1 písm. a) OSŘ

Jedná se o výkon rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí, které je druhem exekuce přímé, „*neboť zásahem soudního vykonavatele je možno přímo dosáhnout následků, k nimž exekuční titul, tedy usnesení o nařízení předběžného opatření, směřuje.*“⁷¹ Postup výkonu rozhodnutí je upraven v § 273b odst. 2 OSŘ. Soud za součinnosti příslušných státních orgánů vykáže povinného (násilnou osobu) ze společného obydlí. Současně mu odebere všechny klíče od tohoto obydlí a případně mu také zakáže setkávat se s označenou osobou (osobou ohroženou) nebo ji jinak kontaktovat. S ohledem na nutnost respektování zásady ochrany povinného v exekučním řízení, je soud povinen poskytnout povinnému možnost odnést si ze společného obydlí všechny své osobní věci, dokumenty a cennosti.

Od provedení výkonu rozhodnutí musí povinný respektovat zákaz vstupu do společného obydlí, případně kontaktování oprávněné osoby. Výjimku stanoví § 273b odst. 2 OSŘ, dle něhož soud umožní povinnému dostavit se do společného obydlí během trvání předběžného opatření za účelem vyzvednutí si věcí nezbytných k výkonu jeho podnikatelské činnosti či povolání, případně věcí nezbytných z jiného vážného důvodu, a dále § 273b odst. 4 OSŘ, dle kterého je soud povinen na žádost povinného poskytnout mu možnost vyzvednout si své věci, v případech kdy povinný nebyl přítomen výkonu rozhodnutí.

Během výkonu rozhodnutí je povinný vyzván dle §273b odst. 3 OSŘ, aby soudu sdělil adresu, na níž mu po dobu trvání předběžného opatření budou doručovány písemnosti, případně aby si pro jejich doručování zvolil zástupce. Současně je povinný

⁷¹ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 74.

poučen, že mu písemnosti budou doručovány uložením u soudu, nevyhoví-li výzvě. Povinnému je ke sdělení požadovaných skutečností stanovena lhůta, neboť je zřejmé, že mnohdy není v jeho možnostech sdělit tyto informace již v průběhu výkonu.

V neposlední řadě soud povinného poučí o případných následcích porušování povinností, které mu byly předběžným opatřením dle § 76b OSŘ uloženy. Předně se jedná o následky vyplývající z OSŘ, tzn., že povinnému mohou být podle § 351 OSŘ opakovaně ukládány pokuty. Povinný je stejně tak poučen o trestněprávních následcích případného porušení jemu uložených povinností.⁷²

Jestliže povinný poruší po výkonu rozhodnutí povinnost, která mu byla předběžným opatřením uložena, může soud kdykoliv a bezodkladně na návrh oprávněného provést opětovný výkon rozhodnutí (§ 273b odst. 5 OSŘ).

2.3.2.2. Výkon rozhodnutí, jimiž byla nařízena předběžná opatření podle § 76b odst. 1 písm. b), c) a d) OSŘ

V tomto případě se jedná o předběžná opatření, jimiž bylo povinnému uloženo, aby nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí či oprávněného a nezdržoval se tam, nebo aby se zdržel setkávání s oprávněným nebo se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování oprávněného jakýmkoliv způsobem. Ve všech těchto případech hovoříme o exekuci nepřímé, neboť zajištění splnění povinností uložených soudním rozhodnutím není v silách exekučního řízení, tedy, jak jsem již zmiňovala dříve, faktický výkon nelze provést.

Ustanovení § 273b odst. 6 OSŘ říká, že jestliže povinný poruší povinnost jemu uloženou některým z výše uvedených předběžných opatření, soud na návrh oprávněné osoby nařídí výkon rozhodnutí podle § 351 OSŘ, na jehož základě může soud za porušení povinnosti uložit povinnému pokutu, a to nejprve do výše 100 000 Kč, a pokud povinný ani poté nerespektuje jemu uložené povinnosti, jsou mu soudem na návrh oprávněného ukládány další přiměřené pokuty.

Tedy stručně řečeno, soud nařídí výkon rozhodnutí, jestliže povinný poruší některou z jemu ukládaných povinností. Soud tak učiní pouze na návrh, nikoli ex offo, a nejedná se o faktický výkon, nýbrž o výkon náhradní, a to v podobě pokuty, kterou je

⁷² Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 74.

třeba vnímat jako prostředek donucení povinného k respektování jemu uložených povinností, nikoli jako sankci.

2.4. Správněprávní ochrana před domácím násilím

V rámci správního práva se problematikou domácího násilí zabývají zejména orgány Policie ČR, případně jsou tyto záležitosti řešeny v rámci přestupkového řízení, a to v situaci, kdy jednání agresora sice nedosáhne intenzity trestného činu, avšak naplní skutkovou podstatu některého přestupku jakožto správního deliktu. V této podkapitole se budu věnovat přestupkům a úloze policie v případech domácího násilí, a to zejména v souvislosti s institutem policejního vykázání.

2.4.1. Ochrana před domácím násilím poskytovaná zákonem o přestupcích

Ze všech druhů správních deliktů, je přestupek jediným druhem, který je v jistém smyslu kodifikován, a to zákonem č. 200/1990 Sb., o přestupcích (dále jen PřesZ), a který má svou legální definici. Přestupkem podle § 2 odst. 1 PřesZ rozumíme *„zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.“*

Jestliže jednání násilné osoby nedosahuje intenzity trestného činu, může být policií vyhodnoceno jako přestupek, neboť *„ustanovení o správních deliktech jsou k ustanovením o trestných činech v poměru subsidiarity, jinak řečeno: uplatní se pouze tehdy, jestliže spáchaný skutek není trestným činem, tedy podpůrně.“*⁷³

Dle Králíčkové et al. připadají v souvislosti s domácím násilím v úvahu zejména následující přestupky, které jsou vymezeny v zákoně o přestupcích⁷⁴:

- ***Přestupky proti občanskému soužití uvedené v § 49 odst. 1 písm. a), b), c) –*** těchto přestupků se dopustí osoba, která a) jinému ublíží na cti tím, že jej urazí nebo vydá v posměch, b) jinému ublíží na zdraví z nedbalosti, c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním, újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi či jiným hrubým jednáním.

Dle § 49 odst. 2 PřesZ lze za jednání podle písmene a) uložit pokutu do výše

⁷³ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 134.

⁷⁴ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 81-82.

5000 Kč a za jednání podle písmen b) a c) pokutu až do výše 20 000 Kč. Je třeba dodat, že tyto přestupky jsou tzv. návrhovými přestupky, což vyplývá z ustanovení § 68 PřesZ, podle něhož lze řízení o těchto správních deliktech zahájit pouze na návrh postižené osoby, jejího zákonného zástupce či opatrovníka, a to nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy se o přestupku nebo o postoupení věci orgánem činným v trestním řízení dozvěděla. Avšak přestupky podle písmen b) a c) jsou návrhové pouze, byly-li spáchány mezi osobami blízkými.

- **Přestupky proti majetku uvedené v § 50** – těchto přestupků se dopustí zejména ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo zničením či poškozením věci z takového majetku či se o takové jednání pokusí, případně osoba, která úmyslně neoprávněně užívá cizí majetek nebo si присvojí cizí věc nálezem či jinak bez svolení oprávněné osoby. V tomto případě se také jedná o přestupky návrhové, avšak za podmínky, že byly spáchány mezi osobami blízkými (§ 68 odst. 1 PřesZ). Za tyto správní delikty lze uložit pokutu do výše 15 000 Kč.
- **Přestupky proti veřejnému pořádku uvedené v § 47** – dopustí se jich zejména ten, kdo poruší noční klid nebo vzbudí veřejné pohoršení. V těchto dvou zmíněných případech lze uložit pokutu do výše 5000 Kč.

„Obecně panuje mezi oběťmi domácího násilí nedůvěra v přestupkové řízení, ať již pro důkazní nouzi, finanční spoluúčast na uložené pokutě, ztrátě společenské prestiže mezi sousedy, nemožnosti odstěhovat se od násilného partnera a přetrvávající ekonomické závislosti.“⁷⁵ Vzhledem k tomu, že návrhové přestupky jsou povinen uhradit správní poplatek, a s přihlédnutím k sankcím, které lze za spáchání těchto přestupků uložit, není divu, že osoby ohrožené domácím násilím většinou nejsou ochotné tento návrh podat, neboť jeho projednání neřeší jejich situaci. Vyhodnocení incidentů domácího násilí Policií ČR jako přestupku může sloužit jako důkazní prostředek při podávání návrhu na vydání předběžného opatření k soudu dle § 76b OSŘ při podání návrhu ve věci samé, případně jako důkaz v trestním řízení.⁷⁶

⁷⁵ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 89.

⁷⁶ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 141.

2.4.2. Úloha policie v případech domácího násilí

Policisté postupují v souladu se zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen PolČR), dle něhož policie slouží veřejnosti a „*jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu*“ (§ 2 PolČR).

Policie je významným článkem v řetězci institucí podílejících se na prevenci, intervenci, pomoci a řešení případů domácího násilí. Společně se sociálními pracovníky a lékaři tvoří jakousi vstupní bránu, jejímž prostřednictvím se na veřejnost dostávají informace o jednotlivých případech, do té doby skrytých v soukromí. Od roku 2004 jsou jak profesionálové, tak i dobrovolní pracovníci, kteří přicházejí do kontaktu s osobami ohroženými domácím násilím, soustavně proškolení v rozpoznávání charakteristických znaků domácího násilí a seznamování s vhodnými metodami a postupy, jak v rozmanitých situacích na tento jev reagovat, neboť rychlá a účinná reakce policie může být v případech domácího násilí životně důležitá.⁷⁷

Nejvýznamnější úlohou policie, co se týče řešení problému domácího násilí, je možnost vykázaní násilné osoby na nezbytně nutnou dobu ze společného obydlí, proto se v následující podkapitole budu zabývat institutem vykázaní.

2.4.2.1. Institut vykázaní

Policie ČR je po vyhodnocení situace oprávněna použít institut vykázaní, který je upraven v § 44 až 47 PolČR. Z ustanovení § 44 odst. 1 PolČR vyplývá, že jestliže je na základě zjištěných skutečností, obzvláště s ohledem na předcházející útoky, možné důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě či zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou, jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat dokonce i v její nepřítomnosti.

„Samotný institut vykázaní představující opatření přijímané policejním orgánem na místě samém, na základě vyhodnocení zjištěných informací a dalších důkazů nelze

⁷⁷ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 87.

*v žádném případě vnímat jako sankci, nýbrž jako reakci preventivního charakteru na nebezpečné chování násilné osoby, jejíž těžiště spočívá v mimotrestní rovině.*⁷⁸

V praxi nejprve policista vyhodnotí přítomnost znaků domácího násilí, jimiž jsou opakovanost jednotlivých incidentů, stupňování, neměnné role ohrožené a násilné osoby a společná domácnost. K tomu policista použije informace obdržené od oznamovatele, ohrožené osoby, násilné osoby a ostatních osob jakožto sousedů, příbuzných a dalších členů domácnosti. Za pomoci lustrace v informačních systémech zjišťuje policista také, zda už v minulosti policie neřešila incidenty v této domácnosti. Dalším úkolem policisty je zkoumání aktuální situace na místě. Policista se tedy dále zabývá intenzitou útoku, jeho průběhem, informacemi o případných předchozích výjezdech a mírou rizika dalšího útoku na ohroženou osobu po odjezdu policie, což vyhodnotí pomocí diagnostické metody SARA DN, která představuje soubor otázek, na něž osoba ohrožená domácím násilím odpovídá, přičemž její odpovědi jsou zaneseny do záznamového archu a následně vyhodnoceny. Po zjištění uvedených skutečností může policista přistoupit k vykázání násilné osoby, a to i bez souhlasu, či dokonce s nesouhlasem ohrožené osoby.⁷⁹

Vykázání trvá 10 dnů, přičemž tato lhůta začíná běžet v den následující po dni, v němž k vykázání došlo, a tuto dobu nelze žádným způsobem zkrátit. V této souvislosti je třeba znovu zopakovat již dříve zmiňovanou skutečnost, že jestliže osoba ohrožená domácím násilím podá v průběhu vykázání návrh na vydání předběžného opatření podle OSŘ, prodlužuje se doba vykázání do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu (§ 44 odst. 2 PolČR).

Policista je povinen vykázání oznámit ústně ohrožené i vykázané osobě a vyhotovit potvrzení o vykázání, které jim předá proti podpisu. V potvrzení je uvedeno vymezení prostoru, na něž se vykázání vztahuje, totožnost ohrožené a vykázané osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresa policejního útvaru, u něhož si může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. V případě, že ohrožená nebo vykázaná osoba odmítne převzít potvrzení o vykázání nebo písemně potvrdit jeho převzetí, poznamená policista tuto skutečnost v úředním záznamu (§ 44 odst. 3 PolČR). Jestliže násilná osoba není vykázání přítomna, poskytne jí policista poučení o jejích

⁷⁸ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 41.

⁷⁹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 58 a 133.

právech a povinnostech plynoucích z vykázání při prvním kontaktu, a pokud je to možné, osobně jí též předá potvrzení o vykázání. V opačném případě ji poučí, u kterého policejního útvaru si může potvrzení o vykázání a kopii úředního záznamu o vykázání vyzvednout (§ 44 odst. 4 PolČR).

Jestliže násilná osoba s vykázáním nesouhlasí, může proti němu podat námitky na místě nebo do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání písemně krajskému ředitelství příslušnému podle místa vykázání. O tomto právu je policista vykázanou osobu povinen poučit. Podá-li vykázaná osoba námitky na místě, uvede je policista v potvrzení o vykázání a zároveň je bez zbytečného odkladu předá příslušnému krajskému ředitelství. Pokud příslušné krajské ředitelství dospěje k závěru, že podmínky pro vykázání nebyly splněny, ukončí vykázání a vyrozumí o tom oba aktéry bez zbytečného odkladu (§ 44 odst. 5 a 6 PolČR).

Zákon o Policii ČR stanoví vykázané osobě v § 45 práva a povinnosti, přičemž porušení těchto povinností může mít mimo jiné i trestněprávní následky, neboť tím, že vykázaná osoba poruší jí uložené povinnosti, může naplnit skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 trestního zákoníku). Povinností vykázané osoby je neprodleně opustit prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání, zdržet se vstupu do tohoto prostoru, zdržet se styku či navazování kontaktu s ohroženou osobou a vydat policistovi na jeho výzvu veškeré klíče od společného obydlí, které drží. Naproti tomu má vykázaná osoba právo vzít si ze společného obydlí před jeho opuštěním věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady, dále má právo vzít si tyto věci a věci nezbytné pro její podnikání, případně pro výkon povolání, ze společného obydlí v průběhu vykázání, avšak pouze jednou a za přítomnosti policisty, který o tom předem informuje ohroženou osobu. Dále zákon přiznává vykázané osobě právo ověřovat provedení vykázání, a to zejména na čísle tísňového volání 158, a vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného policejního útvaru. Policista poskytne vykázané osobě informace o možnostech ubytování a vyžádá si od ní adresu pro doručování písemností.

Policista má dle § 46 PolČR povinnost poučit ohroženou osobu o možnosti podat návrh na vydání předběžného opatření podle OSŘ, o možnosti využití psychologických, sociálních či jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí a o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, ke kterým policista při vykázání přihlíží. Podle

§ 47 PolČR je policie také povinna do tří dnů od vykázání zkontrolovat vykázanou osobu, zda dodržuje povinnosti plynoucí z vykázání, a do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí zaslat kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému intervenčnímu centru, soudu, který je příslušný rozhodnout o návrhu na vydání předběžného opatření, případně příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, žije-li ve společném obydlí nezletilá osoba. O všech provedených úkonech a opatřeních sepíše policista úřední záznam.

„Zákon o Policii České republiky klade na policisty nemalé nároky při řešení incidentů domácího násilí. Policista by měl umět komunikovat jak s osobou násilnou, tak i s osobou ohroženou, popř. s dětmi, což nebývá jednoduché vzhledem ke specifickému chování a projevům těchto obětí. (...) Už přístup policistů, kteří přijíždějí na místo incidentu domácího násilí, může ovlivnit další ochotu a iniciativu ohrožené osoby v řešení své situace.“⁸⁰

Z výše uvedeného je patrné, že policie zde zaujímá velmi důležitou úlohu, nicméně je třeba dodat, že její role nekončí pouze ve správním řízení, neboť je zároveň považována za orgán činný v trestním řízení, čímž plní i další funkce a úkoly, které jí ukládá trestní řád.

2.5. Trestněprávní ochrana před domácím násilím

Trestní právo zaujímá důležité místo v systému ochrany před domácím násilím. O genezi právní úpravy proti tomuto sociálně-patologickému jevu již bylo blíže pojednáno v podkapitole 2.1. Je třeba ještě doplnit, že v letošním lednu byl přijat zákon o obětech trestných činů, který sice ještě není účinný, nicméně novelizuje mimo jiné trestní řád a tato novela by měla též významně přispět k řešení problematiky domácího násilí.

Co se týče ochrany poskytované v rámci trestního práva, je třeba pojednat o skutkových podstatách, do nichž lze domácí násilí zahrnout. Zejména se jedná o trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí upravený v § 199 trestního zákoníku. Z hlediska trestního práva procesního je třeba zabývat se úlohou policie, státního zastupitelství a soudů, možnostmi, které poskytují trestněprávní předpisy ohrožené osobě, a v neposlední řadě též možnostmi, kterými lze omezit násilné jednání

⁸⁰ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 135.

pachatele. Vzhledem k tomu, že se ve své práci zaměřuji převážně na trestněprávní problematiku domácího násilí, bude o trestněprávních aspektech blíže pojednáno v samostatné kapitole (viz kapitola 3).

2.6. Právní úprava domácího násilí v Rakousku

Co se týče exkurzu do zahraniční úpravy, vybrala jsem si rakouský model, neboť se stal vzorem pro mnohé státy, tedy mimo jiné právě i pro Českou republiku.

Program reformy rakouského právního řádu byl definován v rozhodnutí rakouské vlády z 28. června 1994, v němž se uvádí, že „*preventivní ochrana jednotlivce proti násilným útokům představuje jeden ze základních úkolů všech institucí a jednotlivců prosazujících právo. Policejní zásah by neměl spočívat v tom, aby bylo oběti k zachování její bezpečnosti navrženo opuštění domu, ale měl by směřovat k násilníkovi, od kterého pochází nebezpečí ohrožení bezpečnosti oběti. V případech, kdy údajný pachatel nemůže být vzat do vazby a kdy uplatnění pravomocí exekutivy je nepostačující, by mělo být zvažováno, zda výhrůžka bezprostředním násilím nemůže být zminimalizována dočasným odstraněním násilníka z domu.*“⁸¹

V Rakousku byl v roce 1997 učiněn asi nejzásadnější průlom v ochraně před domácím násilím, neboť 1. května 1997 vstoupil v účinnost spolkový zákon na ochranu před násilím v rodině – tzv. Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie, neboli zkráceně Gewaltschutzgesetz, BGBl⁸² 1996/759 (dále jen GeSchG), který byl vytvořen pracovní skupinou složenou ze zástupců policie, občanských soudů, trestních soudů a intervenčních středisek. V návaznosti na tento zákon byla novelizována celá řada zákonů, mezi nimi zejména zákon o bezpečnostní policii – tzv. Sicherheitspolizeigesetz, BGBl 1991/566 (dále jen SPG) a exekuční zákon – tzv. Exekutionsordnung, RGBl⁸³ 1896/79 (dále jen EO).

Ve všech přijatých změnách šlo o jeden cíl, a to zajistit důslednou prevenci proti domácímu násilí. Po dlouhých a občas dokonce i vyhrocených diskuzích expertů došlo Rakousko k závěru, že tento cíl si žádá zaujmout jasně vyhraněnou pozici proti násilí a zároveň ve prospěch ohrožené osoby. Tento postoj ale neznamená, že by byl pachatel zcela odsunut na vedlejší kolej nebo že by mu byla odpírána pomoc. Nicméně v rámci

⁸¹ Martinková, M., Macháčková, R. Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 171.

⁸² BGBl = Bundesgesetzblatt; česky Spolková sbírka zákonů

⁸³ RGBl = Reichgesetzblatt; česky Říšská sbírka zákonů

nápravy pachatele musí být nejprve okamžitě konfrontován s tím, že je jeho chování nežádoucí. V rakouských zákonech je tudíž použit celkem jednoduchý princip, který říká, že agresor musí jít a nést následky svého konání, zatímco oběť má právo zůstat doma a být chráněna před dalším násilným jednáním.⁸⁴

Tato idea je vyjádřena především v ustanoveních, které GeSchG zavedl do EO, konkrétně § 382b odst. 1, o vykázaní z bytu a § 382b odst. 2, o zákazu pobývání na určitých místech a vyhledávání kontaktu s obětí domácího násilí.

Od novely EO může soud na základě § 382b odst. 1 EO osobě, která činí společné soužití s blízkým příslušníkem nesnesitelným tím, že jej tělesně napadá či mu tímto vyhrožuje nebo vykazuje chování, které zásadně poškozuje jeho psychické zdraví, na žádost tohoto blízkého příslušníka předběžným opatřením nařídit opuštění bytu a jeho bezprostředního okolí a zakázat návrat do bytu a jeho bezprostředního okolí, pokud byt slouží k uspokojování naléhavé potřeby bydlení navrhovatele (tedy ohrožené osoby). Dále podle § 382b odst. 2 EO může soud osobě uvedené v odst. 1 též na návrh blízkého příslušníka předběžným opatřením zakázat pobyt na přesně určených místech a nařídit, aby se vyhýbal setkávání se a navazování kontaktů s navrhovatelem (osobou ohroženou). Ve třetím odstavci zmiňovaného ustanovení je pak vymezeno, kdo se rozumí blízkým příslušníkem. Doba trvání předběžného opatření vesměs nepřekročí tři měsíce (§ 382b odst. 4 EO). Výjimkou je situace, kdy je do konce tříměsíční lhůty předložena žádost o rozvod nebo v případě nemanželského svazku žádost o vystěhování. Maximální doba trvání předběžného opatření potom koresponduje s dobou trvání příslušného soudního řízení.

Co se týče novely zákona o bezpečnostní policii (SPG), nejvýznamnějším počinem bylo zavedení institutu vykázaní (Wegweisung) a zákazu vstupu (Betretungsverbot). Podle § 38a odst. 1 SPG jsou orgány veřejných bezpečnostních služeb v případě, kdy lze na základě určitých skutečností, zejména na základě předcházejícího nebezpečného útoku předpokládat, že hrozí nebezpečný útok ohrožující život, zdraví nebo svobodu, zmocněny vykázat člověka, od něhož nebezpečí pochází, z bytu, ve kterém bydlí ohrožená osoba, i z jeho bezprostředního okolí. Tyto orgány musí vykázané osobě sdělit, na jaké prostory se vykázaní vztahuje, přičemž tyto prostory jsou určeny podle míry potřeby účinné preventivní ochrany. „*Je lhostejné,*

⁸⁴ Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová M. Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2002, s. 115-116.

*komu inkriminovaný byt či dům patří (policie může vykázat i majitele z jeho bytu), podstatnou je ochrana každé osoby, která bydlí v bytě nebo domě, ať jde o manželku, družku, děti, jiné příbuzné či dokonce podnájemníka.*⁸⁵ Rangger k tomuto dodává: *„Die Wegweisung darf jedoch nur die Anordnung enthalten sich aus dem bestimmten Bereich zu entfernen; sie darf hingegen nicht vorschreiben, in welche Richtung bzw. an welchen Ort sich der Wegzuweisende zu begeben hat.*⁸⁶ Tedy česky řečeno, vykázání může obsahovat pouze nařízení vzdálit se z určeného území. Oproti tomu ale nemůže nařizovat, jakým směrem, případně na jaké místo, se má vykázaná osoba odebrat. Podle § 38a odst. 2 SPG jsou policejní orgány oprávněny zakázat dotyčné osobě vstup do prostor vymezených podle odst. 1, avšak použití donucovacích prostředků k prosazení zákazu vstupu je nepřipustné. Při zákazu návratu do vlastního bytu je třeba dát pozor na to, aby tento zásah do privátního života dotyčné osoby splňoval zásadu přiměřenosti stanovenou v § 29. Dále jsou policejní orgány zmocněny odebrat dotyčnému všechny klíče od bytu, které má ve svém držení, a jsou zavázány dát mu příležitost vzít si s sebou nezbytné osobní věci a informovat jej o možnostech ubytování. V následujících odstavcích zmiňovaného ustanovení je upravena povinnost vykázaného sdělit policii adresu pro doručování úředních písemností, povinnost policistů správně informovat oběť domácího násilí o dalších možných právních krocích a o místech, kde může hledat pomoc, dále zadokumentování případu a povinnost policistů okamžitě informovat o zákazu vstupu patřičný bezpečnostní úřad (policejní služebnu), který musí do 48 hodin prověřit správnost jeho uvalení. Co se týče délky trvání vykázání, je upravena v § 38a odst. 7 SPG. Nejprve vykázání trvalo 7 dní, avšak později v důsledku změn a zlepšování zákona, byla délka trvání prodloužena na 10 dní. *„V případě, že ohrožená osoba podá u soudu návrh na předběžné opatření, může být délka vykázání prodloužena o maximálně dalších deset dnů. Policisté jsou povinni sepsat dokumentaci, ohlásit případ intervenčnímu místu, sociálnímu úřadu pro mládež, kontrolovat dodržování zákazu vstupu a zpravidla předat státnímu zástupci trestní oznámení. Nedodržování zákazu vstupu je hodnoceno jako správní přestupek.*⁸⁷

Od roku 2006 je v Rakousku kriminalizován také stalking a v dubnu 2009 byl

⁸⁵ Martinková, M., Macháčková, R. Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 171.

⁸⁶ Rangger, H. Das österreichische Gewaltschutzgesetz. Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien. Wien: LexisNexis, 2002, s. 100.

⁸⁷ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 181.

přijat druhý zákon na ochranu před násilím v rodině – tzv. das „Zweite Gewaltschutzgesetz“, BGBl 2009/40, který nabyt účinnosti 1. června 2009. Tento zákon mimo jiné zlepšil ochranu oběti, a to např. díky prodloužení trvání předběžných opatření. Ochrana prostřednictvím předběžných opatření byla prodloužena ze tří na šest měsíců. Další prodloužení je možné např., pokud běží rozvodové řízení, pak trvá tato ochrana až do konce tohoto řízení. Další změnou bylo rozšíření okruhu osob, proti nimž může předběžné opatření směřovat. Každé osobě, která jinou osobu v obvodu jejího obydlí ohrožuje a vydává ji v nebezpečí, může být prostřednictvím předběžných opatření uloženo, aby se zdržovala mimo byt i jiné místo jako např. pracoviště oběti nebo školu. Zákaz vstupu je u případů domácího násilí prodloužen z deseti na čtrnáct dní. Dále došlo k vytvoření nového trestného činu, jedná se o tzv. trestný čin „pokračování v poškozování tělesné integrity a svobody“. Nově mají oběti právo na odborný doprovod k soudu v civilním řízení. Předpokladem je, že tento doprovod měly již v trestním řízení. Je třeba také zmínit, že oběti, jimž bylo způsobeno tělesné zranění, mají nárok na poskytnutí zálohy jako bolestného ve formě paušální částky od 1000 Euro u těžších zranění a 5000 Euro u zranění s dlouhodobými následky.

Důležitou funkci podobně jako v České republice plní v Rakousku také intervenční centra a azylové domy.

Na závěr tohoto exkurzu bych chtěla zmínit zásady, z nichž rakouská právní úprava, podobně jako právní úpravy jiných států, které rakouský model převzaly, vychází. Jedná se o zásadu, že násilí, které se odehrává v soukromí, je věcí veřejnou a stát má povinnost jej odvrátit, zásadu priority bezpečnosti ohrožené osoby, dále zásadu, že je zapotřebí nasměřovat pozornost nikoliv k jednotlivému trestnému činu, nýbrž na násilný vztah a že za násilí je plně odpovědný agresor. Zákaz násilí musí být stanoven dostatečně jednoznačně a to bez ohledu na místo, kde je násilí páčáno. Nezbytný je koncepční a multiinstitucionální přístup.⁸⁸

⁸⁸ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 188.

3. Trestněprávní aspekty domácího násilí

Od roku 1993, kdy OSN publikovala populární Strategii boje proti domácímu násilí, byly vedeny odborné polemiky, zda je domácí násilí potřeba pojímat jako trestný čin. Argumenty proti kriminalizaci domácího násilí zdůrazňují spíše slabiny trestního práva obecně než nevhodnost trestního postihu pachatelů, kteří se v soukromí dopouštějí násilných jednání. Naproti tomu za zásadní argumenty pro kriminalizaci domácího násilí je třeba považovat fakt, že proces zahájení trestního stíhání, vznesení obvinění, žaloby a následné usvědčení a potrestání pachatele je důkazem toho, že společnost pachatelovo jednání odsuzuje, že trestný čin, který se odehrává mezi osobami blízkými, považuje za stejně trestný jako ten, k němuž došlo mezi osobami cizími, a že oběť má nárok na ochranu garantovanou státem a trestní řízení může zabránit recidivě násilného jednání. Pravdou je, že ženy jako oběti domácího násilí touží na prvním místě spíše po životě bez násilí než po trestu pro pachatele. Stávající restorativní trestní politika nabízí možnost alternativních trestů a odklonů, čímž již v průběhu trestního řízení dává široké možnosti pro uplatnění terapeutických antiagresivních programů, jejichž negativní dopad na chod rodiny je za předpokladu, že existuje zájem pachatele i oběti na jejím zachování, minimální.⁸⁹

Ohledně trestního práva považují za důležité nejprve zmínit tzv. zásadu subsidiarity trestní represe, která je vymezena v § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen TZ), a to tak, že *„trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“* Z této zásady nám vyplývá, že trestněprávní řešení představuje ultima ratio. Trest je tedy nejzazší prostředek k ochraně právního řádu, k němuž je možno sáhnout až tehdy, když prostředky ostatních právních odvětví nepostačují. Podstatu můžeme spatřovat v tom, že *„trestní právo disponuje těmi nejcitelnějšími prostředky státního donucení, které značně zasahují do práv a svobod občanů a jejich blízkých a mohou vyvolat i řadu vedlejších negativních účinků. Proto legitimitu trestněprávních zásahů může odůvodnit výlučně nutnost ochrany elementárních právních hodnot před činy zvláště škodlivými pro společnost s tím, že neexistuje jiné řešení než trestněprávní a že*

⁸⁹ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 97-98.

*pasivita státu by mohla vést ke svémoci či svépomoci občanů a k chaosu.*⁹⁰

Je třeba zdůraznit, že trestní právo pojem domácí násilí jako takový nezná. V trestním právu hmotném tedy v případech domácího násilí půjde o naplnění znaků konkrétních skutkových podstat jednotlivých trestných činů, přičemž půjde obzvláště o trestné činy proti životu, zdraví a majetku. V případě domácího násilí může násilná osoba naplnit skutkovou podstatu např. trestného činu vraždy (§ 140 TZ), zabití (§ 141 TZ), ublížení na zdraví (§ 145, 146 TZ), zbavení osobní svobody (§ 170 TZ), omezování osobní svobody (§ 171 TZ), vydírání (§ 175 TZ), znásilnění (§ 185 TZ), soulože mezi příbuznými (§ 188 TZ), zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ), týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ), poškozování cizí věci (§ 228 TZ), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ), nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ) aj. Není účelné, abych ve své práci rozebírala všechny trestné činy, jichž se může pachatel domácího násilí dopustit. V následující podkapitole se proto budu věnovat analýze několika stěžejních trestných činů, které s domácím násilím bezprostředně souvisí.

3.1. Rozbor vybraných skutkových podstat upravených v trestním zákoníku

3.1.1. Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí - § 199 TZ

Ustanovení § 199 je určeno k postihu případů domácího násilí, jejichž charakteristickým rysem je, že k nim dochází mezi osobami, které jsou navzájem spjaté citovými, sociálními či ekonomickými vazbami.⁹¹

Základní skutková podstata tohoto trestného činu spočívá v týrání osoby blízké či jiné osoby žijící s pachatelem ve společném obydlí, přičemž trestní sazba v základní skutkové podstatě činí šest měsíců až čtyři léta (§ 199 odst. 1 TZ).

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob před domácím násilím, a to jak osob blízkých, kterými se dle § 125 TZ rozumí „*příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní*“, tak i jiných osob žijících ve společném obydlí. Na věku osoby blízké či jiné

⁹⁰ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 50.

⁹¹ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 145.

nezáleží, avšak nesmí se jednat o týrání osoby, která byla pachateli svěřena, tedy o níž má pachatel povinnost pečovat, neboť pak by se jednalo o speciální trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ. Předmětem útoku je tedy nejen osoba blízká, nýbrž i jiná osoba (např. bývalá manželka, nájemník či podnájemník), a to za podmínky, že žije s pachatelem ve společném obydlí, přičemž na důvodu takového spolužití nezáleží (může se jednat o podílové spoluvlastnictví, společné jmění manželů, společný nájem bytu aj.). Pojmem obydlí se dle § 133 rozumí „*dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.*“ Je třeba říci, že toto vymezení kromě obytných domů a bytů pokrývá i obytné chaty, hotelové domy, ubytovny, vysokoškolské koleje aj., tedy veškeré prostory sloužící k bydlení osob. Tento pojem neklade důraz na vedení společné domácnosti, nýbrž pouze na faktický stav společného bydlení.⁹²

Společnou domácností, tak jak ji zná občanské právo (srov. § 115 občanského zákoníku), není tento trestný čin vymezen zcela záměrně, neboť není nutné, aby tyto osoby společně hospodařily. Mohou se sice spolupodílet na opravách domu nebo bytu, ale nemusí být ve vztahu „domácnosti“ a hospodaření. V případě, že by u tohoto trestného činu byla podmínkou společná domácnost, nemohlo by k němu dojít např. mezi rozvedenými manžely, kteří spolu bydlí, nájemníky, sousedy apod., což by bylo samozřejmě na škodu tohoto trestného činu.⁹³

Ke společnému obydlí bych ještě chtěla doplnit, že „*zákonný znak „ve společném obydlí“ je vyjádřením tohoto zvláštního vztahu mezi pachatelem a týranou osobou, není však určením místa spáchání trestného činu. K týrání tedy může docházet i jinde.*“⁹⁴

Jestliže týraná osoba ukončí společné soužití s pachatelem tak, že se ze společného obydlí odstěhuje, nemůže se poté jednat o trestný čin podle § 199 TZ, a to ani v případech, kdy je tato osoba nadále vystavena útokům pachatele, které lze považovat za týrání.⁹⁵ V těchto případech může dojít k naplnění skutkové podstaty jiného trestného činu, např. ublížení na zdraví (§ 146 TZ), vydírání (§ 175 TZ),

⁹² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1940-1942.

⁹³ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 93.

⁹⁴ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 145.

⁹⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C3C4694D4A6D5AF4C1257A4E0064B47B?openDocument&Highlight=0, [5.3.2013]

nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ), nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ) aj.

Co se týče pojmu týrání, z usnesení Nejvyššího soudu z roku 2005, lze vyvodit, že se jedná o jednání pachatele vyznačující se zlým nakládáním buď s osobou blízkou, nebo i jinou osobou, s níž pachatel žije ve společném obydlí, a současně se vyznačující i určitou mírou trvalosti a dosahující takové intenzity, aby bylo způsobitelné vyvolat stav, který postižená osoba pociťuje jako těžké příkoří, respektive psychické nebo i fyzické útrapy. Zákon přitom nevyžaduje, aby mělo týrání povahu fyzického násilí, popřípadě též spojeného s následky na zdraví týrané osoby.⁹⁶ Může se tedy jednat nejen o zlé nakládání působením fyzických útrap, nýbrž i o zlé nakládání v oblasti psychické.

Pachatelem tohoto trestného činu může být pouze osoba žijící s týranou osobou ve společném obydlí. Mohou jím být nejen příbuzní či jiné blízké osoby, nýbrž i další osoby, jejichž vztah k oběti je založen jen spolužitím ve společném obydlí. Může jím být i manžel matky, který není rodičem dítěte, nebo druh matky, za předpokladu, že nebyl matkou pověřen pomáhat při výchově dítěte, neboť pak by se jednalo o trestný čin týrání svěřené osoby dle § 198 TZ.⁹⁷ K osobě pachatele je třeba ještě dodat, že jím může být pouze fyzická osoba, z ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, je zřejmé, že právnická osoba jím být nemůže. Co se týče subjektivní stránky tohoto trestného činu, je zde vyžadován úmysl.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívají ve spáchání tohoto trestného činu zvláště surovým či trýznivým způsobem, dále způsobí-li pachatel tímto činem těžkou újmu na zdraví, nebo spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo jestliže jej páchá po delší dobu. Trestní sazba je zde dva až osm let (§ 199 odst. 2 TZ). Komentář TZ za zvláště surový způsob pokládá zlé zacházení s týranou osobou s výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Tento způsob spočívá zejména v krutosti použitého mechanismu. Jedná se například o pálení žehličkou na břicho týrané osoby. Zvláště trýznivý způsob se projevuje dopadem použitého násilí při týrání na samotnou oběť a jejího subjektivního prožívání útoku pachatele. V případě páchání tohoto trestného činu po delší dobu se musí jednat o dobu trvání řádově v měsících. Čím méně intenzivní týrání bude, tím delší dobu bude

⁹⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/332E95AA22E886CFC1257A4E00653031?openDocument&Highlight=0, [5.3.2013]

⁹⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1943.

muset takové zlé nakládání trvat, aby došlo k naplnění uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.⁹⁸

V souvislosti s pácháním tohoto trestného činu po delší dobu, je třeba zmínit usnesení Nejvyššího soudu z 6. 2. 2008, podle nějž je pro posouzení otázky, zda pachatel trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ pokračoval v páchání tohoto činu „po delší dobu“ ve smyslu ustanovení § 199 odst. 2 písm. d) TZ, určující nejen celková doba týrání, nýbrž je třeba přihlídnout i ke konkrétnímu způsobu provedení činu, intenzitě týrání, jeho četnosti apod. V závislosti na konkrétních okolnostech nelze vyloučit, aby tento zákonný znak naplnila i doba několika měsíců.⁹⁹

Ještě je třeba doplnit, že za zvlášť přitěžující okolnost je považováno, způsobí-li pachatel tímto trestným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, či dokonce smrt. V tomto případě činí trestní sazba pět až dvanáct let (§ 199 odst. 3 TZ).

3.1.2. Trestný čin týrání svěřené osoby - § 198 TZ

Trestný čin podle § 198 TZ je k trestnému činu podle § 199 TZ v poměru speciality, což tedy znamená, že se ustanovení § 198 TZ použije přednostně. Zároveň je patrné, že jednočinný souběh těchto dvou trestných činů je vyloučen.

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které vzhledem ke svému věku či z jiných důvodů jsou v péči či výchově jiných osob. Co se týče předmětu útoku, je jím nejen dítě, nýbrž i osoba zletilá, která je z jakéhokoli důvodu, ať už pro nemoc, stáří, invaliditu, mentální retardaci apod., odkázána na péči jiných osob. Jedná se o tzv. svěřenou osobu. Skutková podstata tohoto trestného činu tedy postihuje jednání pachatele spočívající v týrání osoby, která je v jeho péči či výchově, avšak nemusí s touto osobou obývat společné obydlí po celou dobu, případně je svěřena osobě jen po určitý čas dne.¹⁰⁰

V souvislosti s péčí a výchovou bych chtěla zmínit usnesení Nejvyššího soudu z roku 2006, dle něhož „*vztah mezi pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby*

⁹⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1936-1937.

⁹⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/88DE0C0EA4427570C1257A4E0064E953?openDocument&Highlight=0, [5.3.2013]

¹⁰⁰ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 93.

podle § 215 odst. 1 tr. zák. (dnes § 198 odst. 1 TZ) a týranou osobou je vymezen jako péče nebo výchova, takže může vzniknout též jen fakticky, tj. neformálně na podkladě byť konkludentní dohody. Konkrétní způsob svěřeni týrané osoby pachateli není zákonným znakem uvedeného trestného činu, proto k naplnění jeho skutkové podstaty není nutné, aby tu byl nějaký zvláštní akt, jímž by týraná osoba byla výslovně svěřena do péče nebo výchovy pachatele. Není tedy vyloučeno, aby pachatelem tohoto trestného činu byl druh matky nezletilých dětí, který není jejich otcem, ale žije i s nimi ve společné domácnosti, což se z jeho strany projevuje např. v hrazení potřeb nezletilých dětí a v uplatňování výchovných opatření vůči nim, a to bez ohledu na neexistenci výslovné dohody s matkou nezletilých dětí.“¹⁰¹

V tomto případě lze týráním rozumět zlé nakládání se svěřenou osobou, které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba vnímá jako těžké příkoří. Trvalost pachatelova jednání je třeba posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, avšak nemusí jít o jednání soustavné či delší dobu trvajících. Podle okolností činu je možné dovodit, že trestného činu týraní svěřené osoby dle § 198 TZ se lze dopustit i opomenutím povinné péče, kterou je pachatel povinen poskytnout, jestliže se svěřená osoba vzhledem ke svému věku není schopna sama o sebe starat. Jedná se například o zanedbání osobní hygieny dítěte či neposkytování přiměřené stravy aj. Týráním lze rozumět jak působení fyzických útrap, tak i zlé nakládání v oblasti psychické. Není vyžadováno, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, avšak musí jít o jednání, které tato osoba pro jeho krutost, bezohlednost či bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Jako příklady týraní je možno uvést bití, ať už otevřenou rukou, pěstí či za pomoci různých předmětů (např. řemene), dále kopání, pálení cigaretou, bolestivé tahání za vlasy, časté buzení týrané osoby v noci apod.¹⁰²

Stejně jako u předchozího trestného činu i zde může být pachatelem pouze osoba fyzická. „*Přímým pachatelem tohoto trestného činu může být jen ten, kdo vykonává ve vztahu k týrané osobě péči nebo výchovu. Mohou to tedy být nejen rodiče, resp. jeden z nich, ale i příbuzní, učitelé, vychovatelé, ošetřovatelky, sportovní trenéři, přátelé a známí rodičů týrané osoby i jiné osoby, jejichž vztah k týranému je založen zcela*

¹⁰¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C3EF2AB547DE3A76C1257A4E0065B8E1?openDocument&Highlight=0,7,tdo,870/2006, [5.3.2013]

¹⁰² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1935.

*nahodilým úkonem (např. faktickým převzetím péče). Může to být i manžel matky, který není rodičem dítěte, nebo druh matky, jestliže byl pověřen pomáhat při výchově.*¹⁰³
Z hlediska subjektivní stránky je u tohoto trestného činu vyžadován úmysl.

Co se týče okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, spočívají tyto (stejně jako u trestného činu dle § 199 TZ) ve spáchání tohoto trestného činu zvláště surovým či trýznivým způsobem, dále způsobí-li pachatel takovýmto činem těžkou újmu na zdraví, nebo spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo jestliže jej páchá po delší dobu (§ 198 odst. 2 TZ). Za zvláště přitěžující okolnost je pak považováno shodně jako v § 199 TZ, způsobí-li pachatel tímto trestným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, či dokonce smrt (§ 198 odst. 3 TZ).

Ještě je třeba zmínit, že trestní sazba za tento trestný čin činí v základní skutkové podstatě jeden rok až pět let a v případě kvalifikovaných skutkových podstat dva až osm let či pět až dvanáct let. Nepřekážení či neoznámení tohoto trestného činu je trestné (§ 367 a 368 TZ).

3.1.3. Trestný čin omezování osobní svobody - § 171 TZ

V případech domácího násilí nedochází pouze k týrání, ale i k omezování osobní svobody, kdy násilná osoba znemožňuje osobě ohrožené například stýkat se s přáteli, jít do divadla či do kina, opouštět dům mimo práci nebo školu aj.

Objektem tohoto trestného činu je osobní svoboda ve smyslu volného pohybu člověka. Ochrana je poskytována osobní svobodě kohokoli, tedy i osoby, jejíž svoboda pohybu byla oprávněně omezena, např. vazbou, výkonem trestu odnětí svobody, ochranným léčením, ochrannou výchovou apod., jestliže její omezování překračuje meze zákonných oprávnění. Omezování osobní svobody lze spáchat i vůči dítěti, pokud by jeho omezení jasně přesahovalo běžná a přiměřená výchovná opatření rodičů, učitelů, vychovatelů, případně jiných osob odpovědných za jeho výchovu.¹⁰⁴

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v bránění jinému bez oprávnění užívat osobní svobodu a volně se pohybovat, tedy o svém pohybu rozhodovat. Není rozhodující, po jakou dobu byla svoboda omezována, avšak bránění musí být těžko překonatelné. Z hlediska druhů trestných činů se jedná o trestný čin trvajících. Vyvolání

¹⁰³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1936.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 1712.

a udržování protiprávního stavu je proto posuzováno jako jediné jednání, které trvá po celou dobu trvání omezení osobní svobody.¹⁰⁵

Pachatelem může být jakákoliv fyzická osoba (subjekt obecný) za předpokladu, že svým jednáním bez oprávnění úmyslně způsobí omezení osobní svobody někomu jinému, přičemž někým jiným se rozumí individuálně určitá osoba či individuálně určité osoby, odlišné od pachatele. Právnícká osoba tímto pachatelem být nemůže. Z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl.¹⁰⁶

Trestní sazba za tento trestný čin činí v základní skutkové podstatě až dva roky. V situaci, kdy se pachatel dopustí tohoto trestného činu s cílem usnadnit si jiný trestný čin, jedná se o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby (§ 171 odst. 2 TZ), která činí dva až osm let. *„Tohoto ustanovení lze použít, i když připravovaný trestný čin nedosáhl ani stadia přípravy; stačí úmysl usnadnit jiný trestný čin. Dojde-li pak k pokusu (resp. k přípravě) tohoto dalšího trestného činu, jde o souběh omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 a trestného činu, který byl omezováním osobní svobody usnadněn. Jestliže však omezování osobní svobody je již zahrnuto ve znacích skutkové podstaty tohoto trestného činu a tento trestný čin je přísněji trestný, souběh je vyloučen.“*¹⁰⁷ Další okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jsou stanoveny v § 171 odst. 3 TZ. Jsou jimi spáchání činu jako člen organizované skupiny, spáchání tohoto činu na jiném pro jeho skutečnou či domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně či domněle bez vyznání, další okolností je, způsobí-li pachatel tímto činem fyzické nebo psychické útrapy, těžkou újmu na zdraví, nebo jestliže spáchá takový čin s úmyslem získat pro sebe či pro jiného značný prospěch. I zde činí trestní sazba dva až osm let. Za zvlášť přitěžující okolnost je dle § 171 odst. 4 TZ považováno, způsobí-li pachatel tímto trestným činem smrt, nebo pokud tento čin spáchá s úmyslem získat pro sebe či pro jiného prospěch velkého rozsahu, kterým se dle § 138 TZ rozumí nejméně 5 000 000 Kč. V tomto případě hrozí pachateli trest odnětí svobody na tři až deset let.

¹⁰⁵ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 94.

¹⁰⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1713.

¹⁰⁷ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 91-92.

3.1.4. Trestný čin nebezpečné pronásledování - § 354 TZ

„Trestným činem nebezpečného pronásledování je postihován jev, který se označuje termínem „stalking“. Tento pojem byl poprvé použit patrně v USA v devadesátých letech pro označení určitého psychopatologického chování. Anglický termín, který lze jinak přeložit jako lov, honba, stopování zvěře, byl použit jako paralela k obdobnému chování pachatele, který svou oběť pronásleduje, slídí po ní, obtěžuje ji apod. Anti-stalkingová legislativa nemá v oblasti kontinentálního práva příliš dlouho tradici. Kriminalizován je tento jev např. v Rakousku od roku 2006 nebo v Německu od roku 2007.“¹⁰⁸

V České republice je v odborné literatuře stalkingu věnována pozornost až v posledních letech, nicméně to neznamena, že by byl tento jev v minulosti aplikační praxi neznámý. Možnosti reagovat na projevy chování zahrnuté v současné době pod pojmem nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ) sice u nás existovaly i před 1. 1. 2010, avšak byly značně roztráštěné a nerefletovaly dostatečným způsobem vlastní podstatu a charakteristické rysy tohoto jevu, tudíž byly v praxi neefektivní. Z těchto důvodů přistoupil zákonodárce k zařazení trestného činu nebezpečného pronásledování do trestního zákoníku, čímž pod hrozbou trestní sankce prohlásil za tento trestný čin jednání v zahraničí zpravidla označované jako stalking. Česká republika se tedy v roce 2009 připojila k zemím s tzv. anti-stalkingovou legislativou, které se pokoušejí i prostřednictvím trestního práva zajistit jedinci efektivní ochranu před nebezpečnými útoky, jež nepřipustně zasahují do jeho života.¹⁰⁹

Trestný čin nebezpečné pronásledování není zcela jednoznačně formou domácího násilí, avšak vykazuje velké množství shodných znaků a v určitých případech může být pojímáno jako pokračování domácího násilí, tedy jakožto další fáze. Čírtková uvádí, že v určitých případech prostorové ani právní oddělení partnerů jako cesta k ukončení domácího násilí nefunguje. Domácí násilí v těchto případech tedy pokračuje, avšak v nových podmínkách přejde do alternativní podoby násilí, která se nazývá pronásledování bývalým partnerem, a toto jednání pak lze tedy postihnout podle ustanovení § 354 TZ. Stalking nastává, když už pronásledovatel nežije s ohroženou osobou ve společné domácnosti, avšak dále ji týrá a terorizuje jiným dostupným

¹⁰⁸ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 464.

¹⁰⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3291-3292.

způsobem. Typický pronásledovatel se uchyluje k psychickému teroru, kdy svou oběť obtěžuje nevyžádanými projevy zájmu, pokusy o kontrolu a kontakt s ní a nakonec i nebezpečným vyhrožováním. V extrémních případech může docházet i k fyzickému násilí či dokonce vraždě pronásledované osoby. Je třeba zdůraznit, že domácí násilí a pronásledování bývalým partnerem představují dvě samostatné a svébytné verze partnerského teroru, které se mohou vyskytovat nejen izolovaně, nýbrž i vzájemně propojené. Avšak zdaleka ne vždy se domácí násilí přemění v pronásledování. Pouze určitá část násilných osob (jednoznačně vedou muži) pokračuje v domácím násilí cestou pronásledování bývalé partnerky.¹¹⁰

„Objektem trestného činu nebezpečného pronásledování podle § 354 je klidné mezilidské soužití chráněné před rušením, které spočívá v obtěžování a znepríjemňování života oběti nad únosnou míru. Únosnou míru zákoník vymezil především časově (znak „dlouhodobosti“) a intenzitou jednání (tj. způsobilostí zákonem vymezeného jednání vzbudit v oběti důvodnou obavu o její život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob oběti blízkých).“¹¹¹

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v dlouhodobém pronásledování jiné osoby prováděném v konkrétních, zákonem taxativně stanovených formách jednání (§ 354 odst. 1 TZ), kterými jsou vyhrožování ublížením na zdraví či jinou újmu pronásledované osobě nebo osobám jí blízkým, vyhledávání její osobní blízkosti či její sledování, vytrvalé kontaktování, omezování této osoby v jejím obvyklém způsobu života, nebo zneužívání jejích osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu. Podmínkou trestnosti je, že jsou tyto formy jednání způsobilé v pronásledované osobě vzbudit důvodnou obavu o její život či zdraví nebo o život a zdraví osob jí blízkých. Co se týče požadavku dlouhodobosti, je jí třeba rozumět *„přinejmenším několik vynucených kontaktů nebo pokusů o ně, které zároveň musí být způsobilé v poškozeném vyvolat důvodnou obavu. Zpravidla se bude jednat o soustavně, vytrvale, tvrdošijně a systematicky prováděná jednání, vybočující z běžných norem chování, které mohou v některých případech i nebezpečně gradovat.“¹¹²* Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na jeden rok nebo zákaz činnosti.

¹¹⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 47-48.

¹¹¹ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 464.

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/629800C2492279A4C1257A4E0066A800?openDocument&Highlight=0,3,tdo,1378/2011, \[5.3.2013\]](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/629800C2492279A4C1257A4E0066A800?openDocument&Highlight=0,3,tdo,1378/2011, [5.3.2013])

Pachatelem může být jakákoli fyzická osoba, právnická osoba jím být nemůže (srov. § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). „Z kriminologických výzkumů vyplývá, že nejčastěji se jedná o bývalé partnery, relativně časté je i zastoupení osob s různými duševními poruchami, včetně těch, které se vyznačují těžkými asociálními poruchami osobnosti (právě tyto pachatelé jsou nejnebezpečnější), a proto bude třeba znalecky posuzovat jejich duševní stav, a konečně mezi stalkery patří i někteří neúnavní obdivovatelé známých osobností (sportovců, umělců, politiků apod.).“¹¹³ Z hlediska subjektivní stránky trestného činu je vyžadováno úmyslné zavinění.

V případě, že pachatel spáchá tento trestný čin vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní, nebo minimálně se dvěma osobami, naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu (§ 354 odst. 2 TZ). Ještě je třeba dodat, že co se týče kategorizace trestných činů na zločiny a přečiny (viz § 14 odst. 2 TZ), tak u nebezpečného pronásledování se bude vždy jednat pouze o úmyslný přečin, nikoli o zločin, neboť sazba, kterou lze za tento trestný čin uložit, činí v případě kvalifikované skutkové podstaty nejvýše tři roky.

3.2. Úloha orgánů činných v trestním řízení

Do kontaktu s obětí trestného činu a s případy domácího násilí jako první nejčastěji přicházejí policisté. Mezi hlavní úkoly policie nepatří pouze snaha zabránit trestné činnosti, odhalit a objasnit trestné činy a přestupky, nýbrž policisté musí být připraveni poskytnout i kvalifikovanou prvotní psychologickou, právní a morální pomoc obětem, zajistit místo činu a případně i pachatele potencionálního trestného činu. Dále by policisté v případě potřeby měli poskytnout i první zdravotnickou pomoc. Policie se tedy nezaměřuje pouze na pachatele, nýbrž i na ochranu oběti. V situaci, kdy ve společném obydlí žije i nezletilé dítě, jsou policisté povinni posoudit, zda jednání agresora nenaplňuje současně skutkovou podstatu trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), případně trestného činu ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ). Aby mohli policisté náležitě zajistit ochranu obětí domácího násilí, jsou odborně připravováni na to, jak se k obětem domácího násilí chovat a jak reagovat na jejich chování. Nejedná se pouze o správné vyslechnutí oběti a její uklidnění, nýbrž i o předání důležitých informací oběti o průběhu vyšetřování a o jejích možnostech, kam se obrátit. Policie má

¹¹³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3299.

své metodické postupy, jak jednat v případech domácího násilí. Všechny tyto případy jsou zanášeny do databází Policie ČR. Policisté prošetřují všechny případy, i ty, které pravděpodobně nepovedou ke vznesení obvinění.¹¹⁴

*„Domácí násilí je typem trestného činu, který je pro stíhání a intervenci dostupnější než řada jiných trestných činů, neboť oběti znají velmi dobře pachatele. Policie má tedy ulehčenu svoji povinnost pachatele identifikovat a provést zákonná opatření, její postupy však této skutečnosti zatím neodpovídají.“*¹¹⁵ V této souvislosti je třeba uvést ustanovení § 163 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu (dále jen TŘ), které trestní stíhání ztěžuje, neboť představuje prolomení zásady oficiality zakotvené v § 2 odst. 4 TŘ, podle níž, nestanoví-li trestní řád něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Ve zmiňovaném ustanovení (§ 163 TŘ) jsou taxativně vyjmenovány trestné činy, u nichž v případech, kdy je poškozený ve vztahu k pachateli osobou blízkou, mohou orgány činné v trestním řízení zahájit trestní stíhání pouze, dá-li k tomu poškozená osoba souhlas. Jedná se o tzv. dispoziční právo poškozené osoby, které je zdůvodňováno její ochranou před emocionální, ekonomickou, sociální či společenskou újmou, kterou by mohla v souvislosti s postihem pachatele (např. manžela) utrpět.

Musím konstatovat, že ve vztahu k domácímu násilí není ustanovení § 163 TŘ zrovna šťastné, neboť je v jeho výčtu obsažena většina trestných činů páchaných v souvislosti s domácím násilím. Pro agresory znamená ustanovení § 163 TŘ prakticky vědomí beztrestnosti. Skutečnost, že oběť zná dobře pachatele, má mnohdy negativní vliv na další trestní stíhání, neboť „přesvědčit“ manželku, partnerku či matku společných dětí o nevhodnosti udělení tohoto souhlasu je pod hrozbou dalšího násilí snadné a prokázat, že oběť nechce udělit souhlas s trestním stíháním či své podání vzala zpět v tísní, vyvolané výhrůzkami, nátlakem, ekonomickou závislostí či podřízeností, je obtížné. Navíc dle § 163 odst. 2 TŘ může vzít poškozený svůj souhlas kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, přičemž výslovně odepřený souhlas nelze znovu udělit. Lze tedy shrnout, že jakkoliv bylo ustanovení § 163 TŘ zajisté přijímáno za účelem poskytnutí ochrany poškozené osobě, nelze se ubránit celkovému dojmu, že jím bylo dosaženo spíše opačného efektu, tedy alespoň co

¹¹⁴ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 96.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 97.

se obětí domácího násilí týče. Nicméně je pozitivní, že pokud jde o trestné činy týrání osoby žijící ve společném obydlí (§199 TZ) a týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), souhlas zde zapotřebí není.

Dalším důležitým subjektem v případech domácího násilí je státní zástupce, který je oprávněn již v přípravném řízení rozhodnout o některých opatřeních, které se přímo týkají násilné osoby i osoby ohrožené. V situaci, kdy je státní zástupce přesvědčen o tom, že je oběť i v průběhu probíhajícího trestního řízení vystavena výhrůzkám, je třeba věc vrátit zpět policejnímu orgánu za účelem doplnění vyšetřování, neboť doplňující obvinění je potřebné pro objasnění současného charakteru násilí proti oběti. Pokud by státní zástupce pojal důvodné podezření, že se bude obviněný hájit tím, že je zranění oběti náhodné a že nebylo způsobeno úmyslně, měl by zvážit zajištění lékařské dokumentace či podobných důkazů za účelem vyvrácení takovéto obhajoby. U soudu by měl státní zástupce vůči oběti vystupovat citlivě a klidně. Státní zástupce navrhuje druh a výši trestu, přičemž by měl vycházet z konkrétního pachatelova jednání, způsobu spáchání činu, jeho osobnosti a vztahů v rodině.¹¹⁶

Co se týče soudů jakožto orgánů činných v trestním řízení, jejich pracovníci a soudci by ohledně domácího násilí měli absolvovat speciální odbornou přípravu a měli by být seznámeni s doporučeným postupem. Jedná se zejména o pokyny, za jakých okolností a jakým způsobem vyslychat týranou osobu. Důležitá je i spolupráce s Probační a mediační službou, avšak nejdůležitější je pak u soudu průběh celého hlavního líčení, kromě jiného výpovědi poškozených. V situaci, kdy se oběť domácího násilí obává výhrůžek ze strany pachatele a žádá o doprovod, jelikož pro ni obviněný představuje skutečnou hrozbu, měl by soud učinit opatření k zajištění takového doprovodu.¹¹⁷

¹¹⁶ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 97-98.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 98.

3.3. Účast ohrožené osoby v trestním procesu

„Všechny oběti domácího násilí by měly mít stejný přístup k systému trestní justice (...). Oběti by měly být podporovány v jejich úsilí zapojit se do systému trestní justice, prostřednictvím přímých a nepřímých prostředků, příhodného oznámení důležitých událostí a rozhodnutí, poskytnutím vyčerpávajících informací o postupech a řízeních, které souvisejí s oběťmi, podporováním přítomnosti obětí při důležitých událostech, a poskytnutím pomoci, existují-li příležitosti, aby oběti byly vyslechnuty.“¹¹⁸

V této podkapitole se budu zabývat postavením poškozeného v trestním řízení, které mu přiznává trestní řád, dále poskytováním peněžité pomoci obětem trestných činů a zmíním také přínos nového zákona o obětech trestných činů.

3.3.1. Postavení poškozeného v trestním řízení

Nejprve považuji za důležité vymezit si pojmy poškozený a oběť trestného činu. Poškozeným se podle § 43 odst. 1 TŘ rozumí *„ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.“* Naproti tomu pojem oběti je v současné době vymezen úžeji, podle § 2 odst. 1 zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, se obětí rozumí *„fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví.“* Podle § 2 odst. 2 téhož zákona se obětí rozumí i *„osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.“*

Trestní řád přiznává poškozenému právo podávat návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, účastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného po odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Rovněž se může výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu TŘ přiznává. Pokud byla poškozenému trestným činem způsobena škoda, nemajetková újma nebo se obžalovaný na jeho úkor bezdůvodně obohatil, je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu, případně nemajetkovou újmu, nahradit či vydat bezdůvodné obohacení. Návrh je třeba učinit

¹¹⁸ Dufková, I., Zlámal, J. Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí. Pracovní manuál. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiku, 2005, s. 10.

nejdéle u hlavního líčení před zahájením dokazování a musí z něj být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši je nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy uplatňován (§ 43 TŘ). Dále v ustanovení § 44a TŘ je upraveno právo poškozeného být informován v případě, kdy orgán činný v trestním řízení shledá, že poškozené osobě hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného či odsouzeného na svobodě. Voňková et al. uvádí jako jedno ze základních práv poškozené osoby právo dát se zastupovat, a to nejlépe již v přípravném řízení, přičemž se lze nechat zastupovat advokátem, obecným zmocněncem, kdy se nejčastěji jedná o pracovníka některé nevládní organizace specializující se na bezplatnou pomoc občanům, či ustanoveným zmocněncem.¹¹⁹ TŘ v § 51a připouští možnost bezplatné právní pomoci, případně pomoci za sníženou odměnu, za předpokladu, že poškozený uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení a že nemá dostatek finančních prostředků, aby si mohl platit zástupce.

3.3.2. Peněžité pomoc obětem trestných činů¹²⁰

Obětem je za určitých podmínek ze strany státu poskytována peněžité pomoc na základě zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Kdo je podle tohoto zákona považován za oběť, jsem již vymezila výše.

Tato pomoc spočívá v poskytnutí jednorázové peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem, a to za předpokladu, že náhrada škody způsobené trestnou činností nebyla plně nahrazena pachatelem. Další podmínkou je, že oběť souhlasí s trestním stíháním pachatele v případech, kdy zákon vyžaduje souhlas, a tento souhlas nesmí být vzat zpět, dále oběť nesmí odmítnout vypovídat s odvoláním na svůj poměr k pachateli. O vině pachatele musí být rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem, případně musí být pachatel zproštěn obžaloby pro nepřičetnost.

Oběť může obdržet paušální částku 25 000 Kč, případně 150 000 Kč jedná-li se o osobu pozůstalou, a pokud je pravomocným rozsudkem rozhodnuto o náhradě škody ve vyšší částce, pak oběť obdrží částku určenou soudem. *„Jde např. o náklady spojené s léčením, ztrátou výdělku a tzv. bolestné. Za určitých okolností může být peněžité pomoc poskytnuta opakovaně až do výše 150 000 Kč (např. trvalé následky na zdraví,*

¹¹⁹ Voňková, J., Spoustová, I. Domáci násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 104-105.

¹²⁰ Viz zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

ztížení společenského uplatnění). ¹²¹

Žádost o poskytnutí peněžité pomoci se podává u Ministerstva spravedlnosti do jednoho roku od okamžiku, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem. Ministerstvo je povinno o žádosti rozhodnout do 3 měsíců. Oběť, které byla poskytnuta peněžítá pomoc, je povinna tuto částku splatit do pěti let od jejího obdržení na účet Ministerstva spravedlnosti, zároveň ale může podat žádost o prominutí jejího vrácení z důvodu nepříznivé sociální situace, čemuž ministerstvo může i nemusí vyhovět.

Jak jsem uvedla již dříve, oběť má právo i v rámci trestního řízení požadovat, aby jí byla pachatelem nahrazena způsobená škoda (§ 43 odst. 3 TR). Soud o tomto požadavku rozhoduje v tzv. adhezním řízení. Uplatnění tohoto návrhu může mít vliv na rozsah peněžité pomoci poskytované podle zákona č. 209/1997 Sb.

„Peněžítá pomoc se nevztahuje na případy, kdy byla škoda oběti nebo pozůstalým po oběti v plné výši uhrazena jinými institucemi (sociální pojištění, důchod, soukromé pojištění, náhrada škody od pachatele). ¹²²

3.3.3. Zákon o obětech trestných činů

30. ledna 2013 byl přijat zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen ZOTČ). Ačkoli tento zákon ještě nenabyl účinnosti (zcela se stane účinným 1. 7. 2013), považuji za důležité jej zmínit, neboť výrazným způsobem rozšiřuje a posiluje práva obětí, zvyšuje finanční pomoc a zakotvuje některé nové právní instituty. Tento zákon rozšiřuje pojem oběti, kdy tedy nově se bude obětí rozumět *„fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“* (§ 2 odst. 2 ZOTČ). Okruh pozůstalých osob považovaných za oběť je také rozšířen, jsou jimi příbuzní v pokolení přímém, sourozenci, osvojenec, osvojitel, manžel, případně registrovaný partner či druh, je-li osobou blízkou (§ 2 odst. 3 ZOTČ).

Tento zákon upravuje právo oběti na poskytnutí odborné pomoci a na informace, přičemž důraz je kladen především na srozumitelnost poskytovaných informací, dále právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí, na ochranu před druhotnou viktimizací, právo učinit prohlášení o dopadu trestného činu na její život či

¹²¹ Voňková, J. Vaše právo – první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí. 7. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2012, s. 34.

¹²² Tamtéž, s. 35.

právo na peněžitou pomoc.

Je třeba zmínit právě právo na peněžitou pomoc, neboť tento zákon z důvodu komplexnosti přebírá dosavadní úpravu peněžitě pomoci obětem trestné činnosti obsaženou v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžitě pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Oproti dosavadní úpravě dochází zejména k rozšíření okruhu příjemců peněžitě pomoci, ke zvýšení paušálních částek odškodnění, k rozšíření okruhu pozůstalých osob, které mají právo na odškodnění, o sourozence a registrovaného partnera. Nově bude nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli přecházet na stát, a to v rozsahu poskytnuté peněžitě pomoci.

Zákon o obětech trestných činů zároveň novelizuje některé další zákony, přičemž nejvýznamnější věcné změny přináší novela trestního řádu, která jednak prohlubuje účast poškozených na trestním řízení, jednak zajišťuje ve větším rozsahu přístup k bezplatnému zmocněnci, a dále se rozšiřuje okruh osob, kterým trestní řád poskytuje zvýšenou ochranu při výslechu a provádění jiných procesních úkonů.

Nicméně nejvýznamnější změnou je bezesporu zavedení institutu předběžných opatření, jehož smyslem je ochrana poškozeného, osob jemu blízkých, zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení. Do trestního řádu jsou tedy vloženy nová ustanovení, konkrétně § 88b až 88o, která upravují institut předběžných opatření. Jako předběžná opatření bude možné s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě obviněného a zájmům poškozeného uložit zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky, zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí, zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě, zákaz vycestování do zahraničí, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti, zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky, zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti (§ 88c TR). Předběžná opatření bude moci nařídít pouze soud a v přípravném řízení v případech stanovených zákonem státní zástupce, jinak

soudce na návrh státního zástupce (§ 88m TŘ). Co se týče trvání předběžného opatření, bude trvat, dokud to bude vyžadovat jeho účel, avšak nejdéle do právní moci rozsudku či jiného rozhodnutí, jímž se řízení končí (§ 88n TŘ). Potřeba ochrany poškozeného (oběti trestného činu) a jemu blízkých osob a zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti se objevuje zejména v souvislosti s domácím násilím a nebezpečným pronásledováním. Proto se domnívám, že institut předběžných opatření a samozřejmě i zákon o obětech trestných činů jako celek by měly významně přispět k řešení problematiky domácího násilí. Nicméně teprve aplikační praxe ukáže, o jak efektivní přínos se jedná.

3.4. Možnosti omezení násilného jednání pachatele podle trestního řádu

Možností ochrany oběti domácího násilí a zároveň i omezení pachatele v pokračování v násilném jednání může být zadržení, vazba a od letošního července to nově bude také předběžné opatření (viz podkapitola 3.3.3.).

Institut zadržení je upraven v § 75-77 TŘ. Policejní orgán může zadržet obviněného, je-li dán některý z důvodů vazby.¹²³ O provedeném zadržení je povinen bezodkladně informovat státního zástupce. V naléhavých případech může policejní orgán zadržet i osobu, proti níž ještě nebylo zahájeno trestní stíhání, je-li dán některý z vazebních důvodů. V tomto případě je zapotřebí předchozího souhlasu státního zástupce, nicméně výjimku tvoří situace, kdy věc nesnese odkladu a souhlasu státního zástupce nelze předem dosáhnout. Zadržení smí trvat nejvýše 48 hodin, poté musí být zadržená osoba propuštěna nebo předána soudu společně s návrhem na vzetí do vazby.

Dalším institutem sloužícím k omezení pachatele v pokračování v násilném jednání je vazba. *„Vazba je považována za jedno z nejvíce omezujících opatření, kterými disponuje trestní řád k zajištění obviněného, jejímž účelem je mimo jiné snaha zabránit mu v dokonání trestného činu či jeho pokračování v něm. Vazba plní zajišťovací funkci. Tedy nesmí být považována za sankci. Z tohoto vyplývá, že pominou-li důvody, kvůli nimž byla osoba vzata do vazby, musí být propuštěna na svobodu.“*¹²⁴ Vazba je institutem subsidiárním, což znamená, že je možné ji použít pouze, pokud obviněného nelze zajistit jinak. Do vazby lze vzít osobu, proti níž bylo zahájeno trestní

¹²³ Důvody vazby jsou vymezeny v § 67 TŘ.

¹²⁴ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 101.

stíhání, tedy nikoli osobu pouze podezřelou (§ 68 odst. 1 TŘ). Vazební důvody jsou vymezeny v § 67 TŘ. Výkon vazby zajišťuje Vězeňská služba ve vazební věznici nebo ve zvláštním oddělení věznice, přičemž podrobnosti k výkonu vazby jsou upraveny v zákoně č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. Podle § 71 odst. 1 TŘ jsou orgány činné v trestním řízení povinny průběžně zkoumat, zda důvody vazby trvají nebo se nezměnily a zda nelze vazbu nahradit jiným opatřením, jímž může být záruka zájmového sdružení osob, písemný slib obviněného, peněžitá záruka či dohled probačního úředníka.

4. Kriminologické aspekty

Pojem kriminologie je odvozen od latinského *crimen* (zločin) a řeckého *logos* (ve smyslu učení), z čehož tedy vyplývá, že se jedná o tzv. učení o zločinu. Kriminologii můžeme vymezit jako samostatnou, interdisciplinární vědu, která za pomoci teoretických postupů a empirických metod zkoumá kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, formální sociální kontrolu kriminality, neformální sociální kontrolu, společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě.¹²⁵

Kriminologie se začala zabývat otázkami domácího násilí v 80. letech minulého století. Nejprve převládal názor, že domácí násilí není předmětem činnosti policie, že jde o soukromou věc daných osob, tudíž se tímto fenoménem nezabývala ani kriminologická věda. Teprve od přelomu tisíciletí akceptuje i kriminologie domácí násilí jakožto sociálně-patologický jev *sui generis* a své poznatky se snaží propojit s trestněprávní problematikou.¹²⁶

4.1. Pachatel domácího násilí

4.1.2. Definování pachatele

Obecně je pojem pachatele vymezen v ustanovení § 22 TZ, podle nějž se pachatelem trestného činu rozumí osoba, která svým jednáním naplnila znaky trestného činu nebo jeho pokusu, případně přípravy, pokud je trestná. Pachatelem je také osoba, která ke spáchání trestného činu užila jiné osoby, která není trestně odpovědná nebo která sama nejednala či nejednala zaviněně. Toto ustanovení doplňuje § 113 TZ, který uvádí, že „*pachatelem se rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i spolupachatel a účastník.*“

Co se týče pachatele domácího násilí, může jím být kdokoliv bez ohledu na věk, pohlaví, víru, vzdělání, profesi či cokoliv jiného. Dopouštějí se jej mladí i staří, muži i ženy, osoby nevzdělané, ale i vysokoškolští absolventi. Proto, jak uvádí Úlehlová et al., typický profil pachatele domácího násilí neexistuje. Násilná osoba může pocházet z jakékoli společenské vrstvy a nelze ani definovat společné povahové rysy. Přesto

¹²⁵ Válková, H., Kuchta, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1-2.

¹²⁶ Úlehlová, D. a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, s. 25.

v odborné literatuře pokusy o charakterizování pachatelů nalézáme. Lze říci, že je pro tyto pachatele charakteristická rozdvojenost osobnosti, spočívající v odlišném chování vůči svým blízkým a vůči ostatním lidem. „*Oběti domácího násilí často říkají, že jejich partner-agresor je ve společnosti oblíbený, uznávaný a respektovaný.*“¹²⁷ Násilníci tedy bývají označováni jako „lidé dvou tváří“, neboť zatímco doma uplatňují své násilnické sklony, na veřejnosti vystupují jako slušní a čestní lidé.¹²⁸

4.1.3. Muži a ženy v rolích násilníků

Je nutné si uvědomit, že ačkoliv se v roli pachatele domácího násilí ocitají častěji muži, dopouštějí se jej také ženy, a že nelze na každého muže hledět jako na násilníka. „*Většina mužů (80%) není násilná, 12 % tvoří občasní zneuživatelé a pouze 8 % mužů spadá do kategorie chronických domácích násilníků.*“¹²⁹

Jak jsem již zmínila, i ženy mohou být násilné. Ačkoli představa žen jakožto násilných osob nekoresponduje s tradičním pojetím ženské role, pravdou je, že nejsou pouze něžnými a křehkými bytostmi, ale umí být také kruté. Bývají aktérkami jak násilí na dětech, seniorech či handicapovaných, tak i na partnerech. Charakterizování násilných žen je ztíženo z důvodu absence studií zabývajících se ženami jakožto pachateli domácího násilí.

Ševčík et al. uvádí dvě teorie násilného chování žen, které byly dříve uznávány. V prvním případě se jedná o ženy útočící v sebeobraně, ve druhém jde o ženy, které násilnou osobu zabijí. Toto dělení bylo ale postupem času zpochybněno a bylo od něj upuštěno, neboť veškeré násilí páchané ženami nelze považovat pouze za formu sebeobrany či odplaty, nýbrž je nutné rozlišovat vzájemně násilný vztah, reagování na násilné jednání partnera a násilí pocházející výlučně ze strany ženy.¹³⁰

Mezi násilným mužem a násilnou ženou nalezneme samozřejmě rozdíly. Intenzita a závažnost násilí páchaného ženami není tak extrémní jako u mužů. Muži se svým násilným chováním snaží vzbudit u oběti pocit strachu, chtějí získat respekt, moc a kontrolu. „*Vzhledem k odlišné tělesné konstituci žen a mužů je pravděpodobnější, že*

¹²⁷ Ševčík, D. Oběti nenesou odpovědnost za násilí agresora. Sociální práce. 2006, č. 2, s. 9.

Dostupné také z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>. [14.2.2013]

¹²⁸ Úlehlová, D. a kol. Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, s. 28.

¹²⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 41.

¹³⁰ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 65-67.

*se fyzické útoky žen budou vyznačovat menší újmou a zpravidla končí méně vážnými zraněními, než je tomu v případě útoků mužů. Útoky žen však není radno podceňovat, např. poměrně zdatně házejí věcmi, které mohou partnery zranit..., jako zbraň mohou použít věci nebezpečné a běžně dostupné, jako je vařící voda, rozpálený olej z pánve, kuchyňský nůž. Nejčastěji partnerům způsobují modřiny, oděrky, škrábance, vyražení zubů nebo zranění smyslových orgánů.*¹³¹

4.1.4. Typologie pachatelů domácího násilí

Přestože se domácího násilí mohou dopouštět jak muži, tak ženy, musím upozornit, že se níže uvedené typologie pachatelů domácího násilí týkají především agresivních partnerů – mužů. V odborné literatuře se setkáváme se snahami o vytvoření takovýchto typologií, nicméně v případě jakékoli z nich se samozřejmě jedná pouze o jakési zjednodušení, neboť každý případ domácího násilí, každá násilná i ohrožená osoba jsou zcela jedinečné, proto je třeba přistupovat k nim individuálně.

V souvislosti s typologií násilníků, uvádí Čírtková tři hlavní kritéria, jimiž jsou závažnost a povaha produkovaného partnerského násilí, dále obecnost či specifická násilí, která říká, v jakém okruhu se násilí projevuje, zda pouze ve vztahu, či i mimo něj, a přítomnost nebo nepřítomnost poruch osobnosti.¹³²

Problémem je, že na počátku vztahu bývá obtížné rozpoznat rizikové chování, které by v budoucnu mohlo přerůst v násilí. Existují určité varovné signály, které, pokud se některý z nich objeví, mohou být jakousi předzvěstí potenciálního násilí. Patří mezi ně nadměrná naléhavost spočívající v přesvědčování k zásnubám, k uzavření sňatku či početí dítěte apod., dále velká dominance ve vztahu, vnímání žen jako méněhodnotných bytostí, pohrdavý vztah k ženám, narcistické zaměření osobnosti, extrémní podoba vztahu k matce (buď ji bezmezně miluje, nebo s ní naopak zachází podřadně), nadměrná kontrola nebo snaha o pozvolnou izolaci od sociálních kontaktů. Rizikové je také nadměrné požívání alkoholu, experimentování s drogami, špatná pověst partnera nebo jeho přátel, obdiv k síle a moci, chování vymykající se v některém aspektu normě či manipulativní chování.¹³³

¹³¹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 69.

¹³² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 37.

¹³³ Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K. Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, s. 22-23.

Čírtková uvádí následující klasifikaci pachatele domácího násilí¹³⁴:

- ***Osoba dvojitá tvář bez výrazných příznaků psychopatologie*** – tento pachatel se k blízké osobě chová násilně pouze v soukromí. Na jedné straně je oddaný, pozorný, starostlivý, ale na té druhé bývá agresivní, vulgární, vztekly, nenávidný a despotický, přičemž tuto negativní stránku na veřejnosti skrývá, což zvyšuje riziko, že oběti nikdo neuvěří.
- ***Obecně násilná osoba*** – tato osoba projevuje své násilnické sklony nejen uvnitř rodiny, nýbrž i mimo ni. Mnohdy akceptuje násilí jako přijatelný způsob řešení problémů. Může mít kriminální minulost.
- ***Násilník, u něhož dominují problémy závislosti*** – domácí násilí bývá úzce spojeno se závislostí na alkoholu, drogách či s gamblerstvím.
- ***Násilník s psychickou zátěží*** – jedná se o osobu mající výrazné symptomy poruch osobnosti.

Čech et al. rozeznává tyto typy¹³⁵:

- ***Majetnický žárlivec*** – jedná se o osobu, která je až patologicky žárlivá, netoleruje odloučení od svého partnera, snaží se mít nad ním neustálou kontrolu, bezdůvodně jej obviňuje, vyhrožuje.
- ***Sadistický pachatel*** – tato osoba je fascinována pocitem moci, mívá neurotické rysy, vyžívá se v krutých formách násilí (např. v mučení), ráda se mstí. Útočí impulzivně a bez předchozího varování. Agresivní chování končí zpravidla vážným zraněním. Čírtková v souvislosti se sadistickým založením násilníka uvádí, že „*sadismus je tradičně chápán jako sexuální deviace, jejímž jádrem je fascinace bolestí. Bolest druhého navozuje u sadisty pocity rozkoše.*“¹³⁶
- ***Extrémně nebezpečný*** – tento typ pachatele bývá velmi útočný, obzvláště při kontaktu s autoritou, má hodně vysokou predispozici k násilí, reaguje přecitlivěle na všechno, co se týká jeho mužnosti. Cítí potřebu neustále projevovat své zájmy a názory, nesnese odpor. Jestliže se oběť brání, bývá krutý. Není neobvyklé, že je trestán i za fyzické násilí odehrané mimo rodinu.

V české i zahraniční odborné literatuře nalezneme různé druhy členění pachatelů, dosud nebylo dosaženo konsenzu ohledně obecně platné typologie. Pachatele domácího

¹³⁴ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 39-40.

¹³⁵ Čech, O. a kol. Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb. České Budějovice: Theia, 2011, s. 26-27.

¹³⁶ Čírtková, L. Soužití s násilným partnerem (2.). Právo a rodina. 2006, roč. 8, č. 11, s. 6.

násilí lze rozdělit z několika pohledů do různých skupin, přičemž žádná skupina není přesně ohraničena. Jednotlivé typy pachatelů se tedy různě prolínají a překrývají.

4.2. Oběť domácího násilí

4.2.1. Viktimologie, viktimmnost a viktimizace

Věda, zabývající se obětí trestného činu a její rolí v jeho genezi, se nazývá viktimologie. Název je odvozen z latinského pojmu *victima* – oběť. Tato vědní disciplína hledá faktory psychické a sociální povahy, tedy charakteristiky umožňující, aby se určitá osoba stala objektem trestného činu. V praxi klade důraz na pomoc oběti, zacházení s ní a předcházení trestné činnosti. Předmětem viktimologie není pouze osoba oběti jako taková, ale jsou jí i vztahy mezi obětí a pachatelem, postavení oběti v trestním řízení, pomoc obětem, proces viktimizace a ochrana obětí před sekundární viktimizací.¹³⁷

Důležitými pojmy, s nimiž viktimologie pracuje, jsou viktimmnost a viktimizace. Viktimmnost představuje „*schopnost člověka stát se obětí trestného činu ve vazbě např. na povolání, věk, určité psychické vlastnosti, rod či příslušnost k menšinám.*“¹³⁸ Válková et al. uvádí, že na základě zkušeností byla relativně spolehlivě prokázána příznačná souvislost mezi viktimmností a určitými biosociálními a psychickými charakteristikami oběti, a to ve vztahu k následujícím faktorům¹³⁹:

- **věku oběti** – výzkumy potvrzují překvapivé zjištění, že mladí lidé se vzhledem ke svému celkově méně opatrnému či dokonce nebezpečnému způsobu života stávají oběťmi příznačně častěji než příslušníci střední a starší generace, a to především u násilné kriminality;
- **profesi oběti** – povaha zaměstnání jako taková s sebou nese vyšší či nižší viktimogení potenciál; např. zaměstnanci čerpacích stanic s pohonnými hmotami s nepřetržitou otevírací dobou se obzvláště v nočních hodinách vystavují vyššímu riziku kriminálních útoků oproti prodávacům v obchodech, které jsou otevřeny jen během dne;
- **sociální charakteristice oběti** – příslušnost k určité rizikové skupině osob

¹³⁷ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 63-67.

¹³⁸ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 9.

¹³⁹ Válková, H., Kuchta, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 173-174.

s sebou přináší zákonitě vyšší míru viktimnosti; jedná se například o osoby s odlišnou sexuální orientací, o příslušníky určité etnické nebo náboženské minority, zejména pokud jsou majoritní společností ostrakizováni, dále osoby závislé na drogách, hazardních hrách či jiné osoby zapojené do aktivit souvisejících se zločinem;

- **zdravotnímu stavu oběti** – pro tento faktor jsou charakteristické somatické a psychické handicapy oběti, jimiž se odlišuje od svého okolí a zároveň tak na sebe přitahuje pozornost; jde například o mentálně retardované děti, osoby s lehkou mozkovou dysfunkcí, aj.

Druhým termínem je viktimizace, čímž rozumíme „proces, v němž se *potencionální oběť stává obětí skutečnou*.“¹⁴⁰ Voňková et al. popisuje tři fáze viktimizace. Jedná se o fázi primární, kterou představuje fyzická či psychická újma způsobená oběti pachatelem trestného činu, poté fázi sekundární, kdy je oběti trestného činu dále způsobována psychická újma, a to neodbornou či dokonce až negativní reakcí formálních institucí. Jde o porušení profesionální etiky osobami, které při výkonu svého povolání přicházejí do styku s oběťmi násilných trestných činů. Jak jsem již zmiňovala, jedním z předmětů viktimologie je ochrana obětí před sekundární viktimizací, proto v souvislosti s přijetím zákona o ochraně před domácím násilím bylo zahájeno systematické proškolení jednotlivých cílových skupin, policie, justice, sociálních pracovníků a pomáhajících organizací ve spolupráci státního sektoru a nevládních organizací. Třetí fázi je terciální viktimizace, což je dlouhodobý stav, kdy se oběť není schopna vyrovnat s prožitou traumatizující událostí, přestože došlo k její nápravě nebo odškodnění. Oběti domácího násilí prožívají tento trestný čin odlišně od obětí, které byly napadeny neznámým člověkem, neboť u násilného činu náhodně spáchaného neznámou osobou se oběť může domnívat, že se jedná o nepředvídatelnou situaci, která se může přihodit kdykoliv komukoliv, naproti tomu oběť domácího násilí je napadena osobou jí citově blízkou, což u ní vyvolává nízké sebevědomí a pocit vlastní viny.¹⁴¹

Střílková et al. zdůrazňují potřebu minimalizace sekundární viktimizace, která se stává jednou z příčin vysoké latence domácího násilí a která spočívá v nedostatku porozumění utrpení oběti a zanechává oběť v pocitu izolace, odcizení, nejistoty a ztráty

¹⁴⁰ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 68.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 67-69.

víry v pomoc společnosti. Pocity oběti prodlužují její trauma a zároveň zintenzivňují důsledky a dopady domácího násilí. Důvodem jsou přetrvávající stereotypy, mýty a nedostatek informací. Závažným problémem je také reviktimizace, což je opakovaná, mnohočetná viktimizace. Z reviktimizace vyplývá, že se s každou další viktimizací u oběti snižuje ochota násilí oznámit a zároveň klesá i důvěra v pomoc zvenčí. Oddalováním oznámení po jednotlivých incidentech se tedy vytváří příznivé pozadí pro upevnění cyklu násilí v rodině.¹⁴²

4.2.2. Typologie obětí

Potencionálně viktimizován může být kdokoliv. Oběťmi, tedy osobami postiženými nebo ohroženými domácím násilím, se mohou stát různé osoby – ženy, muži, děti, senioři, osoby s fyzickým či psychickým postižením. Může jí být současný nebo bývalý manžel, druh či partner, a to nejen v rámci heterosexuálního vztahu, nýbrž i mezi osobami s nestandardním sexuálním zaměřením.

V odborné literatuře nalezneme několik typologií obětí domácího násilí. Voňková et al. rozlišuje oběti podle těchto kritérií¹⁴³:

- **chování** – z nevědomosti, neopatrnosti, provokující či útočné chování,
- **věku** – zda se jedná o děti, mladistvé, dospělé jedince či seniory,
- **pohlaví** – muži, ženy,
- **vzájemného vztahu** – zda se jedná o osoby, které si jsou navzájem blízké, osoby známé či cizí,
- **životního stylu** – riziková povolání.

Další dělení často používané v současné době vychází ze:

- **zažitého trestného činu** – tato typologie většinou kopíruje kategorii deliktů používaných v kriminologii – oběti sexuálního, fyzického nebo domácího násilí, oběti majetkové újmy,
- **z reakce na trestný čin** – aktivní, pasivní či panická,
- **z interakce mezi obětí a pachatelem** – tato typologie je nejpoužívanější a rozlišuje tyto základní typy obětí:
 - ◆ **zúčastňující se oběť** - jedná se o situaci, kdy se pachatel a oběť znají

¹⁴² Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 24.

¹⁴³ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 75-76.

a interakce mezi nimi ovlivňuje motivaci pachatele; to platí u domácího násilí, které je řazeno mezi tzv. vztahové delikty;

- ◆ **nezúčastňující se oběť** – oběť nemá možnost vnímat ohrožení, neboť ke vzájemné interakci mezi ní a pachatelem nedochází;
- ◆ **provokující oběť** – jde o osobu, která podcenila nebezpečnost situace a záměrně nebo bezděčně se vystavila nebezpečí; oběť svým provokativním chováním vyvolává násilné akty agresora; „*jsou to jednak jedinci s viktimogeními faktory (objektivními i subjektivními) nebo oběti těch osob, které byly dohnány k násilnému útoku po předcházejícím nesnesitelném týrání druhé osoby, např. manžela (uxoricidia)*“;¹⁴⁴
- ◆ **latentní oběť** – člověk, u něhož se hromadí všechny viktimogení faktory, které nejsou manifestovány na veřejnosti; jedná se o oběti trestných činů vyznačujících se vysokou latencí a páchaných zejména v rodinách nebo v domácnostech; oběť se bojí oznámit trestný čin z důvodu emocionální bariéry a předsudků;
- ◆ **nepravá oběť** – osoba, která se ocitla v nesprávnou dobu na nesprávném místě.

Laická veřejnost se bohužel často mylně domnívá, že oběti domácího násilí může být jen osoba pasivní, naivní, nevzdělaná, závislá případně nesamostatná, a hledá chyby na straně oběti místo toho, aby odsoudila násilné chování pachatele. Avšak i opak je pravdou. Je nutné si uvědomit, že konkrétní model oběti neexistuje. Může se jí stát každý z nás. „*Přijetí toho, že oběti partnerského násilí se může stát ve své podstatě kdokoli, že se jedná o násilí opakující se bez ohledu na chování oběti, znamená ohrožení naší představy o tom, že domov je bezpečné místo a že jsme před tímto druhem násilí ochráněni. Oběti domácího násilí se však můžeme stát my sami, mohou se jimi stát naše děti, naši rodiče, naši sourozenci, naši přátelé a známí. Z hlediska prevence je tedy důležité dozvědět se více o tom, jak rozpoznat prvotní signály, a zabránit tak rozvoji násilí ve vztazích.*“¹⁴⁵

Za typické skupiny obětí domácího násilí bývají považovány ženy, děti, muži, senioři, zdravotně postižení a nově také osoby z jiného sociálně-kulturního prostředí respektive cizinci a uprchlíci.

¹⁴⁴ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 75-76.

¹⁴⁵ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, s. 23.

4.2.3. Ženy jako oběti domácího násilí

Obětí se může stát prakticky kterákoliv žena bez ohledu na věk, dosažené vzdělání či společenské postavení. „*V roli osoby ohrožené domácím násilím zdaleka nejsou jen „puťky“ - jsou jím ohroženy nezřídka ženy svébytné, pracovně úspěšné, mimo rodinný systém aktivní a sebevědomé.*“¹⁴⁶

Čech et al. zastává názor, že příčinu toho, že se žena v dospělosti stane obětí domácího násilí, lze spatřovat již v jejím dětství, neboť pokud byla jako malá vystavena násilnému jednání nebo byla svědkem týrání své matky jejím partnerem, je u ní v dospělosti větší předpoklad, že se stane obětí násilí, případně že se bude potýkat s většími obtížemi násilnému jednání čelit. Ženy vyrůstající v násilném prostředí se proto bohužel mnohdy domnívají, že agresivní chování je běžnou součástí vztahu mezi mužem a ženou, tudíž situace, že si takováto žena zvolí za svého partnera muže stejných povahových rysů, není neobvyklá. Ženy dále mívají snahu agresivní chování člověka, k němuž mají blízký vztah, omlouvat, zlehčovat jej nebo jeho existenci dokonce vědomě popírat. Mnohdy bývá prvním impulzem k řešení domácího násilí až útok na děti. Pro chování oběti je příznačná rozporuplnost. Na jedné straně si přeje násilí zastavit, ale na druhé straně svůj názor často změní a násilné jednání bagatelizuje. Důvodem může být omluva agresora, příslib polepšení se, nebo naopak psychický nátlak, dále snaha o zachování rodiny, finanční závislost nebo silná citová závislost na partnerovi, aj.¹⁴⁷

4.2.3.1. Výzkum násilí na ženách

Reprezentativní šetření zaměřené z velké části na násilí mezi intimními partnery přinesl výzkum násilí na ženách, který byl realizován Filozofickou fakultou UK a Sociologickým ústavem AV ČR v roce 2003 v rámci mezinárodního projektu International Violence Against Women Survey (IVAWS). Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit výskyt násilí v partnerském vztahu v celkovém kontextu nejrůznějších negativních zkušeností. Zjištěná data poukázala na celkově vysokou míru viktimizace žen ze strany mužů, a to nejen vlastních partnerů, nýbrž i ostatních mužů (např. příbuzný, kamarád, kolega, známý či cizí muž). V České republice zhruba 38 %

¹⁴⁶ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 92-93.

¹⁴⁷ Čech, O. a kol. Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb. České Budějovice: Theia, 2011, s. 17.

žen zažilo během svého života alespoň některou z forem násilí ze strany svého partnera (ať už současného či bývalého) a téměř stejný podíl žen (37 %) má zkušenosti s násilím ze strany jiného muže (18 % žen zmínilo kamaráda či známého, 8 % jiného příbuzného, zpravidla otce, a 21 % úplně cizího muže). 59 % respondentek zažilo během svého života alespoň jednu z forem agrese. Tato zjištění korespondují s výzkumy z let 1999 a 2001, kdy podíl žen, které v průběhu svého života zažily násilí ze strany partnera, činil 35 %. Z výzkumu realizovaného v roce 2003 dále vyplynulo, že celková pravděpodobnost, že se žena setká s násilným jednáním ze strany muže během roku, činí zhruba 15 %, přičemž šance, že bude agresorem vlastní partner, je mírně vyšší (9%), než že jím bude jiný muž (7%). Tedy i v případě zaměření se na kratší časové období je pravděpodobnost postižení stále relativně vysoká, a to vyšší ze strany vlastních partnerů než ostatních mužů.¹⁴⁸

4.2.4. Děti jako oběti domácího násilí

Děti jsou spolu s ženami nejčastější skupinou, která se stává obětmi násilí v rámci rodiny. Násilí mezi rodiči pro ně zpravidla bývá těžkým traumatickým zážitkem, proto je nutné si uvědomit, že přítomnost dětí v případech domácího násilí je vysoce ohrožující a narušuje jejich zdravý vývoj. Rozlišujeme, zda je násilí zaměřeno přímo proti dítěti samotnému nebo zda je obětí nepřímou.

Dítě je viktimizováno přímo, jestliže je proti němu ze strany rodiče, případně jiné blízké osoby směřováno fyzické, psychické či sexuální násilí. Ve smyslu zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, se jedná zejména o dítě, jehož rodiče nevykonávají řádným způsobem nebo zneužívají práva plynoucí z jejich rodičovské zodpovědnosti, která je zakotvena v § 6 odst. 1 písm. a) bod 3 tohoto zákona. Dále jde o dítě, na němž byl nebo je podezření, že byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, lidskou důstojnost nebo jeho mravní vývoj (§ 6 odst. 1 písm. e) zmiňovaného zákona). Jedná se zejména o trestné činy týrání svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, ohrožování výchovy dítěte či pohlavní zneužití.¹⁴⁹

O nepřímé viktimizaci mluvíme v situaci, kdy proti dítěti sice nejsou vedeny

¹⁴⁸ Buriánek, J., Kovařík, J. a kol. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha/Kroměříž: Triton, 2006, s. 20-23.

¹⁴⁹ Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, s. 1 a 14. Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf. [27.11.2012]

přímé fyzické či verbální útoky, nicméně je přítomno násilí, které se odehrává v domácnosti, v níž dítě žije. Ministerstvo práce a sociálních věcí ve svém pokynu uvádí, že dítě ani nemusí být násilným útokům osobně přítomno. „*Příznivý citový, rozumový a mravní vývoj dítěte je ohrožen vždy, pokud dítě vyrůstá v domácnosti, ve které dochází k domácímu násilí mezi jinými osobami, a to i když dítě není očitým svědkem domácího násilí.*“¹⁵⁰

Čech et al. zdůrazňuje, že u dětí, které jsou svědky domácího násilí, se většinou vyskytují stejné problémy a poruchy, jakými trpí sama oběť. Tyto děti prožívají emocionální traumata a strach. Často trpí pocitem viny, neboť se domnívají, že se rodiče hádají kvůli nim. Mohou se u nich objevit i projevy již překonaných vývojových stádií jako pomočování, cumlání si prstů aj. Děti, které jsou svědky domácího násilí opakovaně, vnímají a reagují na realitu zcela jinak. Není neobvyklé, že mají narušené vztahy se svými vrstevníky. Své problémy řeší agresí, kterou ventilují nejen vůči kamarádům, nýbrž i dospělým, zvířatům a mnohdy též věcem. Děti, které vyrůstaly v násilném prostředí, se velmi často bohužel stávají samy násilníky.¹⁵¹

*„Stěžejní roli v systému péče o dětské oběti domácího násilí mají orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), jejichž úkolem je zejména ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, na ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a na působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“*¹⁵²

4.2.5. Muži jako oběti domácího násilí

Oběťmi domácího násilí se stávají i muži. Skutečnost, že se o mužích jako o obětech domácího násilí zas tak moc nemluví, souvisí s větším ostychem mužů tento fakt přiznat.

Profil týraného muže je v podstatě shodný s profilem týrané ženy. Zásadní rozdíl mezi nimi nenalezneme. V obou případech je oběť vystavena různé intenzitě, formě a četnosti násilí, které ovlivňují kvalitu jejího života. Většina lidí si asi položí otázku, proč muž, který má výraznou fyzickou převahu, v takovémto vztahu setrvává. Pravdou

¹⁵⁰ Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, s. 2. Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf [27.11.2012]

¹⁵¹ Čech, O. a kol. Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb. České Budějovice: Theia, 2011, s. 19.

¹⁵² Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 122.

je, že nejen týrané ženy, nýbrž i týraní muži mohou doufat, že se vše urovná, chtějí zachovat rodinu, obávají se ztráty dětí, chtějí je chránit, mohou být fixováni na své mučitelky, omlouvat jejich chování a hledat vinu v sobě. Nejčastějším důvodem, proč muž neoznámí domácí násilí, bývá to, že se nepovažuje za osobu ohroženou domácím násilím, nevnímá partnerčino chování jako trestný čin, stydí se, obává se, že při kontaktování policie bude sám považován za násilníka, či se obává zveřejnění a následné stigmatizace v očích veřejnosti.¹⁵³

Z anglických studií vychází následující typologie mužů¹⁵⁴:

- **Primary instigators (hlavní či prvotní podněcovatelé, provokatéři)** – jedná se o muže, kteří podněcují vznik většiny násilí ve svých vztazích. Tito muži jsou ve vztahu zpravidla primárním násilníkem.
- **Equal combatants (sobě rovní bojovníci)** – tito muži tvrdí, že se v jejich vztazích objevuje násilí z obou stran. Jedná se tedy o situace, kdy se osoby v agresivním chování střídají, což můžeme označit za vzájemné, reciproční násilí.
- **Retaliator (represor)** – jde o muže, kteří přiznávají, že vůči své partnerce použili násilí, ale zároveň tvrdí, že se jednalo o odpověď na násilí ze strany partnerky. K násilným incidentům dochází většinou v souvislosti s dlouhodobým nebo závažným násilím páchaném na muži v rámci intimního vztahu.
- **Non-retaliatory victims („nemstící se oběti“)** - jedná se o muže, kteří jsou skutečnými osobami ohroženými domácím násilím. Tito muži se stávají obětí násilného jednání svého partnera, ale sami toto jednání nikdy neoplácí. Sílu používají pouze k obraně před partnerem, který na ně fyzicky útočí.

4.2.5.1. Výzkum násilí na mužích prováděný pod vedením Jiřího Buriánka¹⁵⁵

V České republice není zatím tématu domácího násilí páchaného na mužích věnována dostatečná pozornost. Množství odborné literatury věnující se tomuto tématu je nedostačující. Nicméně v roce 2004 byl realizován výzkum věnovaný přímo

¹⁵³ Čech, O. a kol. Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb. České Budějovice: Theia, 2011, s. 23-24.

¹⁵⁴ Gadd, D., Farral, S., Dallimore, D., Lombard, N. Domestic abuse against men in Scotland. Scottish Executive Central Research Unit, 2002, s. 38.

Dostupné z: <http://ndvf.org.uk/files/document/1127/original.pdf>. [18.2.2013]

¹⁵⁵ Srov. Buriánek, J., Kovařík, J. a kol. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha/Kroměříž: Triton, 2006, s. 39-80.

mužským obětím domácího násilí. Šlo o první výzkum (tzv. pilotní sondu) v České republice, který byl zaměřen výhradně na násilí partnerek vůči partnerům.

Tento výzkum byl proveden v Jihočeském kraji na mužích starších 18 let. Sběr dat proběhl v listopadu a prosinci 2004. Celkem bylo dotazováno 458 respondentů. Dotazník byl vyplňován za účasti proškolených tazatelek formou rozhovoru s respondentem. Výzkum byl zaměřen na zjištění incidence násilí na mužích a na základní typy násilných aktů, přičemž důraz byl kladen nejen na fyzické násilí, nýbrž i na kontrolující jednání a psychické násilí. Dále byl zaměřen na charakteristiku partnerky a zkušenosti z bývalé rodiny. V bývalé rodině se dotýkal viktimizace a zkušeností respondenta s násilím vůči němu do jeho 16 let a případů, kdy byl násilí v rodině svědkem.

Výzkum došel k poznatku, že zatímco ostřejší výměna názorů je v partnerských vztazích něčím spíše normálním, slovní agrese typu nadávek, kterou ve vztahu zažilo zhruba 30 % respondentů, už nikoli. U 4 % mužů vyústila partnerská hádka ve fyzické napadení. Je patrné, že výrazná negativní zkušenost má vliv na přístup k dalšímu partnerskému vztahu. Zkušenost s domácím násilím závisí na věku a je stupňována spíše ve středním věku.

Co se týče psychického násilí, muži jsou vůči němu sice celkově odolnější, nicméně jsou touto formou násilí zasaženi zhruba stejně často jako ženy. Jako příklad psychického násilí muži nejčastěji uvedli snahu o kontrolu chování (40 % respondentů je alespoň občas kontrolováno), žárlivost partnerek na kontakt s jinými ženami, a žárlivost na mimodomácí aktivity. Sklon partnerek uchýlovat se k psychickému násilí není zřejmě příliš silně závislý na sociální situaci. Domácí násilí zasahuje všechna sociální prostředí. Jeho výskyt a podoba nejspíše záleží více na osobnostních charakteristikách partnerky a na průběhu manželských konfliktů a krizí.

Výzkumem byla také prokázána podmíněnost násilného chování partnerky tradičně předpokládanými rizikovými faktory, jimiž jsou např. alkohol, drogy, agresivita na veřejnosti apod.

U mužů se neočekává, že se stanou obětí domácího násilí, což je dáno i jejich genderovou socializací, která probíhá jinak než u žen. Obecně je u nich relativně malá šance, že se o násilném jednání dozví někdo další. Stejně jako ženy, ani muži nechtějí říct svému okolí, že je jejich partnerka týrá. Proto mnohdy neinformují policii ani jiné

instituce. Necelá polovina respondentů uvedla, že o tom ví blízcí přátelé.

4.2.6. Senioři jako oběti domácího násilí

Další skupinou osob ohrožených domácím násilím, na kterou nesmím zapomenout, jsou staří lidé. Statistiky domácího násilí ukazují jen malý výskyt tohoto jevu. „Mezi seniory ve věku nad 65 let trpí domácím násilím 3-5 % osob.“¹⁵⁶ Pravdou spíše je, že oznámené případy tvoří minimum a mnohé násilné jednání zůstává skryto.

Dle Úlehlové et al. tomuto násilí nahrává anonymita velkých měst, ztráta osobních vztahů a převaha ekonomických zájmů v sociálním prostředí. Faktorem zvyšujícím ohroženost starého člověka může být celkově špatný zdravotní stav, porucha kognitivních a komunikativních schopností, ztráta soběstačnosti, sociální izolace či soužití s agresorem a závislost na něm. Senioři mohou být obětí agrese svých dětí, vnoučat a jejich partnerů, jestliže s nimi sdílí společnou domácnost. Avšak k násilí na seniorech nedochází pouze v domácnostech, nýbrž i ve zdravotnických či sociálních zařízeních. Ke zhoršování vztahu s příbuznými nebo pečovateli mohou přispívat některé charakterové vlastnosti starých osob (např. přílišné vyžadování si pozornosti, prosazování vlastního názoru, poučování, soustavná nespokojenost aj.). Senioři mají snahu násilí na nich páchané nehlásit, neboť se stydí za to, že se tyto činy na nich dopouštějí vlastní příbuzní. Bývají zahanbeni, že vychovali takovéto dítě, a berou to jako své životní selhání. Důvodem neoznámení může být také obava, že jim nikdo nedokáže pomoci, závislost na agresorovi či obava ze stupňování agresivity.¹⁵⁷

Senioři se mohou stát obětí všech forem domácího násilí, jako je tělesné, psychické a citové týrání, sexuální obtěžování a zneužívání, ekonomické násilí či zanedbávání péče. Je tedy velmi důležitá informovanost odborné i laické veřejnosti o tom, že i senioři mohou být oběťmi domácího násilí, neboť se jedná o velmi latentní skupinu, která násilí oznámí sama jen zřídka.

¹⁵⁶ Čech, O. a kol. Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb. České Budějovice: Theia, 2011, s. 7.

¹⁵⁷ Úlehlová, D. a kol. Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, s. 35-38.

4.3. Nežádoucí následky domácího násilí

4.3.1. Syndrom týrané ženy (osoby)

V souvislosti s psychickým stavem obětí domácího násilí můžeme hovořit o tzv. syndromu týrané ženy, který lze vymezit jako „soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí“.¹⁵⁸

Čírtková uvádí, že důsledky domácího násilí na oběť mají specifickou povahu. Viktimizace v podobě domácího násilí totiž vytváří signifikantní soubor následných mentálních a behaviorálních reakcí obětí. U těchto osob se lze setkat s jevy, které u obětí jiných kriminálních činů nenalezneme. Význačná je například přetrvávající vazba k pachateli, setrvávání ve vztahu s ním, zamlčování závažnosti a příčin zranění či popírání viktimizace.¹⁵⁹ „Když nám ubližuje cizí člověk, fungují alespoň nějaké sebezáchranné scénáře, ale když nám ubližuje blízký člověk, pud sebezáchovy se vypíná, natož pak racionální uvažování.“¹⁶⁰

Syndrom týrané ženy (battered woman syndrome) byl popsán v letech 1979 – 1984. Jeho autorkou je americká psycholožka L. Walkerová. Později došli odborníci zabývající se problematikou domácího násilí k závěru, že oběťmi tohoto protiprávního jednání nejsou pouze ženy jako partnerky, nýbrž i jiné osoby, a tak se tento syndrom začal vztahovat na týrané lidi obecně. Ačkoliv se pojem syndrom týrané ženy používá i nadále, můžeme se tedy setkat např. i s termínem syndrom týrané osoby (battered person syndrome). Oba pojmy jsou používány synonymně. Co se týče projevů syndromu týrané ženy (osoby), můžeme je rozdělit do následujících kategorií¹⁶¹:

- **Symptomy posttraumatické stresové poruchy** – u týraných osob se vyvíjejí kvůli traumatickým účinkům domácího násilí. Jsou jimi znovuprožívání traumatických situací v podobě útoků ohrožujících život a zdraví, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy. „Rozvinutí příznaků posttraumatické stresové poruchy hrozí v případě, že reakce člověka na traumatickou událost zahrnovala intenzivní úzkost, bezmocnost nebo zděšení.“¹⁶² Osoby ohrožené domácím

¹⁵⁸ Čírtková, L. Oběti domácího násilí. Psychologie dnes. 2001, roč. 7, č. 1, s. 15.

¹⁵⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 26.

¹⁶⁰ Čírtková, L. Soužití s násilným partnerem. Právo a rodina. 2006, roč. 8, č. 10, s. 2.

¹⁶¹ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, s. 42-45.

¹⁶² Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K. Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, s. 50.

násilím jsou mnohdy emocionálně vyčerpaný, vysíleny a ochromeny. Nezřídka lze u nich pozorovat zvýšenou vznětlivost, přecitlivělost, paniku, hyperaktivitu, nervozitu, snížené sebevědomí aj., nebo naopak apatii a netečnost. Mají tendenci vyhýbat se konfliktním situacím, při kontaktu s autoritou projevují až nápadnou vstřícnost, neprůbojnost a submisivitu. Za každou cenu se snaží vyhovět. „Neléčená posttraumatická porucha často vede ke změně osobnosti. Může se objevit jak v dětství, tak v dospělosti a k jejímu vzniku nemusí vést jen fyzické násilí, ale i společenská izolace, emoční zneužívání, ekonomická deprivace, vyhrožování násilím. Posttraumatickou stresovou poruchou mohou trpět i nepřímé oběti domácího násilí, zejména v případech dlouhodobého soužití.“¹⁶³

- **Naučená bezmocnost** – stav naučené bezmocnosti se u obětí domácího násilí vyvíjí po opakovaných neúspěšných pokusech odejít nebo zajistit si pomoc. Osoba, která je objektem násilí, postupně dospěje ke zjištění, že žádná její reakce nevede k ukončení násilí. Protože nemá nad násilím žádnou kontrolu a jeho četnost či intenzitu nemůže ovlivnit, stává se pasivní a její emocionální stav je stavem letargie, bezmocnosti a beznaděje. Tato osoba je vyčerpaná, nezbývá jí dostatek sil potřebných ke změně a na svoji situaci rezignuje a spíše se naučí v této situaci nějakým způsobem přežít, než aby se snažila ji nějak řešit či uniknout.
- **Sebezničující zvládací strategie** – aby pro osobu, která dlouhodobě zažívá násilí, byla krutá realita únosnější, volí mnohdy maladaptivní únikové mechanismy, sebezničující zvládací strategie jako alkohol, drogy, pokus o sebevraždu nebo vražedné tendence aj. Sebezničující reakce se objevují zejména u dlouhotrvajícího týrání a nabývají následujících podob:
 - ◆ **Popírání viny útočnicka** – oběť omlouvá jednání agresora a odůvodňuje je mimořádnými vnějšími okolnostmi, jako je nezaměstnanost, zdravotní potíže, alkohol, případně ze spuštění násilí obviňuje samu sebe.
 - ◆ **Minimalizace násilí** – jedná se o formu iluzorní obrany, kdy oběť domácího násilí popírá vážnost incidentů i celé situace. Minimalizace napomáhá redukování strachu z budoucího vývoje těchto incidentů a činí celou situaci snesitelnější.

¹⁶³ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 74.

- ◆ **Bagatelizace následků** – v tomto případě ohrožená osoba minimalizuje skutečné následky domácího násilí, bagatelizuje intenzitu i nebezpečnost útoků, včetně svých zranění a nevnímá nebo si nechce připustit vážnost celé situace.
- ◆ **Popírání viktimizace** – oběti popírají, že jsou týrány a zneužívány. Udávají nepravé příčiny svých zranění. „*Mohou se objevit různé podoby disociace jako je necitlivost na bolest, psychogenní amnézie, vzácně také mnohočetná osobnost.*“¹⁶⁴
- ◆ **Odmítnutí možnosti pomoci** – týrané osoby odmítají možnou pomoc, neboť ji vnímají jako nepoužitelnou. Tato situace komplikuje možnost pomáhajících pracovníků navázat vztah s ohroženou osobou a zahrnuje opakované návraty k agresorovi a vymizení úvah o rozvodu či rozchodu.

Čírtková ve své knize zdůrazňuje, že syndrom týrané ženy (osoby) není automatickým následkem každého domácího násilí, proto se tedy nemusí projevit u každé jeho oběti. Podle definice syndrom týrané ženy vzniká nebo může vzniknout teprve tehdy, když se kompletní cyklus domácího násilí zopakuje alespoň dvakrát.¹⁶⁵

4.3.2. Stockholmský syndrom

Tento termín byl poprvé popsán v sedmdesátých letech minulého století při přepadení banky ve Stockholmu, při němž byly zajaty a drženy v izolaci jako rukojmí čtyři osoby. V průběhu šesti dnů zajetí si tyto osoby vytvořily k lupičům specifický citový vztah a policisty, kteří je zachraňovali, vnímaly jako své nepřátele. Stockholmský syndrom vzniká v případech, kdy se oběť cítí ve velkém ohrožení, je izolována od vnějšího světa a přesvědčena, že z její situace není úniku. Osoba, která ji ohrožuje, se k ní přechodně chová i laskavě, tudíž oběť získává naději, že není tak zlá, a doufá, že se změní.¹⁶⁶

„*Mezi násilníkem a obětí se vytváří emocionální vztah a oběť se identifikuje s jednáním násilníka. Snaží se mu zavděčit a podvědomě si vykupuje jeho shovívavost, čímž chrání svůj život.*“¹⁶⁷

¹⁶⁴ Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 22.

¹⁶⁵ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 27-28.

¹⁶⁶ Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K. Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, s. 17.

¹⁶⁷ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 74.

Proto, aby se stockholmský syndrom mohl rozvinout, zdůrazňuje Sobková nutnost existence čtyř následujících podmínek¹⁶⁸:

- život oběti je v ohrožení,
- oběť je přesvědčena, že ze stávající situace není úniku,
- oběť je izolována od lidí,
- oběť pociťuje přechodnou náklonnost k násilníkovi.

Stockholmský syndrom nelze vztahovat pouze na braní rukojmích. Mimo jiné se může týkat právě i obětí domácího násilí, neboť ty jsou mnohdy také izolovány od vnějšího světa, jejich život je často v ohrožení a navíc v rámci střídání fází domácího násilí se násilná osoba během usmiřovací fáze chová k oběti laskavě a mile, čímž si mnohdy opět získá její náklonnost.

4.3.3. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte - CAN

V roce 1992 tento syndrom definovala Zdravotnická komise Rady Evropy, která jej popsala jako poškození fyzického, psychického i sociálního stavu a vývoje dítěte vzniklého v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů či jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jedná se o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Vznikají jako následek fyzického či psychického týrání, sexuálního zneužívání, zanedbávání, šikanování, sekundární viktimizace, systémového týrání, kdy je dítě týráno systémem, který původně vznikl na jeho ochranu (např. opakovaná, nadbytečná lékařská vyšetření), či jako následek Münchhausenova syndromu by proxy spočívajícího ve vymýšlení nebo zveličování příznaků somatického nebo duševního onemocnění či postižení a v důsledku toho opakování vyšetření či léčení v míře, která neodpovídá objektivní skutečnosti.¹⁶⁹

„Syndrom CAN je tedy jakákoliv nenáhodná, vědomá či nevědomá aktivita rodiče, vychovatele, nebo jiné osoby vůči dítěti v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná, která poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, popřípadě způsobuje smrt.“¹⁷⁰

Je třeba si uvědomit naléhavost řešení problematiky dětí ohrožených násilím.

¹⁶⁸ Sobková, E. Násilí páchané na ženách a jeho důsledky. In *Piata žena: aspekty násilia páchaného na ženách*. 1. vydání. Bratislava: Aspekt, 2001, s. 19.

¹⁶⁹ Střílková, P., Fryšták, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key publishing, 2009, s. 22-23.

¹⁷⁰ Voňková, J., Spoustová, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2008, s. 129.

Veškeré formy násilí v rodině je totiž mohou poznamenat na celý život, neboť v dětech zanechávají nepříjemné vzpomínky a podněcují je k převzetí nesprávných modelů chování, které si nesou do dospělého života. Tyto děti se bohužel v dospělosti velmi často stávají opět obětí násilného jednání nebo samy týrají své blízké.

Závěr

Z výše uvedeného vyplývá, že domácí násilí je závažný problém, zasahující do mnoha vědních disciplín, jehož řešení není jednoduché. Nelze jej tedy zkoumat pouze v rámci práva, nýbrž důležitou roli zde zaujímá interdisciplinární přístup. Bez existence krizových center a všestranné pomoci odborníků, jak v rovině soukromoprávní, tak trestní, ale i bez změny přístupu celé společnosti k domácímu násilí by byla sebelepší právní úprava jaksi bezzubá.

Za první krok v boji proti domácímu násilí proto považují fakt, že ve společnosti přestal převládat názor, že domácí násilí je něco, co se odehrává za zavřenými dveřmi a co je čistě soukromou záležitostí daných aktérů, takže by se do toho veřejnost neměla vměšovat.

Další kroky v boji proti domácímu násilí poté byly učiněny díky zákonodárné iniciativě. Prvním velkým počinem byla změna trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb.), který byl rozšířen o §215a (dnes se již jedná o §199 zákona č. 40/2009 Sb.), na jehož základě mohou soudy hodnotit trestný čin týrání spáchaného prostřednictvím domácího násilí jako jednotnou skutkovou podstatu, aniž by byly nuceny podřazovat takto spáchané činy např. jako trestný čin ublížení na zdraví. Od roku 2007 český právní řád nabízí specifickou úpravu, již je zákon na ochranu před domácím násilím (zákon č. 135/2006 Sb.). Přijetí tohoto zákona mělo velký význam, neboť tím byl do rukou právníků, policistů, sociálních pracovníků i pracovníků dalších pomáhajících profesí vložen nástroj pro efektivnější využití všech dostupných prostředků na ochranu oběti. Neméně důležitým předpisem je také nový zákon o Policii české republiky (zákon č. 273/2008 Sb.). Dále následovalo přijetí nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Zatím nejnovější legislativní změny, které se týkají boje proti domácímu násilí, přináší zákon o obětech trestných činů (zákon č. 45/2013 Sb.).

I přes pozitivní legislativní změny učiněné v posledních deseti letech, se domnívám, že je stále co zlepšovat. Domácí násilí je problémem komplexním, který vyžaduje také komplexní právní úpravu. Pouze úprava zakotvená v trestních předpisech nestačí. To potvrzuje i samotná zásada subsidiarity trestní represe, podle níž má trestní právo podpůrnou úlohu, neboť trest je nejzazší prostředek, k němuž lze sáhnout teprve tehdy, když prostředky ostatních právních odvětví nepostačují. Zákon na ochranu před

domácím násilím zakotvil právní úpravu tohoto sociálně-patologického jevu i do jiných právních předpisů. Je patrná snaha státu o propojení trestního systému se systémem sociálně-právním, se službami v oblasti duševního zdraví a podpory obětí trestných činů, s Probační a mediační službou i s neziskovými organizacemi, nicméně je třeba učinit ještě mnohem více. Dle mého názoru by bylo přínosné přijetí komplexní zákonné úpravy obsahující soukromoprávní, trestní a další nástroje v jednom právním předpisu. Tím by došlo k zpřehlednění celé právní úpravy domácího násilí.

V souvislosti se soukromoprávní ochranou, je třeba říci, že právní řešení postavení obětí domácího násilí, obzvláště co se týče bydlení, je u nás naprosto nedostačující. Stěžejním problémem ohrožené osoby bývá zejména okamžité řešení bytové otázky, což bylo sice částečně vyřešeno zavedením předběžného opatření upraveného v § 76b OSŘ, nicméně jsem toho názoru, že by měla být ohrožené osobě v rámci občanského práva poskytnuta větší ochrana. Domnívám se, že by bylo zapotřebí vtělit do občanského zákoníku efektivní ustanovení proti domácímu násilí, řádně pojmenované a precizně pojaté. Zejména je nutné přijetí norem pro řešení osobní, osobnostní, majetkové a především bytové situace členů rodiny či společné domácnosti násilníka. Myslím si, že je škoda, že neprošly některé původně navrhované změny, které měly být součástí zákona na ochranu před domácím násilím, neboť by dle mého názoru bylo účelné, kdyby soud při zrušení spoluvlastnictví, příkázání věci za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům nebo při prodeji věci a následném rozdělení výtěžku vždy přihlížel mimo jiné i k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému, tedy k tomu, zda se některý ze spoluvlastníků nedopouštěl vůči jinému domácího násilí. Dále by měl soud k této skutečnosti přihlížet i při rozhodování o vypořádání společného jmění manželů a při rušení společného nájmu bytu mezi manžely.

Správněprávní ochrana prostřednictvím přestupkového řízení má také své nedostatky. Mezi oběťmi obecně panuje nedůvěra v přestupkové řízení. Bylo by potřeba zakotvit povinnost stíhat přestupky proti občanskému soužití z úřední povinnosti, jestliže byly spáchány na osobě blízké. Je tedy zapotřebí přijmout taková opatření, díky nimž oběť nebude vystavena opakovanému traumatu z oznamování přestupku a také finančním sankcím jako následku vlastní obrany.

V rámci trestního práva považuji za žádoucí zakotvení definice domácího násilí přímo do textu zákona a rozšíření skutkové podstaty o další jeho projevy, nejen

související s ublížením na zdraví či smrtí. Je ale nutné podotknout, že vymezení pojmu domácího násilí je velmi komplikované, tudíž by zakotvení definice mohlo přinést řadu problémů, například při příliš úzkém vymezení by mohlo dojít k vyčlenění určitých skupin obětí z trestněprávní ochrany. Je tedy nezbytné, aby se zákonodárce, pokud se rozhodne tuto definici v budoucnu vytvořit, chopil tohoto úkolu svědomitě a aby pečlivě zvážil všechna fakta.

K postihu případů domácího násilí je v trestním právu určeno především ustanovení § 199 TZ. Jedná se o trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Zavedení tohoto ustanovení bylo velkým přínosem. Za velmi pozitivní u tohoto trestného činu považuji fakt, že zde není zapotřebí souhlasu poškozené osoby k trestnímu stíhání podle § 163 TŘ. Trestní stíhání je tedy v tomto případě zahajováno z úřední povinnosti. Nicméně je třeba říci, že pachatelé domácího násilí se mnohdy dopouštějí jednání, která naplňují znaky skutkových podstat jiných trestných činů (např. omezování osobní svobody, vydírání, sexuálního nátlaku apod.), u nichž je souhlas poškozeného k trestnímu stíhání osoby blízké nutný. Domnívám se, že ve vztahu k domácímu násilí není ustanovení § 163 TŘ zrovna šťastné, neboť zhoršuje postavení ohrožené osoby a násilné osobě naopak usnadňuje možnost, jak se vyhnout trestnímu stíhání. Zákonodárce se snažil toto ustanovení zmírnit zakotvením možnosti stíhat osobu podezřelou z trestného činu i bez udělení souhlasu, tedy ex offio, a to tehdy, jestliže je zřejmé, že souhlas nebyl dán či byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Skutečnost, zda se na konkrétní případ domácího násilí vztahuje tato výjimka, je zcela na posouzení orgánu činného v trestním řízení. Jsem toho názoru, že v případech domácího násilí by měl být pachatel stíhán z úřední povinnosti. Proto by nebylo na škodu zvážit, zda by nebylo přínosné rozšířit okolnosti stanovené v § 163a odst. 1 TŘ o situace, kdy existuje podezření na násilí v rodině.

Dále by dle mého názoru bylo přínosem zavedení trestnosti neoznámení a nepřekažení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Tato možnost byla zvažována v rámci návrhu současného trestního zákoníku, avšak do platného zákona se nakonec nedostala. Osobně mám za to, že závažnost trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) je téměř stejná jako v případě trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), u něhož neoznámení i nepřekažení trestné je. Tedy ačkoliv

jsem si vědoma skutečnosti, že v případě trestného činu dle § 198 TZ je zapotřebí vyšší ochrany, neboť se mnohdy jedná o osoby nesvéprávné, domnívám se, že by bylo vhodné znovu zvážit trestnost neoznámení a nepřekažení i v případě trestného činu podle § 199 TZ.

Ve své práci jsem se pokusila proniknout hlouběji do problematiky domácího násilí, do kladů a záporů jeho právní úpravy. Česká republika patří k zemím, které se k tomuto sociálně-patologickému jevu postavily čelem. Zejména v posledních deseti letech můžeme pozorovat značné pokroky. Obzvláště díky aktivitám neziskových organizací, občanských a zájmových sdružení je zde neustále podněcována snaha o zdokonalování právní úpravy v oblasti domácího násilí. Zatím posledním přínosem je ještě neúčinný zákon o obětech trestných činů, který výrazným způsobem rozšiřuje a posiluje práva obětí, zvyšuje finanční pomoc a zakotvuje některé nové právní instituty jako např. institut předběžných opatření v trestním řízení. Jsem toho názoru, že institut předběžných opatření a samozřejmě i zákon o obětech trestných činů jako celek by měly významným způsobem přispět k řešení problematiky domácího násilí, nicméně teprve aplikační praxe ukáže, o jak efektivní přínos se jedná.

Jsem ráda, že se společnost v posledních letech snaží postavit se domácímu násilí čelem, neboť se jedná o jev, který je nebezpečný nejen svou četností výskytu ve společnosti, ale také pro jeho následky, které jsou pro oběti domácího násilí velice závažné. Útočí totiž nejen na tak významné hodnoty jako je lidská důstojnost, svoboda, zdraví či život, ale zároveň na hodnotu neopomenutelnou, kterou je rodina, která by měla být základem společnosti a poskytovat jedincům lásku a bezpečí.

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní publikace

- Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., Bláhová, K. Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, 92 s., ISBN 978-80-254-5422-0.
- Buriánek, J., Kovařík, J. a kol. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Praha/Kroměříž: Triton, 2006, 108 s., ISBN 80-7254-914-6.
- Čech, O. a kol. Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb. České Budějovice: Theia, 2011, 137 s., ISBN 978-80-904854-0-2.
- Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing, 2008, 150 s., ISBN 978-80-247-2207-8.
- Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová M. Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2002, 143 s., ISBN 80-86284-19-0.
- Dufková, I., Zlámal, J. Domácí násilí se zaměřením na problematiku oběti. Pracovní manuál. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiku, 2005, 70, 52 s.
- Gadd, D., Farral, S., Dallimore, D., Lombard, N. Domestic abuse against men in Scotland. Scottish Executive Central Research Unit, 2002, ISBN 0-7559-3399-0. Dostupné z: <http://ndvf.org.uk/files/document/1127/original.pdf>. <staženo 18.2.2013>
- Giddens, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999, 595 s., ISBN 80-7203-124-4.
- Gödtel, R. Sexualita a násilí. Praha: Český spisovatel, 1994, 188s., ISBN 80-202-0512-8.
- Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 139s., ISBN 978-80-7400-381-3.
- Martinková, M., Macháčková, R. Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, 193 s., ISBN 80-86008-98-3.
- Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Patnerské násilí. Praha: Linde, 2008, 159 s., ISBN 978-80-86131-76-4.
- Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, 584 s., ISBN 978-80-7357-509-0.
- Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, 600 s., ISBN 978-80-7357-509-0.

- Rangger, H. Das österreichische Gewaltschutzgesetz. Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien. Wien: LexisNexis, 2002, 304 s. ISBN 3-7007-2177-3.
- Sobková, E. Násilie páchané na ženách a jeho dôsledky. In Piata žena: aspekty násilia páchaného na ženách. Bratislava: Aspekt, 2001, 385 s. Knižná edícia feministického kultúrneho časopisu Aspekt. ISBN 80-85549-28-X.
- Spurný, J. 1996. Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu. Praha: Eurounion, 1996, 134 s., ISBN 80-85858-30-4.
- Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key publishing, 2009, 91 s., ISBN 978-80-7418-020-0.
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s., ISBN 978-80-7400-428-5
- Šedivá, M. a kol. Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007, 54s., ISBN 978-80-239-9449-0
- Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011, 186 s., ISBN 978-80-7367-690-2.
- Úlehlová, D. a kol. Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, 116 s., ISBN 978-80-7013-502-0.
- Válková, H., Kuchta, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s., ISBN 978-80-7400-429-2.
- Vitoušová, P., Vedra, V. Domácí násilí (informace a praktické rady pro ohrožené osoby). 3. vydání. Pardubice: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2009, 12 s., ISBN 978-80-86284-82-8.
- Voňková, J. Vaše právo – první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí. 7. vydání. Praha: Profem, o. p. s., 2012, 94 s., ISBN 978-80-904564-0-2.
- Voňková, J. a kol. Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku. Praha: Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007, 87 s., ISBN 978-80-239-9448-3.
- Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vyd. Praha: Profem, o. p. s., 2008, 244 s., ISBN 978-80-903626-7-3.
- Walby, S., Allen, J. Domácí násilí, sexuální napadení a pronásledování. Výsledky britského průzkumu o kriminalitě. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 124s., ISBN 978-80-7338-088-5.

Časopisecké články

- Čírtková, L. Oběti domácího násilí. Psychologie dnes. 2001, roč. 7, č. 1, s. 14-16. ISSN 1212-9607.
- Čírtková, L. Soužití s násilným partnerem. Právo a rodina. 2006, roč. 8, č. 10, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
- Čírtková, L. Soužití s násilným partnerem (2.). Právo a rodina. 2006, roč. 8, č. 11, s. 5-8. ISSN 1212-866X.
- Kacafírková, M. Domácí násilí. Trestní právo. 2002, roč. 7, č. 5, s. 12-16. ISSN 1211-2860.
- Ševčík, D. Oběti nenesou odpovědnost za násilí agresora. Sociální práce. 2006, č. 2, s. 8-10. ISSN 1213-6204. Dostupné také z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>. [14.2.2013]

Právní předpisy

- Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

předpisů

- Gesetz vom 27. Mai 1896 über das Exekutions – und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung), RGBI 1896/79 idgF
- Bundesgesetz über die Organisation der Sicherheitsverwaltung und die Ausübung der Sicherheitspolizei (Sicherheitspolizeigesetz), BGBl 1991/566 idgF
- Bundesgesetz über die Änderung des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches, der Exekutionsordnung und des Sicherheitspolizeigesetzes (Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie), BGBl 1996/759 idgF
- Bundesgesetz, mit dem die Exekutionsordnung, die Zivilprozessordnung, das Außerstreitgesetz, das Gerichtliche Einbringungsgesetz 1962, das Strafgesetzbuch, die Strafprozessordnung 1975, das Strafvollzugsgesetz, das Tilgungsgesetz 1972, das Staatsanwaltschaftsgesetz, das Verbrechensopfergesetz, das Strafregistergesetz, das Sicherheitspolizeigesetz und das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch geändert werden (Zweites Gewaltschutzgesetz), BGBl 2009/40

Judikatura

- Usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 30. 6. 2003, č. j. 20 C 220/2003, publikované v Bulletinu advokacie, 2004, č. 2, s. 81-82. ISSN 1210-6348.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2009, č. j. 5 As 84/2008-81. Dostupné také z:
http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2008/0084_5As__0800081A_pr_vedeno.pdf [24.11.2012]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C3C4694D4A6D5AF4C1257A4E0064B47B?openDocument&Highlight=0, [5.3.2013]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/332E95AA22E886CFC1257A4E00653031?openDocument&Highlight=0, [5.3.2013]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/88DE0C0EA4427570C1257A4E0064E953?openDocument&Highlight=0, [5.3.2013]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C3EF2AB547DE3A76C1257A4E0065B8E1?openDocument&Highlight=0,7,tdo,870/2006,

[5.3.2013]

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011.
Dostupné z:
http://www.n soud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/629800C2492279A4C1257A4E0066A800?openDocument&Highlight=0,3,tdo,1378/2011,
[5.3.2013]

Internetové zdroje

- www.domacinasili.cz
- www.law.muni.cz
- www.mpsv.cz
- www.nssoud.cz
- www.psp.cz

Ostatní

- Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26. 3. 1985.
- Doporučení Rady Evropy R (2002) 5 o ochraně žen vůči násilí ze dne 30. 4. 2002.
- Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí.
Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf.
[27.11.2012]
- Aulický, P. Domácí násilí z pohledu trestního práva. In: Dny práva 2010 (online). Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 2. Dostupné z:
[http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasili/Aulicky_Petr_\(4610\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasili/Aulicky_Petr_(4610).pdf) [23.10.2012]
- Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Dostupná také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401> [27.11.2012]

Resumé

My thesis topic is domestic violence. It is a phenomenon widespread all over the world, but not all states consider it a criminal offense. Fortunately the Czech Republic is among the countries where such a conduct criminal is. Domestic violence is a serious problem affecting many scientific disciplines, whose solution is not easy.

In my work I try to answer the questions why domestic violence occurs, what are its forms, how the existing legislation of the Czech Republic deals with these social pathology effects, in particular the area of the criminal law. I mention also the criminological issues, concerning for example the profile of the offender or victim, etc.

In addition to the introduction and conclusion, this work is divided into four major chapters, which are further divided into subsections. The first chapter is devoted to the definition of basic concepts. I think it is important to explain the very concept of domestic violence, as well as its characters, forms, and of course, causes and phases in which it takes place. Further I define who is meant a violent person and the person who is threatened with domestic violence. I also consider it useful to explain the concepts of the intervention center and the interdisciplinary cooperation.

The following chapter deals with the law in the Czech Republic and Austria. As regards the Czech Republic, I'll discuss the development of legislation at first shortly and next I'll devote to the private protection, to the protection provided by civil procedural law, administrative law, and to the protection from domestic violence. The criminal law belongs in this chapter of course too, but I will mention it here only in passing, because a separate chapter will be subsequently devoted to it. After acquaintance with the law in the Czech Republic, an excursion to the legislation in Austria follows. I deliberately chose the Austrian legal system, as it had become a model for many states, among other just for the Czech Republic.

The third chapter is devoted to criminal aspects of domestic violence. First, I analyze several key offenses that the domestic violence directly relates to. Next I focus on the role of the authorities active in criminal proceedings and the participation of an endangered person in the criminal process, and I also mention the benefit of the law on victims of crime accepted this year. At the conclusion of this chapter I present options to limit the abuse of the offender under the criminal procedure code.

The last chapter deals with the criminological aspects of domestic violence. At

first with the profile of the offender, his definition and typology and then I focus on the victims of domestic violence. In connection with the victim I mention victimology as the science of the offense, and concepts associated with this science, as victimization for example. Next I focus on the typology of individual victims and groups of victims, in particular women, children, men, and seniors, including research on violence against women and men. Finally, I mention the adverse consequences of domestic violence as a battered women's syndrome and the Stockholm Syndrome. Of course the child abuse and neglect syndrome cannot be missed.

I am glad that the society has been trying to confront domestic violence in recent years, because it is a phenomenon that is dangerous by its occurrence in society and its consequences that are very serious to victims of domestic violence. They attack not only such important values as human dignity, freedom, health or life, but also the essential value, which is the family. The family should be the base providing stable environment and love to individuals.